

## VI. Activitat de recerca

### *Programes de recerca*

#### Secció Històrico-Arqueològica

##### **Catalunya Carolíngia**

Directors: Josep M. Font i Rius  
Anscari Manuel Mundó  
i Marcet

Assessors: Antoni Pladevall i Font  
Manuel Riu i Riu

L'objectiu d'aquest programa de recerca és recollir i publicar tots els documents referents als comtats catalans fins a l'any 1000, incloent-hi els preceptes dels reis francs expedits a favor del nostre país. Aquest corpus té un interès excepcional per a la història dels segles IX i X no només de Catalunya, sinó de l'Europa occidental de l'època carolíngia.

Obra ideada i començada per Ramon d'Abadal i de Vinyals l'any 1920, es divideix en volums corresponents als diferents comtats. L'obra completa comprendrà l'edició de més de sis mil documents.

Actualment, a més dels directors, hi treballen diversos col·laboradors amb contracte que seran esmentats en la descripció dels volums en preparació.

El treball de redacció és molt entretingut i requereix molta perícia, tant per a reunir-ne els documents publicats com per a la recerca dels inèdits en arxius i biblioteques, per l'aplicació de les di-

verses ciències històriques i filològiques —paleografia, diplomàtica, cronologia, llatí medieval, crítica textual, història de l'època i comparada— que, a causa de l'estat sovint ben malmès de les còpies conservades, obliga a un treball minuciós de reconstrucció i recuperació del text original. Aquesta és la feina dels col·laboradors, en general constants en la participació, sovint, però, de continuïtat interrompuda per altres ocupacions. Tant la dificultat, doncs, del treball ben fet com els canvis de col·laboradors expliquen la durada d'aquesta obra, semblant a la de diversos corpus similars empresos per altres grans acadèmies europees.

Durant aquest curs s'han reunit els directors amb els col·laboradors en sessions de treball conjunt els dies 21 d'octubre de 2003 i 7 de maig de 2004. A més de lliurar cada grup els documents que han anat enllestint, amb el text net, però que encara s'ha de sotmetre a la revisió definitiva, s'han discutit els problemes que cada grup ha plantejat sobre aspectes cronològics, d'identificació de personatges i similars.

Els volums de la *Catalunya carolíngia* publicats fins ara són, per ordre d'aparició:

II, 1 i 2: *Els diplomes [reials] carolingis a Catalunya*, 1926-1952, amb 132 documents.

III, 1 i 2: *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 1955, amb 322 documents.

I, 1: *El domini carolingi a Catalunya*, 1986, recull d'estudis de Ramon d'Abadal, fet per Jaume Sobrequés i Callicó, com a introducció històrica de tota l'obra.

IV, 1-3: *Els comtats d'Osona i Manresa*, 1999, amb 1.873 documents i deu falsos antics.

***Estat actual d'execució del programa i els col·laboradors respectius.***

El volum v: *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, 2003. El treball fou començat per Santiago Sobrequés i Vidal (†1973), continuat pels senyors Sebastià Riera i Viader i Manuel Rovira i Solà, i revisat a fons pel senyor Ramon Ordeig i Mata. Tots tres hi han fet una llarga introducció arxivística, diplomàtica i històrica. Anscari M. Mundó, a més de la revisió final, hi ha posat un prefaci on s'explica la història de la redacció del volum, i una llarga disquisició sobre la forma catalana dels nombrosíssims antropònims que hi apareixen; feina aquesta que ha comptat amb l'ajuda de Núria Aramon i Stein, revisora de l'obra. Els índexs d'antropònims i topònims han estat reunits per Ramon Ordeig i Josep Ribas i Solà. El diplomatari comprèn 630 documents entre originals i

còpies autèntiques, més set documents considerats falsos antics.

El volum vi: *Els comtats de Roselló, Conflent, Vallespir i Fenollet* havia estat encomanat a Pere Ponsich (†2000), que lliurà uns 540 documents, els quals han estat revisats i completats fins a 649 per Ramon Ordeig. Han estat passats a disquet per Rafael Ginebra i Josep Ribas, amb l'índex alfabètic de noms preparat per Ramon Ordeig i que revisarà lingüísticament Núria Aramon. Anscari M. Mundó hi ha de fer un prefaci amb la història del volum i la revisió crítica final.

El volum vii: *El comtat de Barcelona* és l'altre volum en més avançada elaboració, amb nombrosa documentació, que depassarà els 1.500 textos. Hi treballen Pere Puig i Ustrell, Ignasi Baiges i Jardí, Rafael Ginebra i Molins, Josep Ribas i Solà, que n'han recollit ja 1445; i, a més, Joan Soler i Jiménez, que s'encarrega de la confecció dels índexs. Manquen encara la revisió i la introducció de Ramon Ordeig, i el prefaci i la revisió final d'Anscari M. Mundó. Estarà dividit en tres parts.

El volum viii: *Els comtats d'Urgell i de Cerdanya* és el més endarrerit dels volums, tot i que es compta amb els reculls recents fets pel pare Cebrià Baraut (†2003) i els estudis de Manuel Riu i Riu i Carme Batlle, que ja hi han treballat. Encara no es pot fer un càlcul exacte dels documents que pot comprendre, potser cap a un miler.

Es compta també amb la publica-

ció d'un darrer volum amb suplement, complements, documents oblidats, cròniques i crònics, a més d'inscripcions del període carolingi i algunes làmines amb documents característics per la seva escriptura o rarsa diplomàtica.

### **Centre d'Art Romànic Català (ARCAT)**

Directors: Joan-F. Cabestany i Fort  
M. Teresa Matas i Blanxart

El principal objectiu del projecte ARCAT és aconseguir un corpus informatitzat bibliogràfic, documental i d'imatges dels edificis de tipus religiós existents a la Catalunya altmedieval (segles IX-XIII).

(Vegeu-ne més informació en l'apartat «Centres de recerca», dins d'aquest mateix capítol.)

### **Corpus d'argenteria catalana medieval: l'obrador de Girona**

Directora: Núria de Dalmasas i Balañà

Aquest programa és una continuació del Corpus d'orfebreria catalana medieval (Barcelona 1300-1500) i pretén constituir un corpus d'argenteria catalana medieval referent a l'àmbit de les terres gironines.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

Durant el curs 2003-2004, les activitats dutes a terme en aquest programa s'han

centrat en l'orfebreria del tresor de la Seu de Girona. En concret, el conjunt actual de les peces gòtiques està format pel baldaquí i el retaule de l'altar major, quatre creus processionals, dues creus reliquiàries, o veracreus, els reliquiàries de la Santa Espina, de la «Verònica» i dels quatre sants màrtirs, la custòdia processional major i dos jocs de cobertes d'evangeliari de pontifical. Totes les obres estan exposades al Museu de la Catedral a excepció del retaule i el baldaquí, els quals encara formen part del conjunt del presbiteri de la Seu.

S'ha efectuat una anàlisi positivista de cadascuna de les obres a partir de l'elaboració d'uns dossiers individualitzats d'imatges fotogràfiques, encara en curs, a fi de poder-ne estudiar les tècniques, les formes i les particularitats iconogràfiques per a situar-les i relacionar-les dins del seu espai històric concret, gironí i català, en connexió amb les maneres artístiques imperants a Europa entre els anys 1300 i 1500.

### **Corpus de manuscrits il·luminats medievals de Catalunya (CMIMC)**

Directors: Manuel Mundó i Marcet  
Xavier Barral i Altet

L'objectiu d'aquest programa de recerca és l'elaboració d'un corpus de manuscrits medievals il·luminats. El material,

en forma d'una fitxa per manuscrit, està classificat per ciutats i per biblioteques, arxius i centres. Sempre que ha estat possible, s'hi han afegit fotografies o reproduccions de cada peça o miniatura. S'està informatitzant tot el registre d'aquest material.

**Corpus documental de les relacions internacionals de Catalunya i de la Corona d'Aragó**

Directors: Maria Teresa Ferrer i Mallol  
Manuel Riu i Riu

La finalitat d'aquest projecte és publicar, en edició crítica, els tractats internacionals de Catalunya i, després, de la Corona d'Aragó. Durant el curs 2003-2004 hi han col·laborat Pere Benito i Pilar Sendra, principalment.

***Estat actual del programa i realitzacions***

Pere Benito, que s'ocupa de la documentació referent a Occitània dins del Corpus, efectuà un viatge a París el mes de novembre de 2003 per a examinar documentació que podia interessar la Biblioteca Nacional i els arxius nacionals. A la primera institució revisà les col·leccions de manuscrits «Languedoc-Doat», «Baluze» i «Dupuy»; encarregà una gran quantitat de fotocòpies dels documents que ens interessaven i que ja tenim. A la segona institució examinà l'antic arxiu

de Foix, del qual encarregà el microfilm, que també tenim. D'aquest mateix arxiu ja tenim microfilms d'altres fons que ens interessen. A la fi de novembre, Pere Benito efectuà un viatge a Carpentras (Valclusa) per a consultar a la Biblioteca Municipal alguns manuscrits, com ara el cartulari dels comtes de Tolosa. En alguns d'aquests manuscrits hi ha copiats documents que ens interessen, com ara els referents al matrimoni de Pere el Catòlic amb Maria de Montpeller, que significà l'annexió d'aquesta ciutat, o bé les còpies tardanes de dos tractats importants amb Tolosa, l'un de 1176, durant el regnat d'Alfons el Trobador, i l'altre de 1205, durant el regnat de Pere el Catòlic, dels quals no s'han trobat els originals, etc.

Pilar Sendra s'ha dedicat a completar i a revisar la documentació referent a Aragó, Castella i Navarra per tal de reunir més edicions documentals. També ha esmerçat força temps a comprovar les referències bibliogràfiques, ja que en alguns casos les citacions no es corresponen amb la realitat, perquè els autors copien referències anteriors sense comprovar-les. Ha seguit la pista de referències equivocades dels documents d'alguns tractats amb llarga tradició bibliogràfica, com el d'Ágreda, de 1162, o el de Cazola, de 1179. Ha mantingut contacte amb l'Arxiu Històric Nacional de Madrid per aclarir aquestes referències i per obtenir reproduccions d'alguns

documents originals. També s'ha posat en contacte amb l'Arxiu General de Navarra per obtenir la reproducció d'alguns pactes entre Pere I i Sanç de Navarra, i amb l'Arxiu Històric Diocesà de Jaca, per a informacions sobre un altre document. Naturalment, ha treballat força a l'Arxiu de la Corona d'Aragó repassant els pergamins de Ramon Berenguer III, Ramon Berenguer IV, Alfons I i Pere I i consultant el *Liber feudorum maior*, el *Liber testamentorum* i les butlles papals. També ha consultat la biblioteca del mateix arxiu. Ha efectuat la revisió paleogràfica de la documentació de l'Arxiu de Santa Anna, principalment la que es refereix a les donacions als ordes militars del Temple, Hospital i Sant Sepulcre, hereus del rei Alfons el Bataller, que els deixà els seus regnes; el seu testament no fou acceptat i donà lloc a la successió, a Aragó, del seu germà monjo Ramir i al casament de la filla d'aquest, Peronella, amb el comte Ramon Berenguer, que portà a la unió de Catalunya i Aragó; fou el comte qui s'encarregà de negociar una indemnització per a aquells ordes. També ha mantingut contacte amb la Biblioteca Lambert Mata de Ripoll per aconseguir la còpia digital d'una obra de 1619 de molt interès; amb la Biblioteca Valenciana, on hi ha la tesi de Carreres Zarcés sobre els tractats entre Castella i la Corona d'Aragó; amb la Biblioteca de la Real Academia de la Historia, que ens ha proporcionat fotocòpies de documenta-

ció de la col·lecció «Velázquez», dins de la col·lecció «Salazar». A la reserva de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona ha consultat edicions de diversos cròniques antics, com ara Moret, Garibay, Marca, Mariana, a més de Zurita, per obtenir llur visió de determinats tractats. A més, ha fet consultes a nou biblioteques barcelonines més.

Al llarg d'aquest curs l'equip ha celebrat dues reunions amb els directors del programa, Manuel Riu i Maria Teresa Ferrer, per a prendre decisions sobre la inclusió o no-inclusió de diversos documents en la col·lecció, sobre normes per a la publicació i sobre la redacció de les introduccions, sobre la distribució de feina, etc. Hi ha hagut, a més, contactes per a comentar o resoldre qüestions concretes.

Altres activitats connexes amb el projecte i amb el tema de les relacions internacionals són les conferències o participacions en congressos de Maria Teresa Ferrer i Mallol lligades a la commemoració del VII Centenari de la Sentència Arbitral de Torrellas, que tancà la guerra amb Castella de 1296-1304 i significà l'annexió de les terres meridionals del País Valencià:

— Maria Teresa Ferrer i Mallol, «La conquesta de les terres meridionals valencianes per Jaume II, en el marc de la guerra amb Castella de 1296-1304», en el Seminario Internacional de Historia Medieval: «Siete siglos de historia en común, 1304-2004: el tratado de Torre-

llas» (Seu Universitària Ciutat d'Alacant, Universitat d'Alacant, 6-7 de maig de 2004).

### **Corpus textual de la Catalunya Nord**

Directora: Eulàlia Duran i Grau

El projecte Corpus textual de la Catalunya Nord (CTCN) té la voluntat d'establir un inventari dels manuscrits i impresos d'aquest territori. Pel que fa al primer bloc, «Repertori de manuscrits rossellonesos» (RMR), es pretén fer un repertori de tota la producció de manuscrits d'autor rossellonès conservats a la Catalunya Nord fins al segle XVIII (inclòs), i també d'aquells manuscrits de les mateixes característiques conservats en fons d'altres territoris. D'altra banda, i pel que fa als impresos —«Catàleg d'impresos rossellonesos» (CIR)—, es busca elaborar un catàleg que inclogui totes les impressions entre 1500, data de la primera impressió per Joan Rosembach, i 1840. Després del primer any efectiu de marxa del projecte (2002) es va decidir prioritzar l'elaboració del CIR.

### ***Catàleg d'impresos rossellonesos***

Fins avui s'han localitzat uns sis-cents títols publicats entre les dates establertes a les impremtes de Perpinyà. D'aquests, dos són incunables, una quarantena daten del segle XVI, uns cent trenta del XVII, uns dos-

cents quaranta del XVIII i uns dos-cents vint-i-cinc van ser publicats entre 1800 i 1840. El llistat d'impresos a catalogar s'ha dut a terme partint del buidatge de fons bibliogràfiques (repertoris d'impresos, catàlegs en línia, catàlegs manuals, cedularis, etc.) i s'actualitza contínuament. El fet que moltes biblioteques no comptin encara amb catàlegs informatitzats o que aquests només siguin parcials i siguin contínuament revisats i ampliat, fa que la feina de buidatge no es pugui donar per tancada, ja que la possibilitat que apareguin nous exemplars no es pot descartar; tanmateix, els resultats de la recerca són satisfactoris i s'han localitzat molts exemplars dels quals no es tenia notícia.

Paral·lelament, es treballa amb la descripció dels exemplars, repartits entre una norantena de ciutats de tot el món. Hem començat pels localitzats en fons barcelonins (especialment, la Biblioteca de Catalunya i la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, però també l'Arxiu Històric de la Ciutat, la Biblioteca del Convent dels Caputxins de Sarrià, la Biblioteca Pública Episcopal, etc.) i giro-nins (Biblioteca Pública i Arxiu Municipal), i s'han fet desplaçaments curts a la Biblioteca del Monestir de Montserrat, la Real Academia de la Historia de Madrid, la Biblioteca Pública de Maó i la Biblioteca Nacional de França.

D'acord amb les normes de descripció d'impresos antics, de cada imprès

se'n descriu un exemplar, que després s'acara amb dos exemplars més per tal de comprovar que no hi hagi més d'un tiratge de cada impressió, o bé per corroborar que l'imprès que s'ha pres com a base de la descripció no és fragmentari; en el cas que s'observi qualsevol mena de divergència, s'han de veure tots els exemplars conservats. La descripció inclou també la notícia dels exemplars localitzats, una bibliografia i un apartat d'observacions.

### ***Repertori de manuscrits rossellonesos***

S'ha dut a terme un primer buidatge bibliogràfic sobre els fons manuscrits de la Catalunya Nord (Perpinyà: Arxiu Departamental dels Pirineus Orientals, Biblioteca Municipal, Biblioteca Universitària, fons privats...).

En el projecte hi col·laboren de manera directa la directora del projecte (Eulàlia Duran), la coordinadora (Eulàlia Miralles), quatre assessors (Montserrat Lamarca, Dolors Serra, Pep Vila i Maria Toldrà) i una becària (Mercè Comas).

### **Corpus Vitrearum Medii Aevi (CVMA)**

Directors: Manuel Mundó i Marcet  
Xavier Barral i Altet

L'objectiu d'aquest programa de recerca és l'estudi dels vitralls de recintes religio-

ses i civils de Catalunya. És un programa de la Unió Acadèmica Internacional.

### ***De re frumentaria: Corpus de documentació municipal relativa al mercat urbà de cereals als Països Catalans a la baixa edat mitjana***

Director: Antoni Riera i Melis

La finalitat del programa és consultar sistemàticament la documentació municipal corresponent als segles XIV i XV, conservada als arxius i les biblioteques locals de les deu ciutats dels Països Catalans que, a la baixa edat mitjana, es van mantenir ininterrompudament per damunt dels set-cents cinquanta focs fiscals. Seleccionar-ne la relativa al consum urbà de cereals i a la política frumentària dels consells. Transcriure, resumir i anotar els documents escollits. Redactar una extensa introducció i una conclusió final. Recollir en sengles apartats les fonts documentals i la bibliografia utilitzada. Elaborar uns índexs d'antropònims i de topònims.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

Durant el curs 2003-2004, l'equip de recercadors, d'acord amb el cronograma establert inicialment, ha continuat consultant les fonts documentals conservades en els arxius catalans de fora de Barcelona. La necessitat ineludible de programar els

desplaçaments durant les èpoques no lectives del curs ha imprès un ritme un xic més lent a les consultes. Les institucions d'on s'ha recollit informació inèdita han estat l'Arxiu Històric Comarcal de Tortosa, l'Arxiu Comunal de Perpinyà i l'Arxiu Històric Comarcal de Manresa.

Joan Josep Cáceres i Antoni Riera han escorcollat a l'Arxiu Històric Comarcal de Tortosa vint-i-un volums de la sèrie «Llibres de Provisions»; els compresos entre el 26 i el 47, l'arc cronològic dels quals abraça del 1402 al 1455. La tasca ha donat com a resultat cent cinc documents inèdits, que han estat transcrits, resumits i anotats.

La informació obtinguda a l'Arxiu Comunal de Perpinyà —on s'han consultat el primer volum de la sèrie «Llibre de les Ordinacions», que abraça del 1271 al 1508, i el primer lligall de la sèrie «Albarans de les Imposicions», l'arc cronològic del qual s'estén del 1439 al 1465— ha estat força similar a la recollida al delta de l'Ebre: seixanta-set documents inèdits, que, com en el cas anterior, han estat transcrits, resumits i anotats.

A l'Arxiu Històric i Comarcal de Manresa, ens hem centrat en la sèrie «Manuale de Consells»; n'hem examinat dotze volums, els compresos entre el 9 i el 21, que cobreixen la primera meitat del segle xv, dels quals hem seleccionat setanta-vuit documents inèdits, que hem transcrit, resumit i anotat.

### ***Difusió dels resultats***

Antoni Riera i Melis ha difós la informació aportada per la recerca en un seguit de conferències i de participacions en cursos de doctorat i de màster de diverses universitats espanyoles i de l'estranger:

— «Cucine medievali europee», unitat didàctica de deu hores lectives i cinc de pràctiques del màster *Cultura dell'alimentazione*, organitzat per la Universitat de Bolonya.

— «Feudalisme i alimentació», dintre del curs de doctorat *Tendències actuals en la història medieval*, organitzat per la xarxa d'universitats Institut Joan Lluís Vives.

— «Producció i distribució de la riquesa a l'edat mitjana», dintre del programa de doctorat *Els fronts avançats de la història medieval*, organitzat pel Departament d'Història Medieval i Paleografia de la Universitat de Barcelona.

— «El legado alimentario islámico en la Europa Medieval», en el cicle de conferències *Culturas alimentarias: comensales de ayer, comensales de hoy*, organitzat per la Facultat de Veterinària de la Universitat de Saragossa.

— «Les alimentacions pretèrites: l'edat mitjana», en el curs *Alimentació i salut: cuina i nutrició. «Horitzons llunyans»?*, dels Juliol de 2004 de la Universitat de Barcelona.

— «Experiencia culinaria y cultura gastronómica (siglos xiv-xv)», en el curs *Mesa de ricos, mesa de pobres. Cultu-*



*ra y alimentación en la historia de España*, organitzat per la Universitat de Navarra i la Sociedad de Estudios Históricos de Navarra.

### **Publicacions**

- RIERA I MELIS, A. «Barcelona en els segles XIV i XV, un mercat internacional a escala mediterrània». *Quaderns d'Història* [Barcelona], núm. 8 (2003), p. 65-83.
- «Le cucine iberiche nella storia». A: MONTANARI, M.; SABBAN, F. [coord.]. *Atlante dell'alimentazione e della gastronomia*. Vol. II. Torí: Utet, 2004, p. 636-656.
- «Dels agorònoms al mostassaf. La inspecció dels mercats i els controls de qualitat a la Mediterrània, de l'antiguitat als temps moderns». A: *Mercats de la Mediterrània*. Barcelona: Institut Europeu d'Estudis Mediterranis, 2004, p. 62-77 i 226-231.
- «Las especias en el Mediterráneo Noroccidental en la Antigüedad Tardía y en la Alta Edad Media (siglos IV-XI)». A: GARRIDO, A. [coord.]. *El sabor del sabor: Hierbas aromáticas, condimentos y especias*. Còrdova: Universidad de Córdoba, 2004, p. 47-70.
- «Experiencia culinaria y cultura gastronómica en Europa, desde la mutación feudal a la Revolución Industrial». A: *Alimentos: La conquista humana*. Barcelona: Fundació Tripolemos, 2004, p. 97-104.

RIERA I MELIS, A.; FERNÁNDEZ TRABAL, F.  
«La crisi econòmica i social de la baixa edat mitjana al camp». A: GIRALT, E. [dir.]. *Història agrària dels Països Catalans*. Vol. II. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2004, p. 119-179.

### **Corpus Inscriptionum Latinarum**

Director: Marc Mayer i Olivé

Durant el curs 2003-2004 s'ha fet la «llatinització» (traducció al llatí) i la revisió per part de l'editor del material disponible.

La llatinització ha comprès el *Conventus Caesaraugustanus* i una part del *Conventus Tarraconensis* nord corresponent a les comarques de Lleida, a excepció de la ciutat d'Ilerda, que forma part del *conventus* que té com a capital *Caesaraugusta*. La delimitació entre els *conventus* ha estat una tasca difícil, i s'ha reservat la decisió definitiva per a un col·loqui que se celebrarà a finals de 2005.

Les introduccions a cadascuna de les zones ha estat també una tasca feixuga, així com la revisió d'algunes zones amb moltes novetats, com ara la de Calagorri. En el decurs de l'any s'ha preparat el volum v de *Sylloge epigraphica Barcinonensis*, que és el vehicle de difusió del grup de redacció de Barcelona de

la segona edició del *Corpus Inscriptionum Latinarum*. Amb l'aportació de la seu de redacció d'Alcalá de Henares - Munic s'ha mantingut al dia el fitxer epígraf de la seu de Barcelona. S'han mantingut, a més, reunions de coordinació amb els altres redactors d'Alcalá de Henares - Munic i Heidelberg.

Els membres de l'equip de Barcelona han participat en diversos congressos internacionals sobre aquesta especialitat, i la seu de Barcelona ha organitzat un congrés de llengües paleohispàniques.

### **Estudis del paisatge arqueològic antic de la Cossetània oriental**

Director: Josep Guitart i Duran

Aquest programa, promogut per l'IEC i finançat per l'empresa Autopistes de Catalunya, es va desenvolupar durant els anys 1999 i 2000, amb la col·laboració de la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, el Consell Comarcal del Baix Penedès i els ajuntaments del Vendrell i de Calafell. En el programa es va portar a terme l'estudi arqueològic de les èpoques ibèrica i romana al territori de l'actual comarca del Baix Penedès i una part de l'Alt Penedès, és a dir, la zona oriental de la *regio Cossetania* dels ibers, que en època romanoimperial va formar part del territori de *Tarraco*.

Els resultats científics d'aquest programa es van presentar en el Simposi Internacional d'Arqueologia del Baix Penedès, organitzat el novembre de 2001 per la comissió mixta promotora del programa. Les actes d'aquest simposi han aparegut aquest curs, editades pel Departament de Cultura de la Generalitat.

### **Publicació**

GUITART, Josep; PALET, Josep M.; PREVOSTI, Marta [coord.]. *Territoris antics a la Mediterrània i a la Cossetània oriental: Actes del Simposi Internacional d'Arqueologia del Baix Penedès (el Vendrell, del 8 al 10 de novembre de 2001)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 2003. 415 p.

### **Història de l'Institut d'Estudis Catalans**

Director: Albert Balcells i González

El segon volum de la *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, que tracta la història de l'IEC des de la refundació, el 1942, fins als temps recents, es troba en una fase avançada d'elaboració. Després de donar una redacció definitiva, amb els afegits posteriors, a la part que va de 1942 a 1962, és a dir, fins a la protecció d'Òmnium Cultural, s'està redactant el text del període següent, que arriba fins

a l'any 1977, un cop recollida i ordenada tota la informació aplegada.

Per al darrer període ja s'ha despullat bona part de les fonts arxivístiques i bibliogràfiques i s'està ordenant les dades.

La documentació disponible és força més abundant que en el cas dels períodes anteriors, un fet positiu que comporta, però, un increment del treball a fer. Es confia d'acabar el llibre abans de l'any 2007.

### **Recerca arqueològica a Guissona**

Director: Josep Guitart i Duran

L'objectiu d'aquest programa de recerca és investigar i difondre el jaciment arqueològic de Guissona, corresponent a l'antiga ciutat de *Iesso*. L'IEC col·labora en el programa en el marc del Patronat d'Arqueologia de Guissona, consorci en el qual també participen l'Ajuntament de Guissona, el Consell Comarcal de la Segarra, l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida i la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquest consorci té encarregada la gestió del Parc Arqueològic de Guissona i del museu centre d'interpretació del jaciment.

#### ***Estat actual del programa i realitzacions***

A la campanya portada a terme el mes de juliol de 2004 s'ha prosseguit la tasca

d'excavació al parc arqueològic i s'hi ha treballat en tres sectors:

— En un dels *cardines* de la ciutat, que ja havia començat a descobrir-se en un tram de divuit metres, s'hi ha portat a terme una excavació estratigràfica en profunditat que ha documentat quatre pavimentacions successives del carrer, la darrera datable en un moment avançat del segle II dC, que permeten constatar l'evolució del carrer i de les clavegueres en el curs dels segles I i II dC. Destaca la troballa d'una canalització en tub de plom que creua el carrer, que va ser col·locada abans de fer la darrera pavimentació. Ha quedat pendent per a una propera campanya l'excavació dels nivells inicials del carrer.

— En el sector de la muralla de la ciutat s'hi ha iniciat també un tall estratigràfic en profunditat per tal d'intentar verificar-ne i precisar-ne la cronologia inicial.

— La incorporació al parc arqueològic del solar que fins al 2003 era el pati de l'Institut provisional d'Ensenyament Secundari de Guissona ha permès iniciar l'excavació de les restes d'unes termes públiques de la *Iesso* romana, l'existència de les quals en aquest punt de la ciutat es coneixia pels sondeigs realitzats als anys setanta del segle passat.

#### ***Publicacions***

GUITART I DURAN, JOSEP; PERA I ISERN, JOAQUIM [cur.]. *Iesso I: Miscel·lània arqueològica*, 2004. 284 p. [Coedicció

amb el Patronat d'Arqueologia de Guissona]

- *Primer Simposi Patrimoni i Turisme Cultural: Arqueologia viva de les ciutats de l'antiguitat (Lleida, 4, 5 i 6 d'octubre de 2001)*, 2004. 268 p. [Coeditat amb el Patronat d'Arqueologia de Guissona. Programa «Rafael». Projecte *Urbanitas*. Amb la col·laboració de la Universitat del Minho, la Universitat La Sapienza de Roma i el Museu de la Conca Dellà, Isona]

### Les quatre grans cròniques

Director: Josep Massot i Muntaner

Aquest projecte es proposa de tornar a posar a l'abast del gran públic l'edició de les cròniques de Jaume I, Desclot, Muntaner i Pere III que va preparar Ferran Soldevila i que, després de la seva mort, fou enllestida per Miquel Coll i Alentorn.

Fins ara n'ha informatitzat i revisat el text Jordi Bruguera i Talleda, que havia dedicat la seva tesi doctoral a la *Crònica* de Jaume I. Bruguera també n'ha revisat l'anotació de tipus filològic.

En aquests moments, Núria Mañé informatitza totes les notes i les revisa d'acord amb les observacions de Bruguera. Preveiem que tota aquesta tasca s'enllestirà l'any 2005, i, si no hi surten nous

entrebancs, el 2006 es podrà dur a terme l'edició del volum.

### Materials de les coves prehistòriques de Serinyà

Director: Narcís Soler i Masferrer

Durant el curs 2003-2004, un equip d'arqueòlegs i estudiants ha estat excavant nivells del paleolític mitjà, d'una edat entre 40.000 i 90.000 anys, a la cova de l'Arbreda, situada en el parc de les coves prehistòriques de Serinyà. Al costat d'una rica indústria lítica, la fauna hi era escassa i dominada per restes d'*Ursus spelaeus*, sobretot per dents de llet, cosa que ens indica una certa remoció dels nivells d'ocupació humana després de dipositats. Tots els objectes recuperats han estat coordinats, i després se n'han informatitzat els registres per tal de poder obtenir plantes i seccions. També s'ha excavat a la cova de Mollet, on hi ha nivells d'uns cent vint mil anys. Totes dues coves estan situades en el parc de les coves prehistòriques de Serinyà.

Hem continuat treballant en els materials prehistòrics de la Bora Gran d'en Carreres, un altre jaciment important situat fora del parc, riu Serinyadell avall, d'edat magdaleniana (15.000-10.000 d'antiguitat), especialment en la tecnologia i les matèries primeres de la indústria lítica.

Continuem ocupant-nos de l'estudi historiogràfic dels inicis de la prehistòria paleolítica a Catalunya, que estan íntimament relacionats amb la història de la Bora Gran, i de la biografia del banyolí Pere Alsius i Torrent, pare de la prehistòria catalana.

Hem ajudat a fer possible una tesi presentada el 2004 per Hélène Tisoux a l'Institut de Paleontologia Humana (Laboratori de Prehistòria del Museu de l'Home, París), sobre datacions absolutes de la cova de l'Arbreda.

### **Índex de l'obra completa de Jordi Rubió i Balaguer**

Director: Josep Massot i Muntaner

Aquest projecte ha quedat enllestit durant el 2004. Núria Mañé ha acabat de preparar els índexs general, onomàstic i toponímic dels tretze volums de l'obra completa del doctor Rubió, apareguts a la «Biblioteca Abat Oliba» de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Tot el conjunt ha estat publicat el 2004 mateix en el volum, a cura de Núria Mañé, *Índexs de l'obra de Jordi Rubió i Balaguer* (núm. 259 de la «Biblioteca Abat Oliba»), amb una nota que deixa constància que l'obra ha estat redactada en el marc d'un projecte de l'Institut d'Estudis Catalans.

### **Repertori de manuscrits catalans del segle XVI (1474-1620)**

Directora: Eulàlia Duran i Grau

L'objectiu del programa és elaborar un inventari de manuscrits catalans del Renaixement (1474-1620) i continuar amb el Barroc (fins a l'any 1714), a partir de la descripció directa dels manuscrits en els arxius i les biblioteques on es conserven, i del buidatge de la bibliografia a l'abast. Es fa una atenció particular a les qüestions relacionades amb l'autoria dels manuscrits i la identificació d'obres desconegudes. L'objectiu és oferir un panorama de la diversitat de la producció manuscrita als països de llengua catalana durant l'edat moderna.

#### ***Estat actual del programa i realitzacions***

##### **1. Publicacions**

El mes de juliol de 2003 s'ha publicat el volum III del *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, a cura d'Eulàlia Duran (direcció), Maria Toldrà (coordinació), Eulàlia Miralles i Antoni Lluís Moll. És una coedició de l'IEC i l'Institut Joan Lluís Vives, i ha comptat amb ajuts de la Generalitat de Catalunya i del Ministeri de Ciència i Tecnologia. Conté capítols dedicats als fons de Barcelona següents: Arxiu Capítular, Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu de les Carmelites Descalces, Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puelles, Arxiu Històric de Protocols, Arxiu Històric Provincial dels Francis-

cans de Catalunya, Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya, Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats, Biblioteca de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Biblioteca de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, i un «Apèndix» sobre alguns manuscrits perduts o conservats en biblioteques particulars. Amb l'aparició d'aquest volum s'ha tancat el primer cicle del *Repertori*, dedicat als fons bibliogràfics de la ciutat de Barcelona.

## 2. Continuació del programa: Catalunya, Illes, Itàlia

Durant el curs 2003-2004 s'ha continuat treballant en el proper volum del *Repertori*, el número iv de la sèrie, que té com a objectiu la descripció dels manuscrits produïts als països de llengua catalana de l'antiga Corona d'Aragó durant el període 1474-1620, conservats en arxius i biblioteques del Principat, llevat de la ciutat de Barcelona. Al llarg del curs s'han tancat els capítols dedicats als fons següents: Arenys de Mar (Arxiu Històric Fidel Fita), Girona (Arxiu Capitular, Biblioteca Pública Tomàs de Lorenzana, Biblioteca del Seminari i Arxiu Diocesà), la Seu d'Urgell (Biblioteca Episcopal) i Solsona (Arxiu Comarcal, Arxiu Episcopal). Així mateix, s'han fet prospeccions en arxius de Manresa (Arxiu Capitular) i Sant Cugat del Vallès (Arxiu Nacional de Catalunya). Hi ha en curs els capítols sobre alguns arxius pendents de Girona

(Arxiu Històric, Arxiu Històric de la Ciutat) i Peralada (Biblioteca del Palau). S'està en contacte amb investigadors que treballen en la preparació dels volums dedicats a les Illes Balears i Nàpols.

## 3. Continuació del programa: *Repertori de manuscrits catalans (1620-1714)*

Paral·lelament, s'ha iniciat la continuació del *Repertori* per als anys 1620-1714, respectant l'estructura per biblioteques i els criteris de descripció seguits en els volums anteriors. S'han revisat uns cinc-cents manuscrits de la Biblioteca de Catalunya i de l'Arxiu Històric de la Ciutat corresponents a aquells anys. Es manté la línia de col·laboració amb altres investigadors.

## 4. Ressò del programa

Ha aparegut una recensió dels volums I i II del *Repertori* a l'*Arxiu de Textos Catalans Antics*, núm. 22 (2003), a cura de Pep Valsalobre, i una notícia sobre els volums II.2 i III a *Studia Lulliana*, núm. 43 (2003), p. 134 i 179-180.

## **Tabula Imperii Romani (TIR) - Forma Orbis Romani (FOR)**

Director: Josep Guitart i Duran

La TIR és un programa de la Unió Acadèmica Internacional per a elaborar, amb el concurs de les diverses acadèmies

membres, el mapa de l'Imperi romà a partir de cinquanta-sis fulls a escala 1:1.000.000. L'IEC ja ha editat la part del full corresponent a Catalunya i les Balears (full K/J-31), i ha iniciat contactes amb l'Académie Française per portar a terme una col·laboració que permeti una reedició conjunta d'aquest full tot completant la part francesa.

El programa FOR és concebut per a desenvolupar la mateixa línia de topografia antiga, portant la cartografia i l'anàlisi al marc regional utilitzant l'escala 1:25.000. A Catalunya s'ha començat pels fulls corresponents al territori de les principals ciutats romanes del país.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

El primer volum de la FOR Catalunya: *Tarraco I (Cossetània oriental)* ja està en premsa i apareixerà en els propers mesos. Abasta bàsicament el territori de l'actual comarca del Baix Penedès, és a dir, una part important del territori nord-oriental de la Cossetània ibèrica i de la ciutat romana de *Tarraco*. El segon volum, corresponent al territori a l'entorn de l'antiga ciutat romana de *Baetulo* (Badalona), està en fase d'elaboració avançada. També s'ha començat a treballar en el que serà el volum tercer del programa, corresponent al territori a l'entorn de l'antiga ciutat romana d'*Iluro*.

**Aplicació de les tecnologies  
de la informació i el coneixement  
(TIC) a l'estudi de la diversitat  
microbiana**

Director: Ricard Guerrero i Moreno

**Objectius**

El principal objectiu del projecte és difondre per Internet el coneixement de la diversitat microbiana a Catalunya d'acord amb les directrius del programa «Diversitas», iniciat el 1991 per sis organitzacions científiques internacionals: la Unió Internacional de Ciències Biològiques (IUBS), el Comitè Científic per a Problemes Ambientals (SCOPE), la Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO), la Unió Internacional de Societats Microbiològiques (IUMS) i el Programa Internacional Geosfera-Biosfera (IGBP). Aquesta difusió es fa aprofitant les facilitats que proporcionen les noves tecnologies de la informació i del coneixement (TIC) i els equipaments informàtics de l'Institut, que ha allotjat el web dissenyat per a aquest projecte en un dels seus servidors d'Internet.

**Abast del projecte**

Per motius pràctics, el projecte no inclou l'estudi de les algues i els fongs macroscòpics, que tradicionalment són estudiats pels botànics. Per tal que l'estudi sigui coherent i comparable amb treballs similars

fets en altres països, s'ha estat analitzant la bibliografia disponible des de 1975 en els tipus d'hàbitat següents: *a)* sistemes aquàtics (marins i d'aigua dolça, tant planctònics com bentònics), *b)* el sòl, *c)* la rizosfera, *d)* micorizes, *e)* sistemes patològics fong-planta, *f)* sistemes bacteri-planta, *g)* sistemes bacteri-animal, *h)* aliments i *i)* processos de transformació d'aliments.

A més de la diversitat d'hàbitats, es té en compte l'escala dels estudis analitzats. Es consideren tres escales generals:

*a)* Escala d'ecosistema. Estudi de les condicions ambientals que permeten la formació dels diferents ecosistemes microbians (condicions fisicoquímiques i altres variables ambientals, estructura vertical de les comunitats). Estudi de la localització biogeogràfica dels diferents ecosistemes i de la seva distribució en diferents tipus d'hàbitats.

*b)* Escala d'organisme. Estudis que descriguin l'aïllament i la identificació dels microorganismes i les seves capacitats fisiològiques.

*c)* Escala molecular. Estudis de determinació i identificació dels microorganismes mitjançant tècniques moleculars com ara la comparació de seqüències o dels àcids grassos de la membrana cel·lular.

El projecte és una ampliació d'una part (la que tractava dels microorganismes) de l'estudi fet per al projecte *Estratègia per a la conservació i l'ús sostenible de*



*la biodiversitat a Catalunya*, que es va dur a terme els anys 1998 i 1999 i tenia com a objectiu promoure el coneixement i la recerca primària relatiu a la biodiversitat a Catalunya feta per grups de recerca de centres catalans o per investigadors d'altres llocs. Tanmateix, el projecte actual té un abast molt més ampli. Per una banda, conté una secció descriptiva sobre diversitat microbiana, conceptes generals i programes internacionals per a l'estudi i la preservació de la biodiversitat general o específicament microbiana. De l'altra, permet la consulta en una base de dades d'articles, capítols de llibres, tesines i tesis doctorals mitjançant un cercador, a partir de paraules clau, noms de microorganismes o de l'autor o els autors dels textos.

#### ***Estat actual del projecte i perspectives***

La base de dades continua creixent a mesura que es publiquen nous articles i que se'n localitzen d'altres. Fins ara està limitada a Catalunya, però s'ha pensat ampliar-ne l'abast a altres territoris de llengua catalana. El web també incorpora pàgines noves. Hi ha en construcció una pàgina dedicada a la classificació d'espècies microbianes a partir de les seves característiques ecofisiològiques. La pàgina comprendrà els grups següents: *a)* bacteris fotosintetitzadors, *b)* bacteris que llisquen sobre el substrat, *c)* bacteris reductors de sulfat, *d)* espiroquetes, *e)* bacteris depredadors d'altres bacteris, *f)* bacils i cocs gramnegatius aerobis,

*g)* bacils gramnegatius anaerobis facultatius, *h)* cocs grampositius i *i)* bacils i cocs grampositius formadors d'endòspores, bacils irregulars grampositius no formadors d'endòspores, nocardiformes i arquees. S'hi inclourà també un apartat de microorganismes patògens de plantes i animals detectats a Catalunya. Una altra pàgina en construcció és la d'enllaços per a accedir a: *a)* webs de microbiòlegs, grups de treball i departaments de microbiologia, *b)* webs de diversitat microbiana, *c)* webs de matèries relacionades, *d)* webs de les universitats que componen l'Institut Joan Lluís Vives i *e)* webs de divulgació en microbiologia.

Participen en la realització del projecte les persones següents: Ricard Guerrero, com a director, i Mercè Piqueras, Mercedes Berlanga i Xavier Roig, qui s'encarrega del treball informàtic, amb la col·laboració de Jordi Urmeneta i d'Antoni Navarrete. El web de diversitat microbiana pot consultar-se a l'adreça <http://diversitat-microbiana.iecat.net>.

#### **Aspectes poblacionals i genètics rellevants per al desenvolupament de la biologia de la conservació a Catalunya**

Direcció: Jaume Terrades i Serra

L'objectiu del programa és promoure la recerca, en el camp de la biologia, de

la conservació a Catalunya, mitjançant l'estudi de processos ecològics i de l'estructura genètica de les poblacions salvatges. El programa es basa en l'aplicació de tècniques de biologia molecular a l'estudi de la gestió de la flora. Concretament, el programa incideix en un dels aspectes més importants de la biologia de la conservació dels recursos naturals: determinar quin és el nivell de fragmentació genètica i ecològica de les espècies vegetals i les seves conseqüències evolutives.

La fragmentació de l'hàbitat és un dels problemes més crítics per a la conservació de les espècies. El resultat de diversos factors biogeogràfics, ecològics i antropogènics és la distribució de les espècies vegetals en un paisatge cada cop més fragmentat, i, com a conseqüència, les poblacions esdevenen més petites i aïllades. La seva persistència depèn tant del propi grau de fragmentació com de les característiques biològiques i la història biogeogràfica del tàxon considerat. La subdivisió de l'hàbitat com a conseqüència de la fragmentació fa que les noves poblacions, més petites, siguin més vulnerables a la incertesa ambiental, demogràfica i genètica, és a dir, les fa més vulnerables a l'extinció. D'altra banda, la persistència de les espècies en un context regional també depèn de la seva capacitat de migració. La dispersió, per tant, té un paper fonamental en la dinàmica i l'evolució de les poblacions.

L'objectiu del programa és determinar les conseqüències de la fragmenta-

ció sobre el comportament ecològic, demogràfic i genètic dels tàxons vegetals mediterranis, així com les seves conseqüències evolutives. La resposta a aquestes qüestions per a cada espècie de manera individual necessitaria una quantitat de treball pràcticament inabastable, per la qual cosa l'enfocament del projecte està basat en la comparació d'espècies «model» que permetin un màxim de generalització a d'altres espècies d'àmbit mediterrani. Per tot això es duen a terme una sèrie d'investigacions sobre alguns tàxons que presenten diferents característiques de cycle vital —*Ramonda myconi* (L.) Rchb., *Crepis triasii* (Cambess.) Nyman i *Mycelis muralis* (L.) Dumort.—, analitzant la variabilitat demogràfica, genètica i el grau d'aïllament de les poblacions. L'avaluació de la importància de les diferents característiques del seu cycle vital (mecanismes de dispersió, sistema reproductiu) i l'estudi de la variabilitat genètica de les poblacions permeten examinar l'estat actual de les espècies estudiades i prendre les mesures de gestió més apropiades.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

Les actuacions realitzades durant aquest curs s'han centrat, bàsicament, en les espècies *Crepis triasii* i *Ramonda myconi*.

#### *Crepis triasii*

##### 1. Demografia

Se n'ha continuat per tercer any el seguiment demogràfic en els quadrats perma-

nents de les set poblacions estudiades. La principal conclusió és que els factors que més determinen l'èxit reproductiu són l'estructuració de la variabilitat genètica intrapoblacional i la distribució a petita escala dels individus en flor.

## 2. Variabilitat genètica

2.1. En l'experiment d'ambient comú s'han pres mostres de llavors produïdes per pol·linització lliure, i actualment s'estan mesurant les dimensions dels aquenis que es relacionen amb la capacitat de dispersió pel vent i la viabilitat. Es preveu determinar així l'existència d'adaptacions locals per a la dispersió i/o l'establiment en les poblacions considerades.

2.2. Amb la floració de les plantes cultivades en ambient comú l'any 2004 s'han fet creuaments dins i entre les poblacions que al camp s'havien mostrat més diferenciades en fertilitat i viabilitat de les llavors, per tal d'avaluar la possible existència de fenòmens de depressió per consanguinitat o d'heterosi. També s'han fet encreuaments entre les poblacions més diferenciades en els trets morfològics i fisiològics de tipus adaptatiu per a analitzar més acuradament l'herència d'aquests caràcters.

2.3. També s'ha començat a analitzar les dades obtingudes a la tardor de 2003 sobre l'intercanvi de gasos i les característiques morfofisiològiques (estomes, pes específic foliar i pilositat). Pel

que fa a l'intercanvi de gasos (taxa de fotosíntesi neta, conductància estomàtica, transpiració i eficiència fotosintètica), es detecten clares diferències de base genètica entre les diferents poblacions, per bé que en general l'espècie sembla que presenta una eficiència fotosintètica molt baixa (cosa que indica que es troba mal adaptada a les condicions del seu hàbitat actual). Les diferències de base genètica entre les poblacions encara són més grans pel que fa a les característiques anatòmiques i morfològiques lligades al comportament fisiològic. En particular, la densitat d'estomes i el grau de pilositat són trets de base genètica clarament diferenciats entre les poblacions, i semblen respondre, d'acord amb la relació existent amb la disponibilitat hídrica en cada localitat, a adaptacions locals. Cadascuna de les poblacions i localitats analitzades (incloent-hi Mallorca, Menorca i Cabrera) es pot considerar com una localitat única.

### *Ramonda myconi*

#### 1. Demografia

S'ha continuat el seguiment de divuit poblacions, incloses en sis regions (Osca, Montsec, Cerdanya, Gironès, Montserrat, Sant Llorenç), que s'estudien des de 1999. Les mesures realitzades en aquestes poblacions ens permeten estimar taxes de natalitat i mortalitat, esforç reproductiu i fecunditat en condicions naturals.

## 2. Desenvolupament de marcadors neutres

S'han recollit mostres de fulles d'entre cinc i quinze individus de cada una de les localitats estudiades. Es van fer extraccions de DNA a partir de 50 mg de teixit foliar sec i es va comprovar que els marcadors neutres hipervariables RAPD eren adequats. Es van provar cent vuitanta oligonucleòtids per un nombre reduït de mostres (un individu de cada regió), i els productes d'amplificació en gels d'electroforesi horitzontals a l'1,4 % d'agarosa. A partir del patró de bandes en els gels, es van escollir les bandes polimòrfiques i es va procedir a la tria d'oligonucleòtids. En total s'han trobat trenta encebadors polimòrfics.

### **Centre Català de la Nutrició de l'IEC (CCNIEC)**

Director: Màrius Foz i Sala

L'objectiu fonamental del Centre Català de la Nutrició de l'IEC és contribuir a l'avenç de la recerca bàsica i aplicada en nutrició i millorar la qualitat de la informació i de la formació nutricional de la societat.

(Vegeu-ne més informació en l'apartat «Centres de recerca», dins d'aquest mateix capítol.)

### **Textos clàssics de la ciència**

Direcció: Antoni Malet

Programa conjunt de la Secció de Ciències Biològiques i la Secció de Ciències i Tecnologia, la finalitat del qual és oferir al públic de llengua catalana la publicació de textos clàssics de la ciència moderna i contemporània. Aquest projecte té una triple finalitat: *a)* acostar els clàssics de la ciència al lector culte però no necessàriament especialitzat en ciència; *b)* proporcionar instruments per a l'ensenyament universitari, i *c)* ampliar dins el camp de l'alta cultura científica els referents en llengua catalana.

(Vegeu-ne més informació en l'apartat «Programes de recerca» de la Secció de Ciències i Tecnologia, dins d'aquest mateix capítol.)

### **Contributions to Science**

Director: Salvador Reguant i Serra

Aquesta publicació en llengua anglesa és una iniciativa de la Secció de Ciències i Tecnologia i de la Secció de Ciències Biològiques per a difondre internacionalment la recerca científica especialitzada que es duu a terme actualment als Països Catalans en qualsevol de les seves branques.

(Vegeu-ne més informació en l'apartat «Programes de recerca» de la Secció de Ciències i Tecnologia, dins d'aquest mateix capítol.)

### **Espècies animals endèmiques de Catalunya. Projecte de catalogació, visualització i valoració**

Direcció: Xavier Bellés i Ros

La finalitat del programa és establir un catàleg de les espècies animals endèmiques de Catalunya i posar a l'abast de la comunitat internacional seqüències d'interès filogenètic d'aquestes espècies.

#### ***Estat actual del programa i realitzacions***

La realització del catàleg és la part d'organització més complexa, perquè implica la participació d'un nombre relativament gran d'especialistes diferents, amb diversos graus de disponibilitat envers el projecte. Al llarg de l'any 2004, s'ha pogut completar la informació per al catàleg i redactar les fitxes específiques corresponents per als grups animals següents: *Mollusca* (terrestres i d'aigua dolça), *Mollusca* (marins), *Diptera*, *Coleoptera Carabidae*, *Coleoptera Chrysomelidae*, *Coleoptera Leptodiridae*, *Coleoptera Curculionidae*, *Araneida*, *Diplura*, *Platyhelminthes*, *Annelida*, *Opiliones*, *Acari* (terrestres i paràsits) i *Insecta Psocoptera*.

Encara queden pendents d'estudi els grups següents: *Palpigradida*, *Miriapoda*, *Insecta Polyneoptera* (ortòpters, etc.), *Insecta Phthiraptera*, *Insecta Thysanoptera*, *Insecta Megaloptera*, *Insecta Rhaphidioptera*, *Insecta Thichoptera*, *Insecta Lepidoptera*, *Insecta Coleoptera* (diverses famílies), peixos i amfibis. Amb la recopilació de les dades d'aquests grups es completaria el catàleg.

Quant a les seqüències de DNA, s'han amplificat els gens 16S d'algunes espècies endèmiques de *Coleoptera Leptodiridae* i se n'han establert les seqüències, les quals podran ser utilitzades per a fer determinats estudis filogenètics d'aquesta família que estan ja programats. També s'ha amplificat el gen *wingless* i se n'ha establert la seqüència. Aquest gen, segons s'ha comprovat darrerament, conté informació filogenètica en algunes espècies endèmiques singulars.

#### **Flora i cartografia de les plantes, els fongs i la vegetació**

Aquest programa de recerca consta de quatre subprogrames:

- a) Flora i cartografia de briòfits
- b) Cartografia de la distribució de les plantes vasculars als Països Catalans (ORCA)
- c) Cartografia de la vegetació de Catalunya

d) Biodiversitat micològica de Catalunya

a) **Flora i cartografia de briòfits**

Directora: Creu Casas i Sicart

La finalitat d'aquest apartat és elaborar un manual per a la determinació de les espècies de briòfits que viuen als Països Catalans i un altre de les moltes de la península Ibèrica i les illes Balears. La *Flora dels briòfits dels Països Catalans* consta d'una introducció, de claus de determinació, de dades sintètiques sobre la morfologia, l'ecologia i la distribució de cada tàxon, de dibuixos de les parts més característiques del vegetal i d'un glossari. Es divideix en dos volums: I. *Moltes* i II. *Hepàtiques*. La flora de moltes de la Península i les Balears representarà l'únic treball d'aquesta mena concernent als països del sud d'Europa. Atès el públic a qui anirà dirigida, sembla totalment adequat de publicar-la en anglès.

Un cop enllestida la *Flora dels briòfits*, es continuarà la publicació de l'atles *Cartografia de briòfits*.

***Estat actual del programa i realitzacions***

1. *Flora dels briòfits dels Països*

*Catalans*

L'any 2001 fou publicat el primer volum d'aquesta obra, referent al grup de les moltes (text, claus, glossari, il·lustracions). Com que la primera edició es va

exhaurir força de pressa, se'n va fer una reedició l'any 2003.

Un cop publicat el primer volum, s'ha treballat activament en el segon volum, dedicat al grup de les hepàtiques. La redacció i la il·lustració d'aquest volum ja s'ha acabat, i el mes de setembre s'ha lliurat el material a la impremta perquè sigui editat. La previsió és de tenir publicat aquest segon volum a final de l'any 2004, amb la qual cosa s'haurien assolit els objectius proposats.

2. *The moss flora of the Iberian*

*Peninsula and Balearic Islands*

La flora de les moltes dels Països Catalans inclou el 84 % de les espècies conegudes al territori espanyol. Completant aquesta flora amb les espècies atlàntiques i amb els endemismes que es troben a la part occidental de la Península resultarà una flora molt útil per a tots els briòlegs europeus. Amb aquesta nova flora es rendibilitza l'esforç realitzat tant en la redacció com en la il·lustració de la flora de les moltes dels Països Catalans.

Durant l'any 2004 s'han estudiat els exemplars de les espècies de moltes que han de ser integrats a la flora dels Països Catalans per tal d'elaborar la flora completa de la península Ibèrica i les Balears. Alhora, s'han fet els esquemes dels dibuixos del centenar d'espècies que cal incloure-hi. El treball es troba avançat, però encara cal refer la clau general, les claus de gènere (quan sigui necessari) i

muntar totes les làmines. Aquest treball es fa en col·laboració amb Cecília Sérgio, de la Universitat de Lisboa.

### 3. *Cartografia de briòfits*

Durant aquest curs hem continuat la revisió del material d'herbari i la recollida de les dades de distribució geogràfica per poder reprendre, durant el curs 2005-2006, la feina de l'atles cartogràfic, amb el volum v de la col·lecció.

### 4. *Viatges d'estudi i recol·leccions*

Per a obtenir les mostres necessàries, tant per al treball de *Cartografia de briòfits* com per a *The moss flora of the Iberian Peninsula and Balearic Islands*, hem fet una estada d'una setmana al Museu de Criptogàmia de París. Per altra banda, hem fet recol·leccions a la serra de Gredos i a l'Alt Alentejo, amb la finalitat de completar el coneixement de la part occidental de la Península, i també al Sistema Ibèric i a Sierra Nevada.

### **Publicacions**

BRUGUÉS, M.; MUÑOZ, J.; RUIZ, E.; HERAS, P. «Sphagnaceae: *Sphagnum*». A: GUERRA, J.; CROS, R. M. [coord.]. *Flora briofítica ibèrica*. Múrcia: Sociedad Española de Briología, 2004, p. 5-73.

BRUGUÉS, M.; RUIZ, E. «Nota sobre *Drepanocladus sendtneri* (H. Müll.) Warnst., *Callialaria curvicaulis* (Jur.) Ochyra y *Warnstorfia sarmentosa* (Wahlenb.) Hedenäs en la Península

Ibérica». *Boletín de la Sociedad Española de Briología*, núm. 22-23 (2003), p. 17-20.

BRUGUÉS, M.; SÉRGIO, C.; CASAS, C.; CROS, R. M. «Rediscovery of *Brachymenium commutatum* (Müll. Hal.) A. Jaeger and *Pohlia andalusica* (Höhm.) Broth. in the Sierra Nevada (SE Spain)». *Lindbergia*, núm. 28 (2003), p. 99-101.

CASAS, C. «*Brachythecium turgidum* (Hartm.) Kindb. in the Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici: new to the Spanish bryoflora». *Braun-Blanquetia*, núm. 34 (2004), p. 9-10.

CASAS, C.; ARRÓN, A. «Els briòfits saprobiontícoles de la Vall d'Aran». *Acta Botanica Barcinonensia*, núm. 49 (2003), p. 167-172.

CROS, R. M. «*Mannia fragrans* (Balbis) Frye & L. Clark (= *Grimaldia fragrans* (Balbis) Corda) en la Península Ibèrica». *Boletín de la Sociedad Española de Briología*, núm. 22-23 (2003), p. 23-25.

CROS, R. M.; SÉRGIO, C. «*Andreaeaceae: Andreaea*». A: GUERRA, J.; CROS, R. M. [coord.]. *Flora briofítica ibèrica*. Múrcia: Sociedad Española de Briología, 2003, p. 5-21.

SÉRGIO, C.; BRUGUÉS, M.; CROS, R. M.; GARCIA, C. «New occurrence of *Scapania scandica* (Arnell & H. Buch) Macvicar in the Iberian Peninsula and phytogeographic significance».

*Braun-Blanquetia*, núm. 34 (2004), p. 17-19.

SÉRGIO, C.; CASAS, C. «*Bryum neodamense* Itzigs. novo elemento para a brioflora de Portugal». A: *Notulae Bryoflorae Lusitanicae VIII. Portugaliae Acta Biologica*, núm. 20 (2002), p. 106-107.

**b) Cartografia de la distribució de les plantes vasculares als Països Catalans (ORCA)**

Director: Xavier Font i Castell

Ponent: Josep Vigo i Bonada

La finalitat d'aquest subprograma és estudiar i representar amb exactitud la distribució geogràfica de les plantes vasculares dels Països Catalans i publicar els resultats dins les sèries de l'«Atlas Corològic» i dels «Catàlegs Florístics Locals», i també a Internet. Comprèn tres línies d'actuació complementàries: un banc de dades, un atlas corològic i una sèrie de catàlegs florístics locals. Els atlas de l'ORCA ja són una obra de referència obligada per als estudis de biogeografia i resulten molt útils per al coneixement i la gestió de la biodiversitat vegetal dels Països Catalans.

**Estat actual del programa i realitzacions**

**1. Banc de dades de la flora dels Països Catalans (BDORCA)**

Representa un dels molts projectes informàtics sobre biodiversitat existents als països avançats, dels quals és complementari i amb els quals s'ha de poder coor-

dinar. Disposa d'una base de dades relacional (DB2) i d'un programari específic en llenguatge Java. Pretén aplegar totes les dades relatives als grups de plantes vasculares, referides al territori d'estudi, recollint les indicacions precedents i posant-lo al dia contínuament. Les dades provenen de la bibliografia científica (no solament citacions florístiques, sinó també inventaris de vegetació) i dels nombrosos col·laboradors (vora un centenar) que aporten les seves dades inèdites. Tota aquesta informació és consultable a l'adreça d'Internet <http://biodiver.bio.ub.es/orca/>. En els últims dotze mesos, el banc de dades ha rebut més de deu mil consultes.

Aquest curs la base de dades general de l'ORCA s'ha ampliat amb unes setanta-tres mil noves citacions.

**2. Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans**

L'objecte d'estudi són tots els tàxons (uns quatre mil cinc-cents) dels grups dels pteridòfits (falgueres i afins) i dels espermatòfits (plantes amb flor) existents, autòctons o naturalitzats, als Països Catalans. L'*Atlas* aplega els mapes de distribució d'aquestes plantes, segons el reticle UTM de 10 × 10 quilòmetres, amb indicació explícita de la procedència de les dades només quan deriven de poques fonts d'informació (la resta de citacions es pot obtenir, si cal, a través de la web del banc de dades). La metodologia emprada i la presentació dels resul-



tats són comparables a les d'altres projectes equivalents. Tot i que bastants països de l'Europa septentrional i central disposen d'atles d'aquesta mena, a la zona meridional del continent, els Països Catalans són els únics en què la preparació d'una obra d'aquestes característiques ja es troba avançada.

Aquests mapes són el resultat de la col·laboració desinteressada d'un centenar d'especialistes d'arreu del territori, i constitueixen una aportació considerable a la geografia botànica europea, com ha reconegut la crítica internacional.

Durant aquest darrer curs, hem publicat el volum dotzè de l'*Atlas*, que fa referència a les plantes de les famílies *Lamiaceae* a *Solanaceae*, des de l'espècie 2800 fins a la 3038, i comprèn dos-cents trenta-nou mapes. El volum tretzè (de *Scrophulariaceae* a *Caprifoliaceae*) es troba en una fase de preparació molt avançada.

### 3. «Catàlegs Florístics Locals»

Aquesta sèrie promou l'estudi d'àrees geogràfiques corresponents a quadrats UTM de deu quilòmetres de costat, seleccionades entre les més representatives, de manera que en conjunt donin una visió prou vàlida de la diversitat i la irregularitat florística del territori.

Es publiquen en forma de petits volums, cadascun dels quals dona informació resumida sobre la flora del quadrat en qüestió i inclou també informació

general sobre l'àrea estudiada i sobre les característiques de la flora i el paisatge.

Aquest curs hem publicat un nou volum dels «Catàlegs Florístics Locals» i n'hem preparat un de nou.

### **Publicacions**

BOLÒS I CAPDEVILA, O. de; FONT I CASTELL, X.; VIGO I BONADA, J. *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències Biològiques, 2003. (ORCA: Atlas Corològic; 12)

TORRES ESPUNY, L. de; ROYO PLA, F.; ARASA TULLIESA, A. *Plantas vasculares del cuadrat UTM 31TBF81, Santa Bàrbara*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències Biològiques, 2003. (ORCA: Catàlegs Florístics Locals; 15)

### **c) Cartografia de la vegetació de Catalunya**

Director: Josep Vigo i Bonada

L'objectiu d'aquest programa és, globalment, continuar l'aixecament dels mapes de vegetació de Catalunya i publicar els documents resultants.

En una primera etapa hom pretén:

— Completar l'aixecament dels mapes a escala 1:50.000 corresponents als Pirineus catalans, i publicar-los tots.

— Enllestir i publicar el mapa a escala 1:250.000, que inclourà bàsicament la vegetació potencial.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

A partir de l'any 2001, l'equip que du a terme aquest projecte s'encarrega no solament de l'establiment de criteris d'actuació i de les feines d'aixecament cartogràfic i digitalització dels documents, sinó també de l'elaboració de les maquetes dels mapes, de manera que aquestes queden a punt per a ser editades.

Dels treballs encaminats a complir els objectius de la primera etapa, s'han dut a terme, durant aquest darrer curs, els especificats a continuació.

#### ***1. Mapa 1:250.000***

A Catalunya ja s'havien fet anteriorment mapes d'aquesta mena, basats en dades poc exhaustives; però com que eren fets a escales força més petites, no demanaven gaire precisió. Darrerament ha estat possible d'elaborar un document més fidel i detallat, a l'escala proposada.

Tant el document cartogràfic com la memòria adjunta han estat finalitzats i publicats aquest curs.

#### ***2. Mapes 1:50.000***

Per a la confecció dels mapes d'aquesta sèrie hom parteix de la tipologia sigmatista, utilitzada per molts països europeus i presa oficialment com a base general per a la classificació dels hàbitats de la Unió Europea. Aquests mapes no sols informen sobre la vegetació que hi ha a cada lloc, sinó que també són indicadors molt fins de les condicions de l'ambient. Dins un projecte teò-

ric més general, que abraçaria tot Catalunya, el programa va adreçat a desenvolupar-ne una primera fase, referida a l'àrea pirinenca (dins el territori català autònom). Aquesta àrea afecta un total de vint-i-sis fulls topogràfics, alguns dels quals, però, no s'han de cartografiar tots sencers, bé perquè limiten amb els països veïns, bé perquè inclouen una certa proporció de superfície marina.

L'aixecament cartogràfic es basa en un mètode interpretatiu i un sistema semiòtic específics, i comporta interpretació d'imatges remotes i treball de camp. Tota la informació és informatitzada i aplegada en un GIS, i s'edita en suport de paper. Cada document cartogràfic conté el mapa general, amb les llegendes corresponents (hi són representades les unitats fisiognòmiques, la vegetació potencial i la vegetació actual), tres petits mapes accessoris, dos transectes de vegetació i una memòria adjunta, amb informació general i ampliació de les llegendes.

Durant aquest curs s'ha iniciat l'aixecament cartogràfic del full 253 (Organyà), s'han publicat dos fulls, reunits en un sol document, i s'han imprès quatre nous fulls, reunits en dos documents (no distribuïts en espera de poder-hi adjuntar les memòries respectives).

### ***Publicacions***

BOLÒS, O. de; VIGO, J.; FERRÉ, A. *Mapa de la vegetació potencial de Catalunya, 1:250.000: Mapa i Memòria*. Institut

d'Estudis Catalans: Universitat de Barcelona, 2004. 93 p.

CARRERAS, J.; CARRILLO, E.; FERRÉ, A.; FONT, X.; GESTI, J.; QUADRARA, R. V.; VIGO, J.; VILAR, L. *Mapa de vegetació de Catalunya, 1:50.000: Figueres 258 (39-11), Roses 259 (40-11)*. Institut d'Estudis Catalans: Universitat de Barcelona, 2003.

CARRERAS, J.; FERRÉ, A.; GESTI, J.; MONJE, X.; VIGO, J.; VILAR, L.; VIÑAS, X. *Mapa de vegetació de Catalunya, 1:50.000: Molló 218 (37-10), Ripoll 256 (37-11)*. Institut d'Estudis Catalans: Universitat de Barcelona, 2004.

CARRILLO, E.; FERRÉ, A.; FONT, X.; NINOT, J. M.; QUADRADA, R. V.; SORIANO, I.; VIGO, J. *Mapa de vegetació de Catalunya, 1:50.000: el Pont de Suert 213 (32-10), Sort 214 (33-10)*. Institut d'Estudis Catalans: Universitat de Barcelona, 2003.

CARRILLO, E.; GESTI, J.; VIGO, J. *Mapa de vegetació de Catalunya, 1:50.000: Figueres 258 (39-11), Roses 259 (40-11): Memòria*. Institut d'Estudis Catalans: Universitat de Barcelona, 2004. 79 p.

#### **d) Biodiversitat micològica de Catalunya**

Director: Xavier Llimona i Pagès

Amb aquest subprograma es proposa estimular i coordinar la major part de la recerca de camp sobre fongs, unint els es-

forços dels investigadors integrats en les nostres universitats amb la labor dels que no en formen part (bé que en part siguin llicenciats), i fent possible un treball continuat, dirigit als aspectes menys coneguts de la biodiversitat dels fongs del nostre país. Comprèn quatre línies principals:

#### **1. Banc de dades dels fongs dels Països Catalans**

Vol aplegar tota la informació existent d'aquest àmbit, incloent-hi les dades obtingudes per l'equip de treball i també, és clar, les publicades per altres autors i les contingudes en els herbaris. Inclou, a més, una base bibliogràfica, que serveix com a referència precisa d'una bona part de les citacions recollides en el banc. Es parteix de la base de dades dels fongs de Catalunya (FUNGACAT), ja començada i programada segons el model del banc de dades de la flora vascular (BDORCA), i es fa extensiva a tot el territori dels Països Catalans. És compatible amb les altres bases de dades de biodiversitat existents o en elaboració.

#### **2. Inventaris micològics diversos**

Pretenen d'omplir les llacunes de coneixement encara existents pel que fa a la flora micològica catalana. Les activitats segueixen dues línies de treball bàsiques: l'inventari micològic de les contrades occidentals, meridionals i litorals de Catalunya, que són les menys humides o les que fins fa poc havien rebut poca aten-

ció, i el component micològic de les comunitats vegetals subalpines i alpines.

### 3. *Revisions de grups taxonòmics*

Per a dur-les a terme, es prenen com a unitats de treball principalment els gèneres més problemàtics o els més mal estudiats. Aquestes revisions representen un complement a la línia de treball precedent i en són una derivació lògica.

### 4. *Micocenologia*

Estudi dels fongs associats a diferents comunitats de plantes vasculars. El treball sobre el component fúngic dels estepars (aliança *Cistion*) ja està en la fase final, i es preveu la publicació d'un compendi dels resultats obtinguts. S'ha emprès l'estudi del component fúngic dels boscos de ribera, des de la Mitjana fins a l'Aiguabarreig Cinca-Segre.

De manera general, el projecte facilita la publicació i la difusió dels resultats, mitjançant la correcció dels treballs, la redacció de les parts en anglès o en llatí, i l'edició de llibres de vulgarització.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

#### 1. *Banc de dades dels fongs dels Països Catalans*

Actualment hi ha aplegades unes 51.449 citacions, que interessen 3.967 tàxons i procedeixen de 352 obres bibliogràfiques. Per a prosseguir la tasca, caldrà aplegar no solament les citacions bibliogràfiques, sinó també les dades d'her-

bari, cosa que exigirà, a més, la preparació prèvia de les mostres. Atès que s'ha disposat de personal de suport per a informatitzar les dades i posar a punt l'herbari, el banc ha quedat operatiu aquest any 2004. Ja és consultable, si més no en part, a l'adreça <http://biodiver.bio.ub.es/biocat/homepage.html>.

#### 2. *Inventaris micològics diversos*

Durant aquest curs, ha continuat la prospecció de les terres de ponent (àrees semiestepàries, especialment la timoneda d'Alfés, secans i boscos de ribera del Segre), Prepirineus (valls d'Alinyà, Parc del Cadí-Moixeró) i Pirineus (Aiguëstortes, circ d'Ulldeter, etc.). La primavera ha estat especialment favorable. Per exemple, ha permès de retrobar *Arboriillus llimonae*, fins ara endèmic del Principat. Altres novetats significades són *Mirothecium atrum*, *Suttoniella arnaudii* (descrita per membres de l'equip), *Arthrimum puccinioides*, *Arthrimum cuspidatum*, *Ascotremella faginea*, *Crustoderma dryinum*, *Hypholoma marginatum*, *Hohenbuehelia petaloides*, *Entoloma dichroum*, *Galerina vitiiformis*, *Cyphe-llostereum laeve* i *Rimbachia bryophila*.

#### 3. *Revisions de grups taxonòmics*

Continuen els estudis sobre russulals, marasmiàcies, mixomicets, afilhoforats crustacis i *Entoloma*; les revisions de gèneres de fongs hipogeus (*Gymnomyces* europeus, *Protoglossum*, *Macowanites*, *Arcan-*

*geliella* i *Stephanospora*) i d'espècies noves o poc conegudes d'*Octaviania*, *Richoniella*, *Corditubera*, etc. Es treballa en la prospecció i revisió del gènere *Periconia*, amb moltes espècies noves o poc conegudes que viuen sobre restes vegetals. Tres persones treballen sobre ascomicets, en bona part pertanyents a la rica col·lecció acumulada des de 1994.

#### 4. *Micocenologia*

Si bé encara es dedica treball de camp a l'estudi dels fongs associats a les comunitats de diverses espècies de *Cistus*, ja s'ha començat a elaborar, mitjançant el programa VEGANA, del Departament de Biologia Vegetal, la taula dels més de dos-cents inventaris disponibles. S'ha continuat la redacció del llibre que sintetitza els resultats dels nostres estudis. Donem pràcticament per acabada la recerca dedicada als fongs associats al boix, amb més de vuitanta espècies, algunes de noves per a la ciència. Hem iniciat l'estudi de les comunitats de fongs associades als boscos de ribera. Es treballa en un estudi detallat de l'ecologia i la corologia del *Penicillium aureocephalum*, un curiós fong amb aspecte de mixomicet, descrit fa uns quants anys pel nostre equip.

#### *Publicacions*

ARNOLDS, E.; TABARÉS, M.; ROCABRUNA, A. «*Pseudobaespora cyanea*, a new agaric species from Catalonia». *Rev. Catalana Micol.*, núm. 25 (2003), p. 65-70.

BALLARÀ, J.; MAHIQUES, R. «Llistat de *Cortinarius* exposats a la VIII Exposició de Cortinaris - Berga 2002, dins les XXVII Jornades Micològiques». *Butll. Soc. Micol. Valenciana*, núm. 7 (2003), p. 105-112.

BANDALA, V. M.; MONTOYA, L.; ROCABRUNA, A. «New records of *Phaeocollybia jennyae* in Spain». *Rev. Catalana Micol.*, núm. 25 (2003), p. 79-85.

CALONGE, F. D.; MARTÍN, M. P. «*Zelleromyces hispanicus*, fase gasteroide de *Lactarius aurantiacus*». *Bol. Soc. Micol. Madrid*, núm. 27 (2003), p. 231-236.

HOYO, P.; GÓMEZ-BOLEA, A. «*Suttoniella arnaudii* sp. nov. (Coelomycetes) on dead leaves of *Buxus sempervirens*». *Mycotaxon*, núm. 89 (1) (2004), p. 39-45.

OLTRA, M.; GRÀCIA, E. «*Myromycetes* de Castellón». *Butll. Soc. Micol. Valenciana*, núm. 8 (2003), p. 5-47.

ROCABRUNA, A.; TABARÉS, M. «Fongs nous o poc citats de Catalunya». *Rev. Cat. Micol.*, núm. 25 (2003), p. 49-64.

ROUX, C.; BRICAUD, O.; MÉNARD, T.; GUEDAIN, C.; COSTE, C.; NAVARRO-ROSINÉS, P. «Champignons lichénisés et lichénicoles de la France méridionale (Corse comprise): espèces nouvelles et intéressantes (9)». *Bull. Soc. Linn. Provence*, núm. 54 (2003), p. 113-128.

SOCIETAT CATALANA DE MICOLOGIA. *Bolets de Catalunya*. Sèrie 22. Barcelona, 2003. [Inclou làmines de cinquanta bolets, iconografiats i descrits gaire-

bé exclusivament per membres de l'equip]

— *Bolets de Catalunya*. Sèrie 23. Barcelona, 2004. [Inclou làmines de cinquanta bolets, iconografiats i descrits gairebé exclusivament per membres de l'equip]

TORREJÓN, M. «Contribución al estudio de la flora micológica del desierto de las Palmas (Castelló), II». *Rev. Cat. Micol.*, núm. 25 (2003), p. 15-29.

VILA, J. *El fascinant món dels bolets*. Barcelona: ECRIC, 2003-2004. 4 v.

VILA, J.; CASTELLÓN, E. «Observaciones sobre *Notholepiota sardoa* Padovan et Contu». *Cryptogamie Mycologie*, núm. 24 (4) (2004), p. 303-307.

VILA, J.; JIMÉNEZ, T.; CORTÉS, C. «*Crustoderma dryinum* (Berk. & Curt.) Parmasto (*Meruliaceae, Basidiomycetes*), en Catalunya». *Bol. Soc. Micol. Madrid*, núm. 28 (2004).

### Galeria de científics il·lustres

Directora: Mercè Durfort i Coll

Hi ha hagut vint noves incorporacions de científics destacats, tot i la dificultat de trobar-ne fotografies.

Part del material de la galeria ha servit com a base per a il·lustrar algunes conferències, com ara en presentacions informàtiques en PowerPoint de professors de diverses facultats.

Hem tingut la col·laboració d'Oriol de Bolòs, membre de la Secció de Ciències Biològiques, i de Joan Vallés i Xirau, de la Unitat de Botànica del Departament de Productes Naturals, Biologia Vegetal i Edafologia de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona, entre d'altres.

Aquesta galeria es pot consultar a l'adreça <http://www.iecat.net/institucio/seccions/CienciesBiologiques/cientifics/cientifics%20catalans/index.htm>.

### La ciència en la història dels Països Catalans

Director: Ramon Parés i Farràs

El programa, realitzat conjuntament per la Secció de Ciències Biològiques i la Secció de Ciències i Tecnologia, té com a finalitat l'elaboració d'una història social de la ciència als Països Catalans des de la Catalunya comtal fins a la Guerra Civil, i pretén expressar de la manera més estructurada i orgànica possible el significat del corrent científic en l'evolució històrica de la societat i la cultura catalanes. L'obra és redactada per un ampli ventall d'experts externs procedents del món de la història, de la ciència i de la història de la ciència, coordinats per un petit comitè de redacció.

(Vegeu-ne més informació en l'apartat «Programes de recerca» de la Secció de

Ciències i Tecnologia, dins d'aquest mateix capítol.)

### **Atles d'histologia normal i patològica de mol·luscs bivalves**

Directora: Mercè Durfort i Coll

La finalitat del programa és l'obtenció i la selecció d'imatges de preparacions microscòpiques per a ésser escanejades i posteriorment il·luminades.

S'han seleccionat espècies de mol·luscs bivalves que tenen interès en aqüicultura i que són conreades a la costa del mar català, principalment en el delta de l'Ebre.

Atès el seu caràcter didàctic, hi ha la intenció de redactar els peus de figura en dos idiomes per a poder facilitar la difusió de l'obra, que creiem que omplirà un buit en aquesta temàtica.

### **Traducció i anàlisi crítica de l'obra *Essai sur les problèmes biospéologiques*, d'Emil G. Racovitza, amb motiu del centenari del naixement de la biospeleologia**

Director: Xavier Bellés i Ros

L'any 1904 el biòleg Emil G. Racovitza descobrí l'isòpode cavernícola *Typhloci-*

*rolana moraguesi* a les coves del Drac, a Mallorca, un esdeveniment que la comunitat científica internacional ha considerat com el naixement de la biospeleologia moderna. Un any després, Racovitza publicà en francès l'obra *Essai sur les problèmes biospéologiques*, que bastí les bases actualment vigents de la dita disciplina científica.

L'any 2004, la Secció de Ciències Biològiques de l'IEC commemorà el centenari de l'esmentada efemèride amb la publicació en català de l'*Essai sur les problèmes biospéologiques*, juntament amb una edició facsímil, i una anàlisi crítica a càrrec del membre de la Secció Xavier Bellés. A finals de 2004 es preveu fer una presentació pública d'aquesta edició a la seu de l'IEC, en el marc d'un acte acadèmic dedicat a l'estat actual de les recerques sobre la biologia dels éssers cavernícoles. En el marc d'aquest acte, Pere Oromí, de la Universitat Autònoma de la Laguna, impartirà una conferència sobre la fauna cavernícola de les illes Canàries en el context de la biospeleologia actual.

El programa «La qualitat de l'aigua de consum humà a Catalunya», dirigit per Joan Jofre, Francisco Lucena, Lleonart Matia i Ferran Ribas, va finalitzar el curs anterior.

**Textos clàssics de la ciència**

Direcció: Antoni Malet

Programa conjunt de la Secció de Ciències Biològiques i la Secció de Ciències i Tecnologia, la finalitat del qual és oferir al públic de llengua catalana la traducció de textos clàssics de la ciència moderna i contemporània en la seva llengua. Aquest projecte té una triple finalitat: a) acostar els clàssics de la ciència al lector culte però no necessàriament especialitzat en ciència; b) proporcionar instruments per a l'ensenyament, i c) ampliar dins el camp de l'alta cultura científica els referents en llengua catalana.

***Estat actual del programa i realitzacions***

Durant aquest curs s'han lliurat els originals corregits dels *Escrits científics i d'assaig* de James Clerk Maxwell, a cura de Joaquim Pla, a Editorial Pòrtic, que és qui assumeix la impressió de la col·lecció.

S'ha començat el procés d'edició de la traducció del llibre de Johannes Kepler *Paralipòmens a Vitel·lió: Els orígens de l'òptica moderna*, i, finalment, s'ha encarregat i contractat la traducció i cura del volum de William Harvey, *De motu cordis - Sobre el moviment del cor*.

Restava encara per publicar el volum 7, la *Zoologia filosòfica*, de Lamarck, a cura d'Agustí Camós.

I, finalment, cal dir que continua la revisió de la traducció de *Textos d'òptica, filosofia natural i religió*, de Newton, a cura de J. Henry.

**Contributions to Science**

Director: Salvador Reguant i Serra

Aquesta publicació en llengua anglesa és una iniciativa de la Secció de Ciències i Tecnologia i de la Secció de Ciències Biològiques per a difondre internacionalment la recerca científica especialitzada que es duu a terme actualment als Països Catalans en qualsevol de les seves branques. És, doncs, una plataforma per a difondre el potencial científic i tecnològic del nostre país arreu del món. L'objectiu principal d'aquest projecte és reflectir la dimensió actual del nostre sistema de recerca i destacar-ne els principals indicadors de qualitat.

El projecte té l'estructura funcional següent:

— Comitè de redacció, format per un editor en cap, dos editors adjunts, un assistent editorial i una redactora.

— Consell editorial, format per catorze membres de la Secció de Ciències Biològiques i la Secció de Ciències i Tecnologia.

L'edició en paper, amb un tirat-



ge de vuit-cents exemplars, és a càrrec del Servei de Producció Editorial de l'IEC. S'ofereix una subscripció gratuïta a tots els caps de grups de recerca consolidats i científics catalans residents a l'estranger, així com una tramesa institucional per als membres d'ambdues seccions de ciències, les biblioteques universitàries dels Països Catalans i les quatre-centes principals biblioteques d'arreu del món.

El disseny, la producció i el manteniment de l'edició electrònica és a càrrec del Centre de Supercomputació de Catalunya (CESCA).

En aquest curs 2003-2004, la publicació ha iniciat la participació en el projecte de plataforma digital de revistes electròniques, e-Revistas dins el portal Tecnociència, dirigit i coordinat per la Fundació Espanyola per a la Ciència i la Tecnologia (FECYT) i amb el suport tècnic del Centre d'Informació i Documentació Científica (CINDOC) - CSIC. Això ha permès augmentar la visibilitat, el nombre de visites i la disponibilitat de la revista en un gran nombre de catàlegs internacionals.

D'altra banda, Francesc Xavier Hernández, director general de Recerca de la Generalitat de Catalunya, va visitar l'IEC per conèixer el projecte.

En aquest curs 2003-2004 s'ha publicat el número 3 del volum 2 (setè de la sèrie), que té una extensió de cent trenta pàgines.

## **Recerca geològica del subsòl de la ciutat de Barcelona**

Director: Oriol Riba i Arderiu

La recerca geològica del subsòl urbà és encara un tema poc difós internacionalment, el qual s'està realitzant en poques ciutats europees. En l'àmbit barceloní, l'empresa ha trobat molts obstacles, no solament per la grandària del territori, sinó a causa de la gran varietat de terrenys que s'hi troben i de la complexitat estructural i evolutiva dels darrers temps geològics i històrics. Oriol Riba ja hi va començar a treballar vers el 1948 amb un estudi de cartografia geològica de detall dels turons paleozoics de Monterols, Vallcarca i la Peira. En poc més de cinquanta anys una gran part d'aquests barris, aleshores encara rurals, ha quedat coberta per la construcció urbana. Cap a l'any 1988, va renovar aquest tema barceloní amb l'estudi de la Vila Olímpica, i d'aleshores ençà la investigació s'ha mantingut activa. Fins ara, s'ha estès a la Ciutat Vella, i, més tard, al Poble Nou i tota la zona litoral des de Montjuïc fins a la Barceloneta i el Besòs.

L'originalitat científica i metodològica de la recerca rau, sobretot, en la realització d'una síntesi geològica i interpretativa de totes les dades que hom pot tenir a l'abast procedents del subsòl de la ciutat de Barcelona —en principi, dels primers trenta o quaranta metres de fondària. Cal tenir present el fet que l'à-

rea urbana no pot ésser investigada directament, com és habitual en la geologia de camp, a causa de l'extensa cobertora antròpica: edificis, vials, jardins, runa i deixalles. En contrapartida, no manquen les restes arqueològiques i de fòssils aptes per a datar els terrenys del subsòl. Cal recórrer als documents històrics, per una banda, i, per l'altra, a les observacions directes provinents de les excavacions de curta durada que deixen al descobert el subsòl, de construccions privades i públiques, del clavegueram, dels ferrocarrils i, molt particularment, dels registres de sondatges geotècnics fets en algunes obres constructives.

Una part de l'activitat durant el curs 2002-2003 va consistir a obtenir la documentació existent per a la recerca, com ara els sondatges i projectes d'investigació portuària, de ferrocarrils i d'intervencions arqueològiques, de projectes municipals, etc. Es varen establir relacions de col·laboració amb l'Ajuntament, amb el Servei Geològic de Catalunya (avui Institut Cartogràfic de Catalunya), amb els serveis d'arqueologia de la Generalitat i de l'Ajuntament de Barcelona, amb Foment i amb nombroses companyies de geotècnica, d'arquitectes i d'enginyers.

A més, una altra part de l'activitat va consistir en una sèrie de visites com ara a les obres de Diagonal Mar, a les excavacions romanes de Sant Honorat, al Fòrum 2004, a Santa Coloma de Gramenet, a Montcada, a Sant Adrià, al

Museu de Sta. Coloma de Gramenet, a l'Arxiu Municipal del Poble Nou, a la Càtedra Gaudí, a les biblioteques de la Facultat de Geografia i Història i del CEC, etc. Com a complement es feren unes visites a Empúries per a comparar l'evolució geològica i històrica d'aquella localitat, especialment pel que fa a la posició del dic de desembarcament dels focs a la Paleòpolis i al sistema hidrogeològic del Baix Ter, aspectes que han estat tractats per uns equips alemanys i, particularment, pel doctor Rambaud, amb el qual s'han establert relacions de col·laboració.

Cap a mitjan 2003 es va començar l'estudi de la plataforma de l'Eixample i la part alta de la ciutat. Amb els resultats obtinguts fins aquell moment, es va redactar una memòria d'unes cent cinquanta pàgines i cinquanta figures que no es va difondre. Durant el curs 2003-2004, el text de la memòria ha estat revisat i ampliat, especialment pel que fa referència a la formació de les rieres sobreelevades, a la neotectònica i a la proposta d'unitats estratigràfiques, algunes de les quals són netament històriques.

Durant el 2004 han aparegut alguns factors d'endarreriment. En primer lloc, cal esmentar els resultats referents a l'estabilitat de les platges, factors que han fet canviar la teoria de la formació de les rieres sobreelevades del Barcelonès i del Maresme. Es tracta d'un procés que transcendeix l'àmbit de la sedimentolo-

gia general. Ha calgut redactar de nou aquest capítol. Per raons de divulgació, es va contreure el compromís de fer una nota derivada d'aquest treball titulada «Características sedimentológicas de los cauces torrenciales sobre elevados: el modelo de Sobirans», publicada dins *Act. del VI Congr. Geol. de España*. Saragossa 12-15/7/2004. «Geo-Temas», vol. 6 (12), p. 43-46, i signada per F. Colombo i O. Riba.

En segon lloc, en el Congrés Estratigràfic de Florència (setembre de 2004), s'han presentat com a conclusions uns grans canvis en l'estratigrafia del Quaternari europeu, relacionats amb la definició del nou estatge Gelasià, adscrit al Pliocè, cosa que comporta l'endarreriment de la base del Quaternari, dels 2,6 als 2,8 ka. Per aquesta raó, atesa la imprecisió del límit inferior, que cada cop esdevé més antic, la unitat «Quaternari» ha estat esborrada de l'Escala Estratigràfica Internacional (2004). Això no obstant, caldrà que la Comissió Internacional mantingui la vigència del Quaternari i del Terciari com a suberes, seguint la vella tradició, i com a unitat habitualment usada per la Comissió Internacional d'INQUA. S'han introduït uns comentaris adients al text.

L'original destinat a la publicació va ésser acceptat (juny de 2004) per l'Acadèmia de Ciències de Barcelona, i es va convenir que l'edició es faria amb la col·laboració de la Secció de Ciències i Tecnolo-

gia de l'IEC. Es titula *Barcelona: la Ciutat Vella i el Poble Nou, aspectes geomorfològics i estratigràfics*, i porta com a subtítol *La Barcelona fòssil i relict*. En són autors Oriol Riba i Ferran Colombo. Duu un pròleg de Carmina Virgili.

Aquesta tasca ha implicat la definició de noves unitats morfològiques i litostratigràfiques observades al Barcelonès, les quals, un cop datades, han esdevingut unitats amb valor cronològic. S'ha fet per primera vegada una divisió de l'Holocè basada en unitats anteriors i posteriors a la transgressió flandriana i del Plistocè superior (o Paleolític superior).

Aquestes unitats han estat la base d'una taula de correlació estratigràfica que comprèn els darrers vint mil anys, la qual conté, a més d'una escala cronològica subdividida en mil·lennis, la correlació amb les principals cultures prehistòriques, i les fases de palinologia i paleobotànica (S. Riera), del glacialisme pirinenc (J. Bordonau i R. Copons) i, climàticament, de l'evolució de les temperatures de les aigües superficials de la Mediterrània (I. Cacho) i dels testimonis, admesos internacionalment, procedents de la glacera de Grenlàndia. També s'ha fet una «corba eustàtica» (o corba de les variacions del nivell del mar) de la darrera transgressió marina, anomenada «flandriana». Ambdues taules són vàlides per a tota la costa oriental de la península Ibèrica. Són uns resultats que, sens dubte, poden tenir una bona acceptació

per part dels quaternaristes que s'ocupen dels problemes de paleoclima, glacialisme, paleobotànica, oceanografia, etc., i especialment de la prehistòria i de la història moderna. Era previst que aquesta havia d'ésser publicada en alguna revista de gran difusió durant el 2004, però queda pendent per al pròxim 2005.

Aquesta taula havia d'ésser publicada com una peça única i indivisible, però ha hagut d'ésser descomposta en dues per raons estratègiques de prioritat editorial, com exigeixen les revistes internacionals de prestigi. Aquest condicionament, des del nostre punt de vista com a autors, va semblar una imposició totalment injusta. És ben de doldre que també s'hagi realitzat durant el 2004.

L'equip de recerca està format per Oriol Riba i Arderiu, Ferran Colombo i Piñol i Carmina Virgili i Rodon. La recerca s'ha centrat en un local de la Facultat de Geologia (UB) on es disposa d'un servei de disseny i dibuix, de laboratoris d'investigació sedimentològica i de biblioteca.

### **Grup de Física de les Radiacions**

Director: Francesc Salvat i Gavaldà

Grup de treball ubicat a la Facultat de Física de la Universitat de Barcelona i vinculat estretament a la Societat Catalana de Física, filial de l'IEC.

### **Objectius**

— El càlcul de seccions eficaces per a col·lisions elàstiques d'electrons i positrons amb àtoms i molècules. Efectes d'absorció inelàstica i polarització dipolar de l'àtom fitó.

— L'estudi teòric i experimental de la ionització de capes electròniques internes per impacte d'electrons. Mètodes d'ones distorsionades.

— El desenvolupament de models per a la simulació Monte Carlo del transport acoblat de fotons i electrons en medis materials.

— Les aplicacions de la simulació Monte Carlo del transport de radiació a radioteràpia externa i braquiteràpia.

— L'anàlisi quantitativa en microsonda electrònica. Efectes de fluorescència i absorció.

### **Activitats**

Durant el curs 2003-2004, diversos membres del grup han participat en els congressos i escoles internacionals següents com a conferenciants convidats:

— ICRS-10 / RPS 2004 Conference. Funchal, Madeira, 9-14 de maig de 2004.

— IUVSTA Workshop on Electron Scattering in Solids. Debrecen, Hongria, 4-8 de juliol de 2004.

— Workshop on Modeling Electron Transport. NIST, Gaithersburg, Md, EUA, 8-10 de novembre de 2004.

— Microscopy and Microanaly-

sis. Savannah, Ga, EUA, 1-5 d'agost de 2004.

### **Publicacions**

CAMPOS, C.; VASCONCELLOS, M. A. Z.; LLOVET, X.; SALVAT, F. «Thickness determination of ultra-thin films on Si substrates by EPMA». *Microchimica Acta*, núm. 145 (2004), p. 13-17.

JABLONSKI, A.; SALVAT, F.; POWELL, C. J. «Comparison of electron elastic-scattering cross sections calculated from two commonly used atomic potentials». *Journal of Physical and Chemical Reference Data*, núm. 33 (2004), p. 409-451.

— «Differential cross sections for elastic scattering of electrons by atoms and solids». *Journal of Electron Spectroscopy and Related Phenomena*, núm. 137 (2004), p. 299-303.

— «Effect of different electron elastic-scattering cross sections on inelastic mean free paths obtained from elastic-backscattering experiments». *Microchimica Acta*, núm. 145 (2004), p. 75-80.

LLOVET, X.; GALÁN, G. «Correction of secondary X-ray fluorescence near phase boundaries in electron microprobe analysis. Application to thermobarometry of spinel lherzolites». *American Mineralogist*, núm. 88 (2003), p. 121-130.

LLOVET, X.; SALVAT, F.; FERNÁNDEZ-VA-  
REA, J. M. «Monte Carlo simulation

of electron transport and X-ray generation. II Radiative processes and examples in electron probe microanalysis». *Microchimica Acta*, núm. 145 (2004), p. 111-120.

— «Monte Carlo simulation of electron transport and X-ray generation. I Electron Elastic and Inelastic Scattering». *Microchimica Acta*, núm. 145 (2004), p. 193-202.

MERLET, C.; LLOVET, X.; SALVAT, F. «Measurements of absolute K-shell ionization cross sections and L-shell X-ray production cross sections of Ge by electron impact». *Physical Review A*, núm. 69 (2004).

— «Measurements of the surface ionization in multilayered specimens». *X-ray Spectrometry*, núm. 33 (2004), p. 376-386.

SEGUI, S.; DINGFELDER, M.; SALVAT, F. «Distorted-wave calculation of cross sections for inner-shell ionization by electron and positron impact». *Physical Review A*, núm. 67 (2003), p. 1-12.

### **Grup de Física Matemàtica**

Director: Josep Llosa i Carrasco

El Grup de Física Matemàtica integra investigadors interessats en els aspectes formals de la física teòrica i de la mecànica estadística.

**Estat actual del programa i realitzacions**

Per al curs 2003-2004 teníem una sèrie d'objectius previstos que es van concretar com s'explica a continuació. (Entre parèntesis s'indica la publicació en què s'ha concretat el treball.)

— Sistemes de referència a la relativitat general, aplicació per a comparar diverses solucions de les equacions d'Einstein en el buit (publicacions núm. 1 i 7).

— Les àlgebres de Clifford i l'equació de Dirac.

— Sistemes lagrangians no locals.

— Solucions de les equacions d'Einstein descriptives del col·lapse gravitacional (publicació núm. 6).

— Aspectes històrics de la física matemàtica (publicacions núm. 2, 3, 4 i 5).

**Assistència a congressos i trobades**

Emma Sallent assistí a la sessió de treball *Calcolo geometrico e sue applicazioni tra Ottocento e Novecento*, a Pisa (Itàlia), el 8 de d'octubre de 2004; al congrés *Quarto Congresso della Società Italiana di Storia delle Matematiche*, a Mòdena (Itàlia), on presentà la comunicació «Alcuni aspetti delle applicazioni alla fisica matematica nell'opera di Cesare Burali-Forti», i al congrés *VIII Trobada de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica*, a Mallorca, on presentà la comunicació «La visita de Tullio Levi-Civita a Barcelona el

gener de 1921» (coautor: Antoni Roca i Rosell).

Daniel Soler assistí als *Encuentros Relativistas Españoles (ERE-2004): «Relativistic Astrophysics and Cosmology»*, a Miraflores de la Sierra (Madrid), organitzats per l'Institut de Física Teòrica UAM/CSIC, on presentà la comunicació «On the degrees of freedom of a Riemannian metric» (coautor: J. Llosa).

**Estades a centres de recerca**

Josep M. Pozo ha començat aquest curs una estada postdoctoral de dos anys a l'Observatori de París, col·laborant amb el professor B. Coll.

Emma Sallent va fer una estada de tres mesos al Departament de Matemàtiques de la Universitat de Torí (Itàlia), per treballar sobre «Cesare Burali-Forti i l'escola de Peano».

Enric Pérez va fer una estada el setembre de 2004 al Museu Boerhaave de Leiden (Holanda) per consultar l'Arxiu Paul Ehrenfest, en el marc del seu treball de tesi doctoral.

**Altres**

Els membres del Grup també realitzen altres activitats relacionades amb la seva tasca científica.

— Organització de diversos seminaris i conferències.

— Actuacions com a avaluadors en diverses revistes internacionals especialitzades (*Physical Review, Classical &*

*Quantum Gravity, General Relativity & Gravitation, Europhysics Letters, Physics Letters A*, etc.).

— Emma Sallent ha participat en l'organització dels *Colloquis de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica*.

— Alfred Molina és editor de la *Revista de Física*, publicació semestral en català sobre temes d'interès general en física.

### Publicacions

#### Revistes

FAYOS, F.; TORRES, R. «Spherically symmetric models for stars and voids II: constraints on the radial pressures». *Class. Quantum Gravity*, núm. 21 (2004), p. 1351-1370.

LLOSA, J.; SOLER, D. «Reference frames and rigid motions in relativity». *Class. Quantum Gravity*, núm. 21 (2004) p. 3067-3094.

NAVARRO, L.; PÉREZ, E. «Paul Ehrenfest on the necessity of quanta (1911): discontinuity, quantization, corpuscularity and adiabatic invariance». *Archive for History of Exact Sciences*, núm. 58 (2004), p. 97-141.

PARRA SERRA, J. M. «El Congrés de les Arts i la Ciència de Saint-Louis. Setembre de 1904». *Revista de Física*, núm. 3 (2004), p. 42-53.

SALLEN, E. «Aportaciones de Terradas a las matemáticas». *Quark. Ciencia, Medicina, Comunicación y Cultura*, núm. 31 (2004), p. 31-40.

#### En línia

AGUIRREGABIRIA, J.; LLOSA, J.; MOLINA, A. *On the motion of a classical charged particle* [en línia]. <<http://arxiv.org/abs/physics/04111032>>

LLOSA, J.; SOLER, D. *On the degrees of freedom of a semi-Riemannian metric* [en línia]. <<http://arxiv.org/abs/gr-qc/0406111>>

MARTIN-MARTIN, J.; MOLINA, A.; RUIZ, E. *An approximate global stationary axisymmetric solution of the Einstein equations* [en línia]. <<http://arxiv.org/abs/gr-qc/0407016>>

#### Llibres i actes

BOHIGAS, X.; JAÉN, X.; NOVELL, M. «A review of computer supported collaborative learning environments». A: DIMITROV, D.; STEFANOVA, S. [ed.]. *15th EAEEIE Annual Conference on Innovation in Education for Electrical and Information Engineering (EIE)*. Sofia, 2004, p. 63-68.

— «La gestión de contenidos en un entorno interactivo de aprendizaje de ciencias». A: *3er. Congreso Internacional de Docencia Universitaria e Innovación*. Girona, 2004, p. 241.

BOHIGAS, X.; JAÉN, X.; NOVELL, M.; PINTÓ, R. «Using applets in an optic course: student's perceptions». A: KONÍČEK, Libor; KRPEC, Radek; MECHLOVÁ, Erika [ed.]. *Teaching and learning physics in new contexts*. Ostrava, 2004, p. 67.

LLOSA, J.; SOLER, D. «Reference frames and

rigid motions in relativity». A: NUNES, J. [et al.] [ed.]. *XII Workshop on Geometry and Physics*. Coimbra, 2004.

MARTIN-MARTIN, J.; MOLINA, A.; RUIZ, E. «An approximate global stationary axisymmetric solution of the Einstein equations». A: *Encuentros Relativistas Españoles. ERE-2003*. Alacant, 2004.

SALLEN, E. «Aportacions de Terradas a l'estudi dels fils». A: *Esteve Terradas Illa (1883-1950): Enginyeria, arquitectura i ciència al segle XX*. Barcelona, 2004, p. 47-66.

### **Centre d'Estudis del Risc Tecnològic (CERTEC)**

Director: Joaquim Casal i Fàbrega

#### **Activitats**

El Centre d'Estudis del Risc Tecnològic du a terme recerca aplicada en el camp de l'impacte ambiental accidental i l'anàlisi de riscos: modelització matemàtica d'accidents —incendis, explosions, fuites tòxiques— i dels seus efectes i conseqüències, identificació de riscos, avaluació de freqüències d'ocurrència, etc.

En aquest curs s'ha continuat treballant en els projectes europeus ARAMIS i ECOPORTS i en el projecte del Ministeri de Ciència i Tecnologia *Incendis d'hidrocarburs: estudi de la formació i evolució del boilover*.

Han fet estades de recerca al

CERTEC els professors B. Kozanoglu, de la Universitat de les Amèriques (Puebla, Mèxic), finançat per la ICREA; R. Bubbico, de la Universitat de Roma (Itàlia); M. Demichela, de la Universitat Politècnica de Torí (Itàlia), i l'investigador S. Toja, també de la Universitat Politècnica de Torí (Itàlia).

L'activitat de recerca duta a terme ha cobert les línies següents:

— Incendis d'hidrocarburs: experimentació a escala real i modelització matemàtica.

— Anàlisi de riscos i avaluació de l'impacte ambiental en ports de mar.

— Estudi de les explosions BLEVE.

Col·laboren en el CERTEC Josep Arnaldos i Viger, Eulàlia Planas i Cuchi, Juan A. Vílchez Sánchez, Jesús Quintela i Cortés, Elsa Pastor i Ferrer, Miguel Muñoz, Andrea Ronza, Fabio Ferrero i Rosa-Mari Darbra.

#### **Publicacions**

DARBRA, R. M.; CASAL, J. «Historical analysis of accidents in sea ports». *Safety Science*, núm. 42 (2004), p. 85-98.

DARBRA, R. M.; RONZA, A.; CAROL, S.; VÍLCHEZ, J. A.; CASAL, J. «A survey of accidents occurred in ports». A: *11th International Symposium Loss Prevention and Safety promotion in the Process Industries. Loss Prevention 2004*. Praga: CSCHI, 2004, p. 4305-4311.



- DARBRA, R. M.; RONZA, A.; CASAL, J.; STOJANOVIC, T.; WOOLDRIDGE, W. «The self diagnosis method. A new methodology to assess environmental management in sea ports». *Marine Pollution Bulletin*, núm. 48 (2004), p. 420-428.
- HRISTOV, J.; PLANAS, E.; ARNALDOS, J.; CASAL, J. «Fuel layer burning on a waterbed: dimensional analysis of models predicting the boilover onset». *International Journal of Thermal Sciences*, vol. 3, núm. 43 (2004), p. 221-239.
- «Prediction of the pre-boilover time of tank fires». A: MACÍAS, A.; UMBRÍA, J. [ed.]. *Chemical industry and environment IV*. Las Palmas de Gran Canaria: Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, 2003, p. 207-216.
- PLANAS, E.; GASULLA, N.; VENTOSA, A.; CASAL, J. «Explosion of a road tanker containing liquified natural gas». *Journal of Loss Prevention in the Process Industries*, núm. 17 (2004), p. 315-321.
- MUÑOZ, M.; ARNALDOS, J.; CASAL, J.; PLANAS, E. «Analysis of the geometric and radiative characteristics of hydrocarbon pool fires». *Combustion and Flame*, núm. 139 (2004), p. 263-277.
- PLANAS, E.; SALLA, J. M.; CASAL, J. «Calculating overpressure from BLEVE explosions». *Journal of Loss Prevention in the Process Industries*, núm. 17 (2004), p. 431-436.
- PLANAS, E.; MUÑOZ, M.; CASAL, J.; ARNALDOS, J. «Study of thermal radiation from large scale pool fires». A: BRADLEY, D.; DRYSDALE, D.; MOLKOV, V. [ed.]. *Fire and Explosion Hazards*. 2004, p. 319-329.
- PLANAS, E.; RONZA, A.; CASAL, J. «ARAMIS project: the risk severity index». A: *11th International Symposium Loss Prevention and Safety promotion in the Process Industries. Loss Prevention 2004*. Praga: CSCHL, 2004, p. 1126-1132.
- RONZA, A.; FÉLEZ, S.; DARBRA, R. M.; CARROL, S.; VÍLCHEZ, J. A.; CASAL, J. «Predicting the frequency of accidents in port areas by developing event trees from historical analysis». *Journal of Loss Prevention in the Process Industries*, núm 16 (2003), p. 551-560.

## La ciència en la història dels Països Catalans

Director: Ramon Parés i Farràs

El programa, realitzat conjuntament per la Secció de Ciències Biològiques i la Secció de Ciències i Tecnologia, té com a finalitat l'elaboració d'una història social de la ciència als Països Catalans des de la Catalunya comtal fins a la Guerra Civil. Es pretén expressar de la manera més estructurada i orgànica possible el significat del corrent científic en l'evolució

històrica de la societat i la cultura catalanes. L'obra és redactada per un ampli ventall d'experts externs procedents del món de la història, de la ciència i de la història de la ciència, coordinats per un petit comitè de redacció.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

Els objectius d'aquest curs han estat els següents:

1) Reestructurar la totalitat de l'obra en tres volums, en lloc dels dos inicials, i reajustar la totalitat del text.

2) Escriure textos complementaris i de presentació de l'obra.

3) Revisar la correcció del primer i el segon volum.

4) Obtindre les il·lustracions del primer volum i les autoritzacions.

5) Revisar el text acabat del primer volum i el disseny de la coberta a València.

6) Revisar el text reestructurat del segon volum i la correcció corresponent.

### **Servei d'Arxius de Ciència**

Director: David Jou i Mirabent

Aquest projecte va néixer amb l'objectiu de contribuir a la conservació i la difusió del llegat documental de la ciència, la tecnologia i la medicina produït a les terres de llengua i cultura catalanes en el període contemporani. Ens proposàvem

de crear una estructura equiparable a les que funcionen a d'altres països europeus, per tal de facilitar-ne la integració en la xarxa CASE (Cooperation on Archives of Science in Europe).

El projecte va ser concebut amb un horitzó de tres anys. Les principals realitzacions del darrer any són les següents:

— La incorporació de Jordi Sequero, tècnic de suport a la recerca (gener-desembre 2004), que inicia la recopilació sistemàtica d'informació sobre els fons científicotècnics als arxius catalans, amplia la base de dades i inicia la catalogació del fons del doctor Albert Dou i Masdexàs.

— La contractació de Lúcia Arbués per a la catalogació del fons Terradas (gener-juny 2004).

— El disseny d'ampliació i millora del lloc web del Servei, per a incorporar-hi una base de dades.

La contribució més rellevant ha estat el treball de Jordi Sequero, les realitzacions del qual es detallen a continuació.

El treball realitzat al Servei d'Arxius de Ciència durant l'any 2004 es pot resumir en dos grans apartats. El primer en importància i ocupació de recursos ha estat relacionat amb la millora i l'ampliació dels registres existents a la nostra base de dades de científics i institucions científiques catalanes. El segon, més secundari, fa referència a l'inici del tractament arxivístic d'un fons personal científic.

Amb relació al primer punt, cal destacar que el nostre treball va començar amb l'elaboració d'una guia de tots els centres (arxius, biblioteques, institucions, acadèmies, fundacions, etc.) que eren susceptibles de contenir arxius personals o d'institucions científiques catalanes o bé de conèixer-ne la localització.

Aquest procés va resultar complex a causa dels nombrosos centres existents i de la seva escassa regulació, en alguns casos.

Un cop realitzada aquesta guia es va enviar una carta informativa, en la qual, d'una manera breu i clara, es detallaven l'origen, la missió i els objectius del Servei d'Arxius de Ciència, a més de demanar la col·laboració dels centres.

Paral·lelament als dos processos anteriors, es van desenvolupar accions de suport informatiu. És a dir, es van visitar els centres més importants o les institucions que demanaven la nostra presència. A més, es feien consultes o es donaven explicacions, per via electrònica o telefònica, per a aclarir conceptes, facilitar el traspass d'informació, etc.

Un cop rebuda la informació, es feia una fitxa de cada fons científic lligada amb el seu centre dipositari, i, tot seguit, s'introduïa en el programa informàtic en espera de ser actualitzada; d'aquesta manera s'han millorat les prestacions de la nostra pàgina web.

Un segon bloc de treball desen-

volupat durant aquest any ha estat el tractament arxivístic del fons personal del doctor Albert Dou i Masdexexàs, atesa la importància que té en la investigació i docència de les matemàtiques i la història de les matemàtiques, entre altres camps. Es va considerar oportú millorar les condicions d'aquest fons a fi de facilitar-ne la consulta, la investigació, etc.

Les tasques desenvolupades en aquest fons han estat, fins al moment, l'estudi biogràfic del científic i de la documentació present (per a fer-ne un tractament més adient), la realització d'una fitxa descriptiva (per a normalitzar la descripció), l'elaboració d'un quadre de classificació, encara que en un estat provisional (per a classificar la documentació), el condicionament del material d'arxiu (canvi de suports d'emmagatzematge, extracció d'elements corrosius, detecció de deterioraments, etc.) i la creació d'una base de dades per a introduir la documentació, entre d'altres.

Finalment, cal destacar altres activitats no vinculades directament al Servei d'Arxius de Ciència, però que han estat molt positives per a aquest, com ara el XV International Congress on Archives, que va tenir lloc a Viena a l'estiu de 2004, durant el qual vam assistir a diverses conferències relacionades amb les característiques i problemàtiques dels arxius de ciència arreu del món.

**Traducció de l'obra *Opera******Mathematicae*, de Pierre de Fermat**

Director: Josep Vaquer i Timoner

***Estat actual del programa i realitzacions***

Durant el curs 2003-2004, s'han traduït i anotats els textos que mancaven:

— Problema enviat al pare Mersenne: *Problema missum...* (1642). Vol. I, p. 167-169; III, p. 148-149.

— *Analysis ad refractiones* (1661). Vol. I, p. 170-172; III, p. 149-151; *Synthesis ad refractiones* (1662). Vol. I, p. 173-179; III, p. 149-156.

— La «carta a Brulart» (1643). Suplement, p. 120-125.

— Textos sobre probabilitat: cartes 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 77 bis, 78, 107, 108 i 109, contingudes al vol. II, p. 288-331; p. 450-453.

— Aritmètica: els nombres perfectes, continguts al vol. II, p. 195-199, p. 208-212 i p. 213-217.

— L'equació de Pell, estudiada de fet per Wallis i Brounckeri, continguda al *Comerciumm epistolicum*. Vol. III, p. 457-503.

— El descens infinit, contingut a la carta a Carcavi de 1659. Vol. II, p. 431-436.

— La descomposició en factors. És el mètode contingut al vol. II, p. 256-258. Es tracta d'un fragment de carta de 1643.

Amb això es va acabar la tasca de traducció.

Durant el mes de novembre de 2003 es va fer la presentació d'una ponència al VI Evento Internacional de Matemática y Computación (COMAT 2003) (del 10 al 14 de novembre de 2003) a la Universitat de Matanzas Camilo Cienfuegos (Cuba). La ponència duia per títol «Fermat y el cálculo de áreas: una herramienta para la enseñanza del cálculo».

Durant el mes de març de 2004 es va publicar l'article titulat «Fermat and the quadrature of the folium of Descartes», a *The American Mathematical Monthly*, vol. 111, núm. 3 (2004), p. 216-229.

Durant el mes de juny de 2004 es va enviar l'article titulat «Fermat's *Treatise on quadrature*: a new reading» a la revista *Archive for the History of Exact Sciences*. Estem pendent de resposta.

Ja s'ha arribat a la recta final del projecte. Resten uns quants mesos de feina, sobretot de compaginar els textos traduïts i les notes i escriure les introduccions a cada apartat. Es preveu tenir tota la feina enllestida cap al març o l'abril de 2005.

**Informe sobre el Canvi Climàtic a Catalunya**

Director: Josep E. Llebot Rabagliati

L'Informe sobre el Canvi Climàtic a Catalunya és un estudi promogut i finançat pel Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible de la Generalitat de Ca-

talunya (CADS) i el Servei Meteorològic de Catalunya, que es realitza des de l'IEC. S'inicià el mes d'octubre de 2002 i té un temps d'execució de divuit mesos. L'estudi està dirigit per Josep Enric Llebot i aplega prop d'una cinquantena d'experts que analitzen, des d'una perspectiva pluridisciplinària i centrant-se en Catalunya, la detecció i les causes del canvi climàtic, les accions de mitigació i adaptació i l'estructura de repartiment de competències i política que incideix sobre les accions administratives i de govern enfront del problema.

La creació a càrrec de les Nacions Unides i de l'Organització Meteorològica Mundial, l'any 1988, del Grup d'Experts Intergovernamental sobre el Canvi Climàtic (IPCC) va permetre disposar d'un ens independent i tècnic que analitza periòdicament, des d'una perspectiva exclusivament tècnica, l'estat del coneixement sobre el canvi climàtic. A la vegada, l'IPCC fa recomanacions sobre com convé actuar davant d'aquesta qüestió que els responsables polítics i socials, en exercici de la seva responsabilitat i segons els seus criteris, poden aplicar. L'IPCC ha fet, fins ara, tres informes globals sobre l'estat de la ciència del canvi climàtic, el darrer dels quals va ser publicat el mes de juliol de 2001. En aquest darrer informe es fa constar la necessitat de dur a terme estudis regionals sobre els impactes i les mesures d'adaptació i de mitigació sobre la qüestió del canvi climàtic.

Efectivament, el marc del problema del canvi climàtic és global, però, en canvi, els impactes i les eventuais accions d'adaptació són diferents per a cada país i cada territori. Catalunya haurà de fer front al canvi climàtic assumint el paper que li toca dins de l'Estat espanyol i dins de la Unió Europea. No obstant això, per a poder actuar amb una estratègia pròpia enfront del canvi climàtic, cal saber, abans, els possibles efectes i conseqüències d'aquest fenomen a Catalunya. Aquest ha estat l'objectiu del projecte que, amb el finançament i el suport del Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible de la Generalitat de Catalunya i del Servei de Meteorologia de Catalunya, s'ha dut a terme des de l'Institut d'Estudis Catalans.

El projecte ha reunit un ampli grup d'experts amb l'objectiu d'elaborar i publicar un informe sobre el canvi climàtic a Catalunya. Aquests experts s'han ocupat d'analitzar tota la informació produïda al nostre país, de valorar la informació elaborada arreu que ens sigui aplicable, de detectar els buits existents en el coneixement al nostre país i de fer propostes sobre les diferents opcions referents a la qüestió del canvi climàtic. El resultat d'aquest treball serà la publicació el mes de febrer de 2005 del llibre *Informe sobre el canvi climàtic a Catalunya*, que serà un document de referència sobre aquest tema al nostre país.

El grup de treball constituït aplega més d'una vintena d'experts en temes diversos relacionats amb el canvi climàtic, tant de les vessants científica i tècnica com de les ciències socials, que coincideix amb els autors o coordinadors de cadascun dels capítols de l'informe final. Aquest grup d'experts està format per les persones següents: Josep Maria Alcañiz, edafologia, UAB-CREAF; José M. Baldasano i Recio, emissions, Escola d'Enginyers Industrials, UPC; Josep Calbó Angrill, models climàtics, Departament de Física, UdG; Joaquim Corominas i Viñas, energia, Departament de Geografia, UAB; Joan David i Tàbara, sociologia, UPF i ICTA-UAB; Joan Jorge i Sánchez, indústria, Departament de Física Aplicada, UPC; Josep Enric Llebot, models climàtics i qualitat de l'aire, Departament de Física, UAB; Javier Martin Vide, sèries climàtiques, Departament de Geografia Física i Anàlisi Geogràfica Regional, UB; Josep Mas i Pla, hidrogeologia, Departament de Geologia, UAB; Josep Peñuelas i Reixach, fenologia, CSIC-CREAF; Ricard Pié i Ninot, urbanisme i construcció, Escola d'Arquitectura, UPC; Isabel Pont i Castejón, dret públic, Departament de Dret, UAB; Francesc Robusté i Anton, transport, Escola de Camins, Canals i Ports, UPC; Xavier Rodó López, teleconnexions, Laboratori de Climatologia, UB; Joandomènec Ros, ecologia marina, Departament d'Ecologia, UB; Antoni Ro-

sell i Melé, paleoclimatologia, ICTA-UAB; Flàvia Rosembuj, comerç d'emissions, Departament de Dret Mercantil, Dret del Treball i de la Seguretat Social, UB; Marc Sáez, salut, Departament d'Economia, UdG; Agustín Sánchez-Arcilla, costes, Laboratori d'Enginyeria Marítima, UPC; David Saurí i Pujol, turisme, Departament de Geografia, UAB; M. Teresa Sebastià, agricultura, Àrea d'Ecologia Vegetal i Botànica Forestal, Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, UdL; Teresa Vicent i Huguet, residus, Departament d'Enginyeria Química, UAB.

Aquest grup d'experts, si es consolida, a banda de realitzar l'estudi de seguiment del canvi climàtic a Catalunya cada cinc o sis anys, pot contribuir a millorar la informació, la divulgació i l'assessorament sobre la qüestió del canvi climàtic en temes d'interès general per al país o d'interès particular per a un determinat sector d'activitat o un grup d'empreses.

Durant el curs 2003-2004, la feina desenvolupada ha consistit en l'elaboració d'un document de síntesi d'una quarantena de pàgines que aplega les conclusions més rellevants de l'estudi i que està dirigit al públic en general i als polítics i responsables de la gestió, pública i privada, en particular, i en la revisió i correcció dels textos perquè siguin publicats.

El treball es clourà amb la presentació pública de l'edició, prevista per mitjan febrer de 2005.

## Secció Filològica

### **Atles Lingüístic del Domini Català**

Directors: Joan Veny i Clar

Lídia Pons i Griera

Les finalitats d'aquest programa són les següents:

a) Formació d'una base de dades que contingui les respostes a un qüestionari lingüístic de 2.452 preguntes, en formes codificades convertibles a transcripció fonètica i en formes ortogràfiques, corresponents a cent noranta poblacions de tot el domini lingüístic.

b) Explotació cartogràfica dels materials de la susdita base de dades. Es preveu publicar-ne nou volums.

c) Com a part complementària, constitució d'un recull d'etnotextos del català oriental i occidental, enregistrats en cinta magnetofònica durant les enquestes, en transcripció fonètica i en grafia convencional i amb il·lustracions de cultura material.

d) Implementació en xarxa de les dades dels nou volums cartografiats.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

Després de la publicació del primer volum de l'*Atles lingüístic del domini català* (ALDC), s'han preparat els materials del volum segon, format pels capítols «2. El vestit» i «3. La casa i ocupacions domèstiques» (preguntes 199-473 del qüestionari). Els treballs realitzats són els següents:

1) Correcció dels materials i redacció dels comentaris.

2) Elaboració de les llistes que corresponen a aquestes preguntes, a partir de les quals es confeccionen els mapes.

3) Elaboració i correcció dels mapes corresponents a aquestes llistes.

4) Confecció de les llistes de materials no cartografiats.

5) Traducció al castellà, al francès i a l'italià dels enunciats de les preguntes.

6) Selecció, numeració i titulació de les fotografies i dels dibuixos.

7) Confecció dels índexs de conceptes en català, castellà, francès i italià.

8) Confecció de l'índex d'il·lustracions.

9) Lliurament de l'original a la impremta.

### ***Altres activitats***

Publicació d'articles diversos relacionats amb materials de l'ALDC.

### **Diccionari del Català Contemporani - Diccionari descriptiu de la llengua catalana**

Director: Joaquim Rafel i Fontanals

La finalitat del programa és elaborar un diccionari descriptiu del català sobre la

base dels recursos constituïts en la primera fase del projecte Corpus textual informatitzat de la llengua catalana (CTILC). El *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* (DDL) és l'obra lexicogràfica que té com a objectiu la definició de les unitats lèxiques de la llengua, des del punt de vista del seu contingut i de la seva utilització real sense restriccions basades en criteris prescriptius.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

#### *Progressió en els treballs de redacció*

Fins a finals de juny de 2004 s'han redactat 15.815 articles de diccionari, que es distribueixen en 11.465 articles principals i 4.350 articles secundaris. A aquesta dada cal, encara, afegir 2.874 articles provisionals, redactats parcialment, que s'incorporen al diccionari a fi de poder-hi vincular informacions presents en els articles totalment redactats.

Considerant particularment les dades referides al curs 2003-2004, s'han redactat 4.422 articles fins a finals de juny. Si prenem en consideració el mateix període del curs anterior (en què es van redactar 3.734 articles), s'ha produït un augment relatiu de més del 18 % en el ritme de redacció d'articles. Aquest augment permet suposar, si el projectem sobre la referència de les dades quantitatives corresponents a l'any passat, que s'arribarà a finals de 2004 amb una xifra no inferior a 18.000 articles redactats.

### *Difusió externa de les dades*

El mes de juny de 2004 s'ha presentat a la Secció Filològica l'edició electrònica del DDL destinada a ser difosa per Internet. Aquesta presentació ha tractat diferents aspectes relatius a la naturalesa del projecte (antecedents, documentació, estructura de la direcció, presentacions anteriors a la Secció, etc.) i ha inclòs una presentació visual de la pàgina web del DDL que es posarà pròximament a l'abast de tothom. La consegüent aprovació de l'informe per part de la Secció s'ha comunicat a la direcció de l'IEC, a fi que es determinin els aspectes institucionals lligats a la difusió social de la pàgina web.

### **Estudis Romànics**

Director: Antoni M. Badia  
i Margarit

Director adjunt: Joan Veny i Clar

La revista segueix el seu ritme habitual. Durant la primavera de 2004 n'ha aparegut el volum xxvi, corresponent a aquest any. La revista ha estat molt ben acollida en els medis de la romanística internacional, i, si un problema té el Comitè de Redacció, és l'elevada oferta d'originals provinents de tot arreu. Els articles són avaluats per dos experts exteriors i no es publiquen sense prendre en consideració el seu veredict. Obser-



vem els requisits que s'exigeixen en les revistes internacionals (resums en la llengua pròpia i en anglès, «paraules clau», etc.). Durant el curs 2003-2004 hem alternat la preparació material del volum XXVI (2004) i la dels continguts del que serà el volum XXVII (2005). Tenim un arxiu de judicis i comentaris que susciten els volums que fins ara han aparegut.

**Glossarium Mediae Latinitatis  
Cataloniae (ab anno DCCC usque  
ad annum MCXXXI)**

Director: Joan Bastardas i Parera

El programa constitueix una empresa conjunta de la Institució Milà i Fontanals del Consell Superior d'Investigacions Científiques (IMF-CSIC), de la Universitat de Barcelona (UB) i de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). La seva finalitat és l'elaboració d'un recull del lèxic llatí específic que apareix en les fonts catalanes entre els segles IX i XII.

En l'estat actual dels treballs, els objectius prioritaris són tres:

— Continuar la publicació del *Glossarium* (ara mateix hi ha en premsa el fascicle 12, corresponent a la lletra *g*) i continuar els treballs d'elaboració dels articles corresponents a la lletra *e*, els quals constituïran el fascicle inicial del volum II.

— Informatitzar i digitalitzar el corpus documental, que hom preveu posar a l'abast del món acadèmic a través de la Xarxa.

— Reeditar i traduir al català el volum I.

Actualment, l'equip de treball està format per Teresa Gràcia Sahuquillo (IMF-CSIC), Ana Gómez Rabal (IMF-CSIC), Lluïsa de Nadal i Caparà (IEC), Pere J. Quetglas (UB), Susanna Allés Torrent (UB), Laura Trias Ferri (UB) i Carolina Altolaguirre Tolosa (UB).

**Obres completes de Pompeu Fabra**

Director: Joan Solà i Cortassa

*Antecedents*

El programa per a l'edició de les obres completes de Pompeu Fabra va ser lliurat a l'IEC i a la Generalitat de Catalunya el 28 de febrer de 2002 i el va aprovar la Secció Filològica el 17 de maig de 2002. El 16 de desembre de 2002 la Generalitat de Catalunya, el Govern de les Illes Balears i l'IEC signaven el conveni que permetia d'engegar-lo.

Una de les clàusules del programa especifica que, a partir de la signatura del conveni, els directores tindran mig any per a fer totes les operacions preparatòries que s'especifiquen allí mateix.

Entre la data del conveni i el final d'aquest marge de mig any es produí un

fet decisiu pel que fa al calendari: el canvi de director general de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. Aquest canvi va retardar, concretament, una de les decisions imprescindibles per al projecte: la designació de l'empresa o les empreses encarregades de la realització material de l'edició. La insistència dels directors no va poder evitar el retard. El 25 de juny de 2003 hi hagué una reunió entre les entitats signants, els directors i quatre empreses editorials (Edicions 62, Editorial Pòrtic - Enciclopèdia Catalana, Edicions 3 i 4, Editorial Moll), en la qual les empreses van ser informades de manera precisa sobre tots els detalls que els interessaven. S'acordà que es tindria una segona reunió, decisiva, el 16 de juliol de 2003. Però aquesta segona reunió finalment s'ajornà.

### ***Estat actual i realitzacions***

— Designació d'editor. A l'informe anterior (del 17 de juliol de 2003) fèiem referència al fet que faltava designar l'editor. A la reunió de la Comissió de Seguiment del 4 de novembre de 2003 no es va tancar aquest afer, i es va animar els editors a posar-se d'acord i tirar endavant. Finalment, per pressions dels directors i per exigències administratives, han assumit el paper de responsable principal de l'edició les Edicions Proa (del grup Enciclopèdia Catalana), a través del seu director literari, Isidor Cònsul. Aquest fet s'ha produït sense la rati-

ficació de la Comissió de Seguiment, per dues raons: perquè, a resultes de les eleccions catalanes de finals de 2003, hi va haver un nou canvi a la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (òrgan que ha centralitzat totes les gestions i les reunions fins ara), canvi que ha tardat a ser efectiu; i perquè, en l'entretant, ha calgut aprofitar la convocatòria de la Generalitat d'ajuts a l'edició. Cònsul ha assumit de sol·licitar un ajut per a les *Obres* de Fabra. Esperem que aquest punt quedi aclarit i consolidat a la reunió de la Comissió de Seguiment prevista per al 15 de desembre de 2004.

— Llista de col·laboradors. Els directors vam presentar la llista de col·laboradors perquè fos aprovada per la Secció Filològica (SF), tal com preveia el conveni, en la reunió de la Secció del 16 de novembre de 2003. El president de la SF hi féu diverses observacions i la llista no s'aprovà. Després de la negociació dels directors amb el Consell de Govern de la SF, el 12 de desembre de 2003 la SF aprovà una llista majoritària de noms, distribuïts per volums. Queden pendents tres col·laboradors, que els directors no havíem pogut designar.

— Document d'«Orientació per als col·laboradors». El dia 1 de gener de 2004 es distribuï entre tots els col·laboradors aprovats un fascicle de vint-i-tres pàgines amb el nom suara indicat, el qual conté precisions de contingut, els

responsables per a cada volum, detalls propis de llibre d'estil i el calendari de lliurament de les col·laboracions. Es distribuï també, a part, una llista dels col·laboradors amb les seves dades d'identificació.

— Contractes dels col·laboradors. Els directors vam donar ordre que se signessin tot seguit els compromisos entre l'administració (IEC) i els col·laboradors.

— Inici dels contactes amb l'editor. El 21 de juny de 2004 els directors vam convocar una reunió general entre els col·laboradors dels tres primers volums, els editors i els directors per a precisar tot tipus de detalls per als esmentats volums, incloent-hi un imprevist: calia avançar la data d'edició del volum i per la raó esmentada de la subvenció oficial al projecte. Aquest avançament ha estat assumit pels quatre col·laboradors del volum, que hauran de lliurar la feina entre finals d'octubre i començaments del mes de novembre de 2004. Un dels quatre escrits ja ha estat lliurat i revisat i n'hi ha una segona versió. D'un altre ja se n'ha fet una primera redacció, i els altres dos es lliuraran ben aviat. L'editor ha realitzat la feina material (facsimils, transcripcions, fotocòpies per als col·laboradors, definició d'aspectes de maquetació, etc.) de manera satisfactòria, la qual serà revisada en una propera reunió amb ell el 18 de novembre de 2004.

## **Vocabulari de la llengua catalana medieval de Lluís Faraudo de Saint-Germain**

Director: Germà Colón Domènech

La finalitat del programa és la publicació dels materials lexicogràfics que Lluís Faraudo de Saint-Germain va deixar en herència a l'Institut d'Estudis Catalans.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

#### *Descripció dels materials*

Els materials d'aquests cedularis provenen de diverses fonts, com ara, del *Manual de novells ardots*, *Tresor de pobres*, *Documents d'Alart*, *Cançoner de Saragossa*, *Ordinacions de Mallorca*, *Històries troianes de Conesa*, *Inventari de Pere Beset*, *Furs de València*, *Llibre de la Universitat d'Igualada*, *Decameró*, *Itinerari de l'infant Joan*, etc., al costat de les cròniques de Jaume I, Muntaner, Desclot i Pere el Cerimoniós, o bé d'obres d'Antoni Canals, Bernat Metge, sant Vicent Ferrer, Francesc Eiximenis, Ausiàs March i Joanot Martorell, entre d'altres.

Un petit tast del *Vocabulari de la llengua catalana medieval* va ésser publicat per l'autor el 1943 en la *Miscel·lània Fabra*, apareguda a Buenos Aires.

Faraudo no va despullar sistemàticament i completa els texts, sinó que va recollir-ne els mots i les expressions que li semblaven envellits o que, per qualsevol motiu, considerava dignes de fer-ne

una fitxa. Però la riquesa dels seus despullaments és extraordinària.

### *Metodologia i desenvolupament del projecte*

En aquests moments, els setze fitxers s'estan revisant i digitalitzant per tal que tothom tingui la possibilitat de consultar-los en xarxa. Fins ara, i de manera força provisional, s'han donat a conèixer les lletres de la *A* a la *M*, i a poc a poc s'aniran publicant les lletres restants, la bibliografia corresponent, les datacions dels texts, etc.

La feina d'edició s'hauria pogut simplificar prescindint de les cèdules procedents de les obres que més tard foren publicades amb tota garantia i d'alguna de les quals ja es posseeixen despullaments. Per exemple, s'haurien pogut eliminar les fitxes procedents del *Tirant lo Blanc*, de les cròniques de Desclot i Jaume I, d'obres de Ramon Llull i Bernat Metge, i d'altres. Per a *Curial e Güelfa*, per posar un exemple, Faraudo va disposar només de l'edició d'Antoni Rubió i Lluch (1902), malgrat que després n'han aparegut dues més: una a cura de Ramon Miquel i Planas i Alfons Par, i una altra a cura de Ramon Aramon i Serra. S'ha cregut convenient, tanmateix, de mantenir l'estat actual dels materials, puix que substituir les fitxes per les tretes d'aquestes bones edicions més recents desfiguraria el treball benemèrit de Faraudo. També s'ha procurat de no alterar-ne les

definicions, si bé algunes són redactades en un estil d'època; s'hi conserven igualment les indicacions gramaticals, encara que tot sovint Faraudo assenyala com a adjectius els participis d'alguns verbs composts de l'auxiliar i el participi corresponent i comet alguna altra incongruència. S'ha fugit de manipular massa a fons l'obra de Faraudo amb criteris diferents; s'ha corregit solament el que eren errades evidents. Cada entrada del *Vocabulari* porta la definició corresponent, que s'ha mantingut inalterada, encara que una altra fitxa amb el mateix mot dugui la definició exposada d'una manera diferent (cf. *galleda*). Cal dir que Faraudo fa sovint massa distincions semàntiques.

S'han suprimit les indicacions etimològiques que en les fitxes van entre parèntesis al costat del lema. Avui, amb el progrés dels estudis etimològics, aquestes propostes resulten sobrereres, si no errades. S'ha procurat, però, de no corregir gaire el treball de Faraudo, fins i tot quan les seves solucions no s'ajusten als principis de la lexicografia actual. Per exemple, aquest autor sol usar el passat per a definir objectes que avui són antiquats («Arma que s'usava...»); en aquests casos caldria emprar el present, puix que en lexicografia històrica la definició s'hauria de posar al nivell de l'època en la qual l'objecte definit té plena vigència. Tampoc no s'han modificat les definicions en la formulació de les quals hom inclou el

subjecte, quan aquest només forma part de l'entorn semàntic (vegeu, per exemple, la fitxa *galopar*); aquest procediment era corrent entre els lingüistes i lexicògrafs de no fa pas gaire temps, i àdhuc es troba al *Diccionari general* de Pompeu Fabra, de 1932. Afegim que Faraudo va deixar algunes fitxes sense definició, potser perquè no estava segur del significat; aquestes entrades constitueixen un esperó per als investigadors

Cada fitxa d'aquest glossari conté de vegades només un text antic, però també altres voltes, tres, quatre o més texts. Faraudo no va unir semànticament les entrades; cadascuna és ací independent. Els usuaris del *Vocabulari* poden agrupar-les com els sembli més escaient per a llur treball. El que és important per als estudiosos és disposar dels passatges de català antic que forneix Faraudo en aquestes fitxes.

### *Informatització*

Les vuitanta mil fitxes que componen el *Vocabulari de la llengua catalana medieval* s'informatitzen mitjançant l'aplicació comercial Microsoft Access, que és una base de dades interrelacional (els camps on s'ordena la informació estan interrelacionats). El programa que s'ha elaborat a partir d'aquesta aplicació permet la introducció, la gestió i la revisió de les fitxes. I també ha permès, mitjançant el traspàs de les dades del programa Access a una base de dades SQL,

la consulta per Internet. La informació, doncs, és accessible tant als estudiosos de la llengua com al públic en general.

El projecte encara es troba en fase d'elaboració, però les dades que a hores d'ara s'han introduït ja són consultables en xarxa. A mesura que les fases d'introducció i de revisió avancen, es fan actualitzacions periòdiques dels materials.

### *Descripció de la base de dades*

La base de dades conté els camps següents: fitxes, categoria gramatical, autors, obres, texts, gestió de revisions (amb la possibilitat de generació d'informes, si cal; és a dir, de publicació dels resultats en paper), a partir dels quals es pot recuperar la informació introduïda.

La informació de les fitxes s'introdueix en cadascun dels camps definits mitjançant una pantalla d'entrada de dades.

Les entrades lèxiques introduïdes es poden recuperar mitjançant una altra pantalla.

El contingut de cadascun dels camps es correspon amb els camps següents que apareixen en la consulta per Internet: «entrada», «definició», «categoria», «vegeu», «text», «autor», «obra» i «localització».

### *Descripció de l'aplicació de consultes per Internet*

La pantalla de consultes permet la cerca d'informació en la base de dades per entrada o per qualsevol part de la fitxa

(«cerca per mots de la fitxa»: definició, categoria, etc.). La cerca pot ser no solament en relació amb mots coincidents amb la seqüència escrita en la casella corresponent, sinó que també s'hi poden aplicar altres criteris («començada», «que contingui», «acabada per»). Per a la confecció de la pantalla de consultes, s'ha adaptat el mateix format que es va fer servir per a les cerques en la versió informatitzada del DIEC.

Un cop s'apliquen els criteris i apareix la llista de les entrades que compleixen el criteri de selecció, es pot fer un clic sobre una de les paraules i se'n pot veure la fitxa sencera.

### **Observatori de Neologia**

Directora: M. Teresa Cabré i Castellví

L'objectiu del programa és analitzar els neologismes d'àmplia difusió que apareixen en textos de llengua general en català. Amb aquesta finalitat es realitza un buidatge sistemàtic de la premsa catalana, dels mitjans de comunicació audiovisual i de textos escrits no mediatitzats per la revisió lingüística.

#### ***Estat actual del programa i realitzacions***

1. Finalització del buidatge de textos catalans de l'any 2003; en total s'han documentat 4.439 neologismes, provinents de les fonts següents:

— Buidatge de premsa catalana (*Avui*, *El Periódico*, *Diari de Balears* i *El Temps*) editada l'any 2003.

— Aplicació del SEXTAN al diari *Avui*. El SEXTAN és un sistema d'extracció automàtica de neologismes a partir de criteris lexicogràfics, que aprofita la metodologia de corpus de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada (IULA), aplicable a la neologia lèxica formal monolexemàtica.

— Buidatge de textos orals provinents dels mitjans de comunicació (informatius i debats radiofònics en català).

— Buidatge de textos escrits espontanis. Buidatge de textos escrits de periodicitat regular, caracteritzats per vehicular neologia més espontània, ja que majoritàriament no estan mediatitzats per un procés de revisió lingüística.

2. Inici del buidatge de textos catalans de l'any 2004 provinents de les mateixes fonts de l'any 2003.

3. Finalització de la revisió dels documents de protocol per als diferents buidatges amb l'objectiu d'actualitzar la metodologia en ús dels nous recursos i d'unificar al màxim els diferents protocols (vegeu l'apartat de «Publicacions»).

4. Finalització de l'elaboració, per encàrrec de l'editorial Meteora, d'un volum sobre neologia titulat *Llengua catalana i neologia*. Aquest volum consta de tres parts: la primera part és un capítol introductor de M. Teresa Cabré sobre el català i la innovació lèxica en el

panorama internacional; la segona part, «La creació lèxica en català», és un estudi sobre la creació de neologismes en català (un capítol per a cada procés de formació); la tercera part, «Recull de neologismes», és una selecció de neologismes dels últims anys (vegeu l'apartat de «Publicacions»).

5. Difusió del projecte i intercanvi amb altres projectes de neologia.

— Presentació del projecte a la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona (Rosa Estopà, abril de 2004).

— Presentació del projecte als estudiants de primer curs del programa de doctorat de Lingüística aplicada (bienni 2003-2005) de l'IULA (Rosa Estopà, maig de 2004).

— Presentació de la comunicació «Neologia lèxica i mitjans de comunicació oral», al *13è Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Ona Domènech, Rosa Estopà i Cristina Mayoral, Girona, setembre de 2003).

— Presentació de la conferència «Importancia de los observatorios de neología para el seguimiento de las lenguas», al *Colloquio Internazionale «La neologia scientifica e tecnica: bilancio e prospettive»* (M. Teresa Cabré, Roma, Accademia di Romania, 28 de novembre de 2003).

— *Els noms i els conceptes: noves tendències en l'estudi del lèxic*, curs impartit dins els cursos d'estiu 2004 de

la Universitat Jaume I (M. Teresa Cabré, Castelló, 7-9 de juliol de 2004).

6. Disseny del BOBNEO, una eina que permet accedir a les bases de dades de l'OBNEO a través d'Internet; aquest projecte, que estarà acabat a finals de l'any 2004, suposa la difusió pública de les dades de l'Observatori de Neologia recollides des de l'any 1992. Immediatament es procedirà a treballar en el desenvolupament d'una plataforma que permeti el treball en línia dels membres de l'Observatori.

7. Projecte NEOROM (Xarxa d'Observatoris de Neologia). L'Observatori de Neologia ha posat en marxa la coordinació d'aquest projecte en el marc de REALITER amb l'objectiu de treballar amb una metodologia conjunta que permeti oferir resultats comparativament vàlids sobre els neologismes de les diferents llengües romàniques. A banda de l'Observatori de Neologia (que s'ocuparà de les llengües catalana i castellana), hi intervenen els grups següents: Observatorio de Neologia de la Universitat de Vigo (per al gallec), l'Osservatorio neologico della lingua italiana (ONLI) de l'Istituto per il Lessico Intellettuale Europeo e Storia delle Idee (ILIESI-CNR) i de la Universitat La Sapienza de Roma (per a l'italià), l'Observatoire de Néologie de la Universitat París VII (per al francès de França), l'Observatorio de Neologismos do Português Contemporâneo de la Universitat de São Paulo (per

al portuguès de Brasil), Observatório de Neologia do Português (ONP) de l'Institut de Lingüística Computacional (ILTEC) de Lisboa (per al portuguès de Portugal), l'Observatoire de Néologie du Français du Québec de l'Office Québécoise de la Langue Française i la Universitat de Laval (per al francès del Quebec), l'Observatoire de Néologie du Français de Belgique de l'Institut Marie Haps de Brusselles (per al francès de Bèlgica) i l'Observatorul Neologic Român (ONEROM) de l'Institutul de Lingvistica Iorgu Iordan - Alexandru Rosetti de l'Academiei Române (per al romanès).

### **Publicacions**

CABRÉ, M. T.; DOMÈNECH, O.; FREIXA, J.; ESTOPÀ, R.; SOLÉ, E. «La lexicografia i la identificació automatitzada de neologia lèxica». A: BATTANER, P.; DECESARIS, J. *De lexicografia. Actes del I Symposium Internacional de Lexicografia*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 2004, p. 287-294. (Sèrie Activitats; 15)

OBSERVATORI DE NEOLOGIA. *Llengua catalana i neologia*. Barcelona: Meteora, 2004.

— *Metodología del trabajo en neología: criterios, materiales i procesos*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 2004. (Papers de l'IULA. Sèrie Monografies; 8)

— *Metodología del trabajo en neología: criterios, materiales y procesos*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 2004. (Papers de l'IULA. Sèrie Monografies; 9)

— *Neologismes documentats en textos escrits en castellà (2002)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 2003. (Papers de l'IULA, Sèrie Informes; 35)

— *Neologismes documentats en textos escrits en castellà (2003)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 2004. (Papers de l'IULA, Sèrie Informes; 37)

— *Neologismes documentats en textos escrits i orals en català (2002)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 2004. (Papers de l'IULA. Sèrie Informes; 36)

— *Neologismes documentats en textos escrits i orals en català (2003)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 2004. (Papers de l'IULA. Sèrie Informes; 38)

### **Publicació de l'obra gramatical d'Antoni Febrer i Cardona**

Director: Jordi Carbonell  
i de Ballester

El dia 10 de juny de 2004, a la Sala Nicolau d'Olwer de l'Institut d'Estudis Catalans, tingué lloc la presentació del vo-



lum dedicat al teatre de l'*Obra completa d'Antoni Febrer i Cardona*: era el primer que es publicava després d'haver-se engegat el projecte d'edició el 28 de gener de 2002. El volum, titulat *Versions teatrals*, ha estat editat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat (PAM) i constitueix el número 38 de la «Biblioteca Marian Aguiló», una col·lecció dirigida per Josep Massot i Joan Mas, i el volum IX en la numeració de l'*Obra completa*. Hi intervingueren August Bover, en representació de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, entitat organitzadora de l'acte; Josefina Salord, presidenta de l'Institut Menorquí d'Estudis (IME); Joan Mas i Vives, catedràtic de la Universitat de les Illes Balears (UIB), i Maria Isabel Ripoll, coeditors del volum, i Maria Paredes, directora de l'*Obra completa d'Antoni Febrer i Cardona*.

El mateix dia, abans de l'acte, se celebrà una reunió ordinària del Comitè d'Edició amb el següent ordre del dia: 1) informació del projecte d'edició 2004; 2) revisió del calendari, i 3) presentació del projecte a diverses universitats. Hi assistiren Josep Miquel Vidal, coordinador científic de l'IME; Josep Massot, director de PAM; Josefina Salord, presidenta de l'IME; Joan Mas i Vives, catedràtic de la UIB; Maria Teresa Garcia Castanyer, professora titular de la Universitat de Barcelona; Jordi Ginebra, professor titular de la Universitat Rovira i Virgili; Amadeu Viana, catedràtic de la Univer-

sitat de Lleida; Joan Ramon Veny, professor titular de la Universitat de Lleida, i Maria Paredes. No hi pogueren assistir Jordi Carbonell, membre emèrit de l'IEC; Joan Martí i Castell, president de la Secció Filològica de l'IEC, i Xavier Daufí, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona.

A finals d'octubre de 2004 és prevista la publicació d'*Obres gramaticals I*, amb estudi introductori i edició de Jordi Ginebra, editat per l'IEC en la col·lecció «Biblioteca Filològica», amb la supervisió de Joan Bastardas, membre emèrit de la Secció Filològica. El volum, que correspon al número II de l'*Obra completa*, després del *Diccionari menorquí, espanyol, francès i llatí* (IEC, «Biblioteca Filològica», XLII) conté la primera gramàtica catalana d'Antoni Febrer, els *Principis generals de la llengua menorquina* de 1804 i altres escrits menors. Tal com prescriuen els criteris d'edició de l'*Obra completa d'Antoni Febrer i Cardona* pel que fa a les obres gramaticals i lexicogràfiques, aquests textos han estat transcrits literalment, respectant els criteris ortogràfics de l'autor. Està previst que, durant la primera quinzena de novembre de 2004, aparegui un altre volum, l'edició de la traducció de l'oratori de Haydn *La creació*, en versió catalana d'Antoni Febrer de 1807 i transcripció musical (edició facsímil) de Joan Vidal i Seguí, a cura de Xavier Daufí (estudi introductori) i de Maria Paredes

(edició del text de Febrer), publicat per PAM.

Actualment, s'estan preparant els volums següents: *Obres gramaticals II*, a cura de Jordi Ginebra, i *Obres gramaticals III*, a cura de Maria Teresa Garcia Castanyer. També és prevista la preparació, al llarg de 2005, del volum dedicat a la *Preceptiva*, a cura de Joan Ramon Veny. Tots es publicaran a la «Biblioteca Filològica» de l'IEC.

### Laboratori de Fonètica

Director: Daniel Recasens  
 Ajudant  
 d'investigació: Aina Espinosa

#### *Estat actual del programa i realitzacions*

a) En el marc d'un projecte de caracterització de la fonètica del català dialectal, ha estat portada a terme l'anàlisi electropalatogràfica i acústica de diferents característiques fonètiques dels dialectes: /l/ fosca del mallorquí i /l/ més clara del valencià; grups consonàntics finals amb /l/ i /r/ en mallorquí (*umpl, entr*); al·lòfons palatals de /k/ i consonants nasal /ɲ/ i lateral /ʎ/ en mallorquí; vocals tòniques en mallorquí, valencià, occidental i oriental. Les dades de contacte linguopalatal i acústiques procedeixen de cinc parlants dels quatre grans dialectes del català, que foren enregistrades en dates anteriors al Laboratori de Fonètica de l'IEC.

Els resultats d'aquestes investigacions han estat presentats per a publicació en forma d'article a diferents revistes internacionals de prestigi, a saber, *Phonetica*, *Journal of Phonetics* i *Journal of the International Phonetic Association*. Els articles han estat acceptats o es troben en procés de revisió. Cal agrair a Aina Espinosa, diplomada en estadística i becària del projecte, la seva dedicació i diligència en el procés d'anàlisi i processament estadístic de dades.

b) S'han enllestit dos articles de canvi fonètic sobre palatalització i africació de velars, i sobre l'evolució de diftongs i triftongs generats per diftongació espontània i condicionada en les llengües romàniques. Aquests articles han aparegut a la revista *Diachronica* i a les actes del Congrés de Ciències Fonètiques de Barcelona (vegeu l'apartat c).

c) Durant la primera setmana del mes d'agost de 2003 organitzarem el 15è Congrés Internacional de Ciències Fonètiques al Palau de Congressos de Montjuïc, amb l'assistència de prop de mil fonetistes d'arreu del món. Les actes foren publicades en tres volums de 1.100 pàgines (M. J. Solé, D. Recasens i J. Romero [ed.], *Proceedings of the 15<sup>th</sup> International Congress of Phonetic Sciences*, Barcelona, Causal Productions, 2003). En l'esmentat congrés, Daniel Recasens organitzà el simposi «Sound change in Romance».

### **Publicacions**

- RECASENS, D. «Articulation and sound change in Romance». A: SOLÉ, M. J.; RECASENS, D.; ROMERO, J. [ed.]. *Proceedings of the 15<sup>th</sup> International Congress of Phonetic Sciences*. Vol. 1. Barcelona: Causal Productions, 2003, p. 231- 234.
- «Coarticulatory and assimilation in consonant clusters and sound change». A: MAROTTA, G.; NOCCHI, N. [ed.]. *Atti delle XIII Giornate di Studio del Gruppo di Fonetica Sperimentale*. Pisa: ETS, 2003, p. 11-22.
- «A production account of sound changes affecting diphthongs and triphthongs in Romance». *Diachronica*, núm. 21 (2004), p. 161-197.

— «The effect of syllable position on consonant reduction. Articulatory and acoustic evidence from heterosyllabic consonant clusters». *Journal of Phonetics*, núm. 32 (2004), p. 435-453.

RECASENS, D.; ESPINOSA, A. «Articulatory motivation of velar softening». A: SOLÉ, M. J.; RECASENS, D.; ROMERO, J. [ed.]. *15<sup>th</sup> International Congress of Phonetic Sciences Proceedings*. Vol. 2. Barcelona: Causal Productions, 2003, p. 1903-1906.

D'altra banda, s'ha acabat el programa d'«Informatització del *Diccionari català-valencià-balear*», i durant aquest curs el programa «PatRom» no ha tingut una activitat destacada.

**Arxiu de Textos Catalans Antics**

Director: Josep Perarnau i Espelt

Té per objectiu la constitució d'una biblioteca especialitzada i d'un banc de dades on constin la notícia i la localització bibliotecària o arxivística de textos catalans, la bibliografia que es va publicant en relació amb els textos esmentats i la possibilitat d'obtenció d'una reproducció d'aquests textos. També es pretén editar els textos catalans anteriors al segle XIX i estudiar-los.

***Estat actual del programa i realitzacions***

S'està preparant per publicar el volum 23, que conté el material següent:

Taula general

Informació prèvia

***Crònica***

PUIG I OLIVER, Jaume de. «Crònica de la II Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova» (Barcelona, 30.9.2004 - 3.10.2004).

***Estudis***

CALVET, Antoine. «Qu'est-ce que le corpus alchimique attribué à maître Arnaud de Villeneuve?».

CALVET, Antoine. «Lettre à Josep Perarnau, 13-X-2004».

CIFUENTES, Lluís. «Les obres alquímiques

“arnaldianes” en català a finals de l'edat mitjana».

CRISCIANI, Chiara. «Aspetti del dibattito sull'Umido radicale nella cultura del tardo Medioevo (secoli XIII-XV)».

FERRARI, Giovanna. «Il trattato *De humido radicali* di Arnaldo da Villanova».

GIRALT, Sebastià. «Un alquimista medieval per als temps moderns: les edicions del corpus alquímic atribuït a Arnau de Vilanova en llur context (c. 1477-1754)».

McVAUGH, Michael. «Chemical medicine in the medical writings of Arnau de Vilanova».

PERARNAU I ESPELT, Josep. «L'autor d'un tractat alquímic podia trobar en l'obra autèntica d'Arnau de Vilanova alguna raó per a atribuir-lo a ell?».

PEREIRA, Michela. «Maestro di segreti o caposcuola contestato? Presenza di Arnaldo da Villanova e di temi della medicina arnaldiana in alcuni testi alchemici pseudo-lulliani».

PILEGGI, Maria. «Le Medium neutrum: une possible liaison entre la médecine arnaldienne et l'alchimie pseudo-lullienne».

SPAGGIARI, Barbara. «Due trattati alchemici in lingua d'oc. Riflessioni in margine ad una nuova edizione».

THOLIER-MÉJEAN, Suzanne. «Contribution à la légende d'Arnaud: Arnaud

de Villeneuve comme “auctoritas” dans l’oeuvre de Bertran Boysset d’Arles».

WEILL-PAROT, Nicolas. «Arnaud de Villeneuve et les relations possibles entre le sceau du Lion et l’alchimie».

ZIEGLER, Joseph. «Alchemy in *Practica summaria*: a footnote to Michael McVaugh’s contribution».

### *Secció bibliogràfica*

Recensions

Notícies bibliogràfiques

Taules

I. Taula d’arxius, biblioteques i museus

II. Taula d’antropònims i d’obres anònimes

Obres enviades a la direcció

Taula general

### **El català en els mitjans de comunicació a Catalunya (premsa, ràdio, televisió, Internet, indústries culturals)**

Director: Miquel de Moragas i Spà

La recerca, feta a l’Institut de la Comunicació de la UAB, l’ha dut a terme un equip integrat per Maria Corominas (com a coordinadora i investigadora principal), José Joaquín Blasco i Josep Àngel Guimerà.

### ***Evolució i anàlisi comparativa***

L’any 2004 la recerca sobre el consum i l’oferta de mitjans de comunicació en llengua catalana ha completat els resultats obtinguts en les fases anteriors de la recerca (2002 i 2003) sobre el consum de mitjans de comunicació en català a Catalunya, i s’ha fet una anàlisi comparativa de l’evolució recent de l’ús del català en els mitjans.

### *La premsa*

L’anàlisi del sector de la premsa s’ha centrat en les xifres de difusió i distribució. Les dades proporcionades per l’Oficina de Justificació de la Difusió (OJD) han permès observar l’abast de les publicacions en català, estudiar la tendència de la premsa de penetració i també de la premsa gratuïta, així com de la premsa local i comarcal, amb una gran tradició a Catalunya.

### *La ràdio i la televisió*

L’estudi de les dades d’audiència de ràdio i de televisió a Catalunya s’ha realitzat a partir de les informacions que ofereix Sofres i l’Estudi General de Mitjans (EGM). També es fa referència als canvis tecnològics i legislatius adreçats a la digitalització d’aquests mitjans i que poden afectar la presència de la llengua catalana, sobretot a la televisió local, un sector tradicionalment normalitzat quant a l’ús i la presència del català.

*El cinema*

El seguiment de les dades del cinema a Catalunya mostra un increment de films, espectadors i recaptació en el període estudiat del cinema en català en versió original, doblat o subtitulat, que, malgrat tot, és lluny encara d'evidenciar una normalització de la llengua catalana en aquest sector.

*Internet*

A Internet el català recupera terreny: a les acaballes de 2004 l'Open Directory Project (*www.dmoz.org*) tenia catalogades trenta-cinc mil pàgines web en català, de manera que el recull de pàgines web en llengua catalana ocupa l'onzè lloc en el directori en nombre d'entrades. Malgrat això, l'ús que fa la població catalana d'Internet i, més encara, l'oferta en línia en català encara no mostren nivells de normalització.

En aquest context, i tenint en compte l'evolució de la societat catalana, l'equip d'investigació ha centrat també la seva atenció en les llengües que s'incorporen al sistema comunicatiu de Catalunya fruit de l'establiment i la integració dels novinguts.

*Política de comunicació i normalització lingüística*

La recerca ha posat una atenció especial al suport del Govern de la Generalitat a la presència i l'ús de la llengua catalana en els mitjans de comunicació a través de

les diferents línies d'ajuts, que el 2003 han significat una inversió per sobre dels quinze milions d'euros.

*Publicació*

La recerca es publicarà, fent constar el suport de l'IEC, com a capítol especial, amb el títol «La llengua» a l'*Informe de la Comunicació a Catalunya 2003-2004*, publicat pel Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona (en procés d'edició).

També es preveu la publicació de resultats de la recerca en diverses revistes relacionades amb el sector de la comunicació i de la sociolingüística d'àmbit internacional.

**Mestres cartògrafs del segle xv**

Director: Vicenç M. Rosselló i Verger

Al llarg d'aquest any l'activitat investigadora, centrada en els mestres cartògrafs mallorquins, ha estat estructurada en les següents línies d'actuació:

— Continuació de la tasca de recopiació d'imatges d'alta qualitat de cartes nàutiques medievals, particularment de les cartes signades per mestres mallorquins. Amb les noves adquisicions hem aconseguit de reunir la immensa majoria de les obres conservades en institucions públiques fetes amb anterioritat a l'any 1470. Els nostres esforços se

centren ara en les obres que encara no s'han pogut fotografiar, particularment les que es troben en col·leccions privades.

— Estudi de les cartes, tot incidint especialment en les característiques físiques i en els detalls que permeten de deduir-ne les diferents fases del procés d'elaboració, així com del disseny geogràfic i de la toponímia i les llegendes, atès que aquestes dues són les vies fonamentals per a descobrir les relacions de parentiu entre les diferents obres, i poder fer, en conseqüència, l'adscripció de les cartes anònimes (la majoria) als diferents obradors coneguts, quan és possible.

— Continuació de la tasca de recopilació de notícies documentals i literàries en fonts coetànies que informen sobre la possessió i l'ús de cartes nàutiques per membres d'alguns sectors de la societat medieval, i sobre els mestres cartògrafs mallorquins que les produïen i els seus respectius tallers. Dins d'aquesta línia s'ha d'incloure el desplaçament a Mallorca, on hem pogut estudiar nombrosos inventaris i d'altres documents notariais conservats en els protocols medievals de l'Arxiu del Regne de Mallorca i l'Arxiu de la Catedral de Mallorca. Ha estat particularment útil la localització d'alguns documents que ajuden a reconstruir la biografia de Macià de Viladesters i la de Gabriel de Vallseca.

— Redacció de l'estudi general sobre la cartografia nàutica medieval, del qual els diferents projectes anuals

subvencionats per l'Institut han constituït fases successives.

A partir de l'estudi de tot el material recopilat s'ha procedit a organitzar i exposar la informació obtinguda i les conclusions a les quals s'ha arribat. El resultat ha estat la redacció dels següents capítols:

— «Algunes pinzellades contextualitzadores: comerç marítim i cultura escrita en la transició de la plena a la baixa edat mitjana». Capítol introductori que fixa la cronologia de les transformacions nàutiques, comercials i culturals dels segles de la transició de la plena edat mitjana, sense les quals no es pot entendre el naixement de la cartografia portolana baixmedieval.

— «La supervivència enfront de la producció i la possessió: el problema de la representativitat de les obres conservades». Extens capítol (prop d'un centenar de folis) dedicat a contrastar la quantitat i les característiques de les obres conservades amb la informació corresponent que proporcionen els diferents tipus de fonts medievals, que inclou també una detallada crítica de cada tipus de font i l'anàlisi i la identificació de la terminologia emprada en els texts medievals.

— «Usos i usuaris de les cartes nàutiques medievals». Capítol que analitza i quantifica tota la informació mostrada en l'apartat anterior per tal d'aclarir qui posseïa cartes nàutiques, per a què

les usava, quin paper tenien en la navegació medieval i amb quins altres instruments nàutics eren acompanyades.

— «El naixement de la cartografia nàutica medieval». Capítol dedicat a explicar, sobre la base de tot allò exposat en els capítols anteriors, quan, on, i com nasqué el fenomen de la cartografia nàutica i a quins sectors socials medievals cal atribuir la responsabilitat del seu origen i la de la seua difusió.

— «La producció i la comercialització de les cartes nàutiques medievals». Capítol en fase de redacció que tancarà la primera part de l'estudi, i que és dedicat a analitzar, d'una banda, els diferents elements que integren les cartes i l'ordre en què es dissenyaven per a arribar a obtenir una carta acabada, i, de l'altra, les característiques dels obradors medievals, la manera d'organitzar el treball i les estratègies comercials seguides per a vendre el producte resultant dels seus esforços productors.

### **Enciclopèdia de Pedagogia**

Director: Joan Mallart i Navarra

Ponent: Josep González-Agàpito  
i Granell

Amb aquest projecte es pretén recollir en una obra el conjunt del coneixement pedagògic actual com a camp que pot ser inventariat o organitzat d'alguna mane-

ra. L'objectiu és analitzar la pedagogia com a àmbit de coneixement i presentarla de manera clara i succinta per a un públic amb diferents nivells d'especialització.

Es pretén cobrir un buit existent en català, ja que no es disposa encara de cap obra enciclopèdica, de conjunt o panoràmica, escrita en la nostra llengua sobre aquest camp. A més de la llengua, hom pretén que hi sigui present la cultura catalana en el sentit més ampli possible. Tot abastant l'àmbit geogràfic dels països de llengua catalana, cada article ha de recollir les realitzacions destacables pertinents. No hi hauria de mancar cap referència cultural bàsica per a poder entendre l'aportació pròpia a la cultura i a la pedagogia universals, així com la projecció dels grans pedagogs i pedagogues universals a la nostra escola o a la nostra educació en general.

Recollim les indicacions del ponent referents a la proposta de variació del títol, que, tanmateix, no en modifica ni l'orientació ni el contingut. Així, doncs, a partir d'ara, el projecte Enciclopèdia de Pedagogia, passaria a dir-se Diccionari de Pedagogia. Sembla raonable adequar-se al conjunt de treballs de l'IEC sobre diccionaris temàtics en català. El nostre, però, podria ser més extens que una obra lexicogràfica corrent, perquè haurà de contenir, a més del desenvolupament propi d'un treball enciclopèdic, noms propis de personatges i



d'institucions. Tampoc les definicions no serien obra de lexicògrafs, sinó d'especialistes en cada matèria.

### ***Canvis introduïts***

S'han hagut de produir modificacions en els aspectes de temporització, coordinacions d'àrees i repartiment de funcions. També s'està considerant necessari reassignar la redacció d'alguns articles per raons personals que afecten els autors inicialment proposats. Es tracta de modificacions de forma que no afecten el fons ni el contingut de l'obra projectada.

Els especialistes i coordinadors consultats han estat, majoritàriament però no exclusiva, socis de la Societat Catalana de Pedagogia. Cadascun dels consultats a la primera fase va elaborar la relació de termes que se li demanava. Però el conjunt, actualment, encara conté llacunes que s'estan intentant omplir conjuntament amb els coordinadors. S'està avançant, però en aquest moment encara no es pot considerar tancat cap camp.

### ***Estat actual del programa***

#### ***i realitzacions***

— Contacte amb les persones que realitzaran la coordinació d'algunes àrees:

- Història de l'educació: Jordi Monés, Josep González-Agàpito
- Organització, gestió, direcció i supervisió de l'educació: Serafí Antúnez
- Orientació psicopedagògica: Rafael Bisquerra

- Educació especial o pedagogia terapèutica: Robert Ruiz

- Tecnologia educativa: Jordi Quintana

- Investigació educativa: Margarita Bartolomé

- Pedagogia social: Antoni Petrus

- Educació a la Catalunya Nord: Josep Vidal

En aquests moments estan treballant, d'acord amb la direcció del projecte, per arribar a completar la relació dels articles pertanyents a cada camp. En tots els camps ja es disposa d'unes primeres relacions amb diferents nivells d'elaboració. També s'han començat a assignar els primers articles d'acord amb aquest enfocament i criteri.

— Preparació d'un primer arbre de camp i bases per a la confecció d'una base de dades amb el material de què es disposa fins ara:

- Articles proposats per a cada àrea

- Autor de cada article

- Dates d'encàrrec i de recepció de cada article

— Recollida dels primers articles i preparació de la revisió d'acord amb els criteris inicials ampliat amb els que es consideren necessaris en cada cas.

Queden encara per fer activitats importants, pròpies de fases preparatòries, com ara contactar amb redactors d'alguns camps que encara queden per assignar:

- Pedagogia general, teoria de l'educació i àrees afins.

- Educació comparada i altres aspectes teòrics.

- Dintre dels aspectes geogràfics, malgrat alguns primers contactes, encara no s'ha confirmat la coordinació de l'àmbit de les Illes Balears ni del País Valencià.

### **Conclusió**

En resum, es disposa d'un marc més complet que es presenta en un arbre de camp de moment provisional, i s'està elaborant una base de dades que permeti conèixer l'estat dels articles (previstos, encarregats, lliurats o en procés de revisió).

El més estricte realisme ens fa reconèixer que encara no s'ha arribat a l'establiment (i encàrrec) del 40 % del corpus i que els primers articles lliurats —una mica heterogenis— no representen més del 15 % o 20 % del conjunt esperat.

### **L'educació sota el franquisme**

Director: Josep González-Agàpito  
i Granell

Aquest programa, que s'inclou dins del programa «L'educació durant el segle XIX als Països Catalans», s'ha centrat en la primera etapa del franquisme. En aquesta primera fase de la recerca s'ha recollit documentació escrita i oral de l'anomenat «exili interior» i de les ac-

cions i institucions educatives que representaren una certa alternativa a l'educació nacionalcatòlica, així com de l'exili pedagògic, especialment a Amèrica, provocat per la victòria franquista.

S'ha estudiat l'organització de l'aparell educatiu del «Nuevo Estado» pel que fa a l'ensenyament primari, secundari i universitari i la seva repercussió a casa nostra. També s'han estudiat les accions educatives del Frente de Juventudes i la Sección Femenina i el paper de l'Església en aquest primer període en els nostres territoris.

S'ha dedicat especial atenció a la resistència cívica enfront del franquisme en el món educatiu: s'ha aplegat documentació sobre institucions i accions de grups i persones individuals.

La depuració del professorat, que és un aspecte rellevant d'aquesta època de la dictadura, avui dia ja ha estat analitzada en útils monografies i estudis a Catalunya i al País Valencià, alguna publicada per la Secció de Filosofia i Ciències Socials, però caldrà estudiar en el futur la repressió sobre els docents a les Illes.

Pel que fa a l'important exili a Mèxic de professorat universitari i de mestres, Salamó Marquès viatjà a aquest país (Tampico, Torreón i Guadalajara), on s'han realitzat diverses entrevistes i s'ha aplegat abundosa documentació.

Paral·lelament al tema central de la recerca, s'ha enllestit el treball a l'Arxiu de la Guerra Civil a Salamanca, que

s'ha portat a terme en els darrers anys. S'ha recopilat i catalogat tota la informació rellevant sobre l'educació que conserva aquest polèmic arxiu.

**Euro, l'activitat econòmica  
i la llengua als Països Catalans.  
L'intercanvi econòmic com a font  
de canvi lingüístic**

Directora: Carlota Solé i Puig

La recerca té com a objectiu d'estudi la situació dels idiomes, en especial del català, en el context econòmic i social sorgit a partir de la integració econòmica europea, la recent ampliació cap als països de l'est d'Europa i les noves formes d'organització mundial de la producció. Des de la perspectiva adoptada, la situació social i el moment actual dels idiomes estan vinculats amb la interrelació entre comunitats econòmiques i comunitats lingüístiques. Ambdues són comunitats socials d'intercanvi mútuament condicionades. D'aquesta manera, la recerca parteix de la hipòtesi que les variables econòmiques són elements clau per a explicar l'evolució de les variables lingüístiques i que, per tant, l'estudi d'aquesta relació pot determinar el potencial competitiu de la llengua catalana dins el nou escenari econòmic. Defensem que el canvi lingüístic —que combina factors estructurals amb motivacions individuals— està avui

determinat per canvis en l'esfera econòmica que són fruit de la globalització, les noves tecnologies o l'aprofundiment i l'ampliació de la Unió Europea. Ens referim a variables econòmiques com ara la forma i l'orientació de les relacions comercials amb l'exterior, la inversió estrangera directa, la reestructuració econòmica o el canvi tecnològic i, en definitiva, les estratègies lingüístiques de les empreses i dels treballadors.

Per tal d'avaluar aquest impacte, la recerca ha analitzat quatre escenaris empresarials diferents caracteritzats per haver experimentat importants canvis relacionats amb el procés de globalització i d'integració europea. Dins de cada escenari han estat estudiades les polítiques lingüístiques de les empreses i les estratègies lingüístiques dels treballadors. Els dos primers escenaris fan referència a empreses multinacionals amb seu a Catalunya, considerant de manera independent el cas de les multinacionals amb una organització etnocèntrica (caracteritzada per una estructura molt jeràrquica en la qual l'empresa matriu manté un important control sobre les empreses filials), i el cas de les empreses multinacionals amb una organització geocèntrica (caracteritzada per una estructura en xarxa en què les filials conserven un important grau d'autonomia respecte de l'empresa matriu). Hem observat que en els dos models d'empreses la gestió de la variable lingüística és un element clau

tant de l'aspecte organitzatiu com del productiu. Tanmateix, els objectius perseguits difereixen en els dos models, i van des del reforçament identitari de l'organització o la protecció dels privilegis d'un determinat grup lingüístic fins a la superació de les barreres lingüístiques en la cerca de l'eficiència comunicativa amb la relació amb els clients o les altres empreses del grup. En tot cas, ambdós models produeixen resultats lingüístics molt diferents, que tenen un efecte sobre el valor econòmic que els treballadors atorguen als diferents idiomes (en tant que ofereixen possibilitats de promoció, per exemple) i, en conseqüència, també sobre les decisions d'inversió en nou capital lingüístic que aquests adopten. Les multinacionals constitueixen actualment una important font de canvi lingüístic pel volum d'ocupació i recursos que gestionen, i pel seu elevat poder de negociació amb les autoritats locals i amb la força de treball —especialment per la seva capacitat de deslocalització davant contingències creades per aquests darrers actors. Així, aquestes empreses no només posseeixen la capacitat de condicionar notablement la inversió directa i les condicions d'ocupació, sinó que influeixen notablement sobre les condicions de treball i, per tant, sobre els usos lingüístics interns i externs a la pròpia corporació.

El tercer escenari correspon a un clúster industrial caracteritzat per l'elevada presència de treballadors estran-

gers procedents de països de l'est d'Europa. També en aquest cas, l'escenari lingüístic final és fruit de les polítiques de les empreses i les decisions estratègiques dels treballadors, si bé el resultat és molt diferent respecte de l'observat en el cas de les empreses multinacionals.

Finalment, el quart escenari correspon als treballadors dels serveis sanitaris en dues zones costeres amb una alta presència d'estrangers comunitaris jubilats, potencials usuaris d'aquesta classe de serveis. El canvi lingüístic en aquest escenari està determinat per un canvi en les característiques lingüístiques del mercat (dels usuaris de serveis de salut) i respon a la necessitat de les empreses locals d'adaptar lingüísticament el seu producte per a poder accedir a aquest interessant segment del mercat.

En definitiva, el problema que aborda aquesta recerca és el del canvi lingüístic a Catalunya en el marc dels següents eixos interpretatius: 1) insuficiència del paradigma català-castellà per a explicar la realitat sociolingüística de Catalunya com a conseqüència principal dels fets següents: a) la presència de nous grups lingüístics a causa dels fluxos migratoris internacionals, b) la presència de nous agents econòmics amb origen a la resta del món, especialment companyies multinacionals, i c) el paper de les institucions supranacionals —Comissió Europea— en la regulació lingüística, i 2) la inserció de Catalunya en una nova

comunitat d'intercanvi econòmic on les competències lingüístiques, en la vessant instrumental, impliquen un factor que possibilita o dificulta l'assignació dels factors en l'àmbit europeu i condicionen noves formes de desigualtat observable tant en la mobilitat geogràfica com social dels treballadors.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

L'any 2004 ha estat dedicat a les activitats següents:

— Realització de tres noves entrevistes a informadors privilegiats per a completar l'estudi.

— Transcripció i anàlisi de les noves entrevistes.

— Finalització dels tres capítols empírics que recullen els resultats del treball de camp.

— Redacció de l'informe final.

— Discussió i elaboració del capítol final de conclusions.

— Relectura, maquetació i revisió formal (estilística i ortogràfica) de l'informe final de la recerca.

— Redacció d'articles per a la difusió a la comunitat científica dels resultats de la recerca en congressos (VII Congrés Espanyol de Sociologia, celebrat a Alacant al setembre de 2004) i revistes especialitzades.

Els col·laboradors d'aquest programa són Amado Alarcón, Lluís Garzón i Albert Terrones.

### **Turisme, paisatge i postcolonialisme. La literatura de viatges i la construcció de marques de distinció de l'elit catalana entre finals del segle XIX i principis del XX**

Director: Joan Vilà-Valentí

Aquest programa és la continuació del programa «Viatges i expedicions científiques catalanes a l'Àfrica durant els segles XIX i XX. Una visió des de la geografia postcolonial».

Seguint els objectius del projecte, s'han portat a terme les tasques següents:

— Finalització del buidatge de la literatura relacionada directament i indirecta amb els viatgers catalans a l'Àfrica.

— Elaboració dels punts de vista interpretatius a partir de les lectures dels relats, i de la construcció de la seva significació dins el propi context de producció i de diàleg amb els altres relats i/o texts.

— Divulgació de coneixements.

### ***Buidatge de la literatura de viatgers catalans a l'Àfrica***

Durant aquest període s'ha finalitzat el buidatge del material útil per a la investigació que es porta a terme, que s'ha realitzat en els següents centres:

— Biblioteca de Catalunya

— Biblioteca Arús

— Biblioteca i Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya

— Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès

- Arxiu de l'Ardiaca
- Biblioteca del Monestir de Montserrat
- Biblioteca de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)
- Biblioteca de la Universitat de Barcelona (UB)
- Biblioteca de la Universitat de Girona (UdG)
- Arxiu de la Unió Excursionista de Catalunya
- Agrupació Fotogràfica de Catalunya
- Centre d'Estudis Històrics Internacionals (Pavelló de la República)
- Arxiu Fotogràfic de l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya
- Arxiu del Museu Etnològic

S'ha creat un fons bibliogràfic per al desenvolupament de la investigació.

### ***Construcció de punts de vista interpretatius***

L'èmfasi que s'ha posat durant aquest període en la relació entre les pràctiques turístiques i els relats de viatge s'ha traduït en el fet que la major part del treball del grup s'hagi centrat en l'estudi d'Egipte com a destinació turística de l'elit burgesa catalana. En efecte, Catalunya va ser l'escenari de la revolució industrial a Espanya durant la primera meitat del segle XIX. La seva indústria tèxtil va arribar a ocupar el quart lloc en la indústria mundial, després d'Anglaterra, França i els Estats Units. Els fabricants industrials van formar grups de pressió a Madrid i a Espanya, i aquesta burgesia emergent es

va aliar amb la classe terratinent preexistent a Catalunya. Aquesta elit va consolidar el seu poder a través d'institucions com el parentesc, les escoles, l'Església i la cultura, al mateix temps que intervenia en les transformacions urbanístiques i arquitectòniques i en la vida quotidiana de Barcelona (McDonogh, 1992, p. 67). En termes de Bourdieu, la formació d'aquest nou grup social va requerir la creació d'un *habitus*, és a dir, d'un esquema de producció de pràctiques que el diferenciessin dins de l'espai social. Aquesta burgesia, per tant, va desenvolupar tot un conjunt de signes que conformaven el seu espai simbòlic i els diferenciava dels altres (Bourdieu, 1988, p. 127-142).

En aquest context, la burgesia barcelonina s'emmirallava en altres elits europees pel que fa al progrés material i a les modes culturals. El turisme fou un d'aquests signes de distinció que els catalans també volien emular, i és difícil trobar indicis de viatgers a Egipte d'altres parts d'Espanya durant aquest període, i encara més difícil trobar memòries escrites d'aquests viatges. El gust català per viatjar es recull en la popular frase «Roda el món i torna al Born», que Oleguer Junyent utilitzà per a titular el seu relat de viatge.

Per a la creixent burgesia catalana, viatjar al Pròxim Orient era part de l'estratègia per a incrementar la seva distinció social, i els escrits sobre aquestes experiències eren una manera de perpetuar-ho. Més o menys, aquest tipus de li-

teratura de viatges no només conclou uns estàndards socials d'élits de classe sinó que també defineix el tipus d'expectació i d'experiències per als futurs viatgers. Aquest gènere permet un procés de socialització del poderós imaginari geogràfic, on certs llocs, vistes i itineraris eren valorats jeràrquicament, en detriment d'altres (Gregory, 1994, p. 116-117), i d'aquesta manera formaven part del capital simbòlic de cada grup social.

Els perfils dels viatgers estudiats són força diferents, però cal remarcar que no n'hi ha cap que aconsegueixi trencar aquesta manera de comprendre la relació Orient-Occident. Malgrat ser els representants d'una burgesia ascendent i que liderava la defensa d'un projecte polític i econòmicament autònom per a Catalunya, cap d'ells no va arribar a qüestionar-se el projecte colonial espanyol. El seu qüestionament, de fet, es limitava a com s'havia portat a terme el projecte, referint-se sobretot a l'experiència nefasta de les aventures colonials al nord d'Àfrica. L'intent d'aproximar-se als gustos del turisme de les elits franceses, angleses o alemanyes i elegir com a destinacions turístiques àrees sota el domini britànic era probablement una de les maneres de demostrar el seu refús a l'experiència espanyola. A més, per la burgesia catalana, el veritable Orient no era el Marroc sinó el més sofisticat i sensual Egipte, aquell que ells coneixien per Aïda. En definitiva, les elits catalanes, a través d'aquest tipus de

pràctiques culturals, qüestionaven el colonialisme espanyol però no el colonialisme en si mateix, ja que era una manera de fer renéixer Orient.

### ***Divulgació de coneixements***

Les activitats de divulgació portades a terme durant aquests mesos es concreten en les següents:

- Presentació de treballs a congressos
- Realització de conferències
- Redacció i publicació d'articles
- Esbós de treball per al futur llibre

#### *Presentació de treballs a congressos*

Joan Nogué i Antoni Luna, «Hunting colonial identities: Catalan travellers in West Central Africa», *Annual Meeting of the Association of American Geographers (AAG)*, Filadèlfia, març de 2004.

Joan Nogué, Antoni Luna i Rosa Cerarols, «Travel writing and geographic narratives: Catalan travellers in Africa at the turn of the twentieth century», *IGU/IBG Conference. The 30th Congress of the International Geographical Union*, Glasgow, agost de 2004.

Rosa Cerarols, «Imaginando el Protectorado Español Marroquí: visiones de género a través del arte literario y pictórico», *V Coloquio Internacional sobre Estudios de África y Asia*, Porto, novembre de 2004.

José Luis Villanova, «Las sociedades geográficas catalanas y el colonialismo español en África», *V Coloquio Internacional sobre Estudios de África y Asia*, Porto, novembre de 2004.

José Luis Villanova, «La producción geográfica sobre Tetuán durante el Protectorado», *Seminario sobre Tetuán y la Documentación (siglos XV-XX)*, Tetuan, desembre de 2004.

#### *Redacció i publicació d'articles i llibres*

GARCIA RAMON, M. D.; KIRBY, A.; LUNA, T.; RIUDOR, L.; ZUSMAN, P. «The Occidental tourist. Arab geographer», 2004. [En premsa]

GARCIA RAMON, M. D.; LUNA, T.; RIUDOR, L.; ZUSMAN, P. «Roda el món i torna al Born». *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 58. [En premsa]

GARCIA RAMON, M. D.; RIUDOR, L.; ZUSMAN, P. «“Roda el món i torna al Born”. Viajeros catalanes en el Cairo a finales del XIX y principios del XX». Doñana. [En premsa]

VILLANOVA, José Luis. *El Protectorado de España en Marruecos: Organización política y territorial*. Barcelona: Bellaterra, 2004.

#### *Conferències*

Lluís Riudor, «De la Rambla al Nil: els viatgers catalans», 19 d'octubre de 2004, Societat Catalana de Geografia.

Joan Nogué, «Els paisatges de la postmodernitat», *II Seminari Internacional sobre el Paisatge*, 21 d'octubre de 2004.

Perla Zusman, «Perspectivas críticas sobre la cultura contemporánea del paisaje», *II Seminari Internacional sobre el Paisatge*, 21 d'octubre de 2004.

Finalment s'ha avançat en l'elaboració de l'índex del llibre.

Han participat en el projecte d'investigació els investigadors següents:

Directora adjunta:

Maria Dolors Garcia Ramon (catedràtica de Geografia Humana de la UAB; presidenta de la Societat Catalana de Geografia)

Investigador principal:

Joan Nogué Font (catedràtic de Geografia Humana de la UdG; membre de la Societat Catalana de Geografia)

Investigadors:

Abel Albet Mas (professor titular de geografia humana de la UAB; membre de la Societat Catalana de Geografia)

Lluís Riudor (professor titular de geografia humana de la Universitat Pompeu Fabra [UPF]; membre de la Societat Catalana de Geografia)

Antoni Luna (professor ajudant de geo-



grafia humana de la UPF; membre de la Societat Catalana de Geografia)  
Perla Zusman (becària postdoctoral de la UAB)  
José Luis Villanova (professor col·laborador de la UdG)

Rosa Cerarols (becària predoctoral de la UAB)

Durant aquest curs el programa «Història de la filosofia a Catalunya» no ha tingut una activitat destacable.

## Centres de recerca

### *Centres propis*

Laboratori d'Estudis Geofísics Eduard Fontserè

Centre d'Art Romànic Català

Laboratori de Fonètica

Centre Català de la Nutrició

Càtedra UNESCO de Llengües i Educació

### *Centres vinculats*

Centre de Terminologia Catalana

Centre de Recerca Matemàtica

Centre d'Estudis de Risc Tecnològic

Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals

## *Centres propis*

### **Laboratori d'Estudis Geofísics**

**Eduard Fontserè (LEGEF)**

Director: Antoni M. Correig

El Laboratori d'Estudis Geofísics Eduard Fontserè (LEGEF) va ésser constituït l'any 1982 i està format per investigadors de diferents institucions amb la finalitat comuna de treballar i divulgar estudis en el camp de les ciències de la Terra. Aquest laboratori centra la seva activitat en l'estudi de la sismicitat i l'estructura interna (litosfera) de Catalunya a partir de les dades de les estacions que gestiona o bé fent servir la informació proporcionada per altres institucions que treballen en el mateix camp.

Com a font pròpia d'informació, les estacions sísmiques que subministren

dades de manera directa al LEGEF estan instal·lades a dues zones ben diferenciades: a la Catalunya meridional, amb les estacions de Vandellòs (VAN2) i del monestir de Poblet (POBL), i al Pirineu, on hi ha instal·lada l'estació de banda ampla del túnel del Cadí (CADI).

Els estudis que hom porta a terme es poden dividir en dos grups:

a) Estudis de sismicitat local i de detectabilitat de les dues zones abans esmentades, amb l'emmagatzematge d'informació dins d'una base de dades en format CD-ROM, per a facilitar l'accés posterior. Aquests treballs queden reflectits en els informes o reports interns que, de manera anual, semestral o quadrimestral du a terme el laboratori.

b) Mitjançant l'anàlisi de les da-

des disponibles, es fan estudis per a conèixer amb més precisió la localització d'esdeveniments sísmics i la resposta del terreny, temes necessaris per a treballs posteriors de perillositat sísmica, tant pel que fa a neotectònica i enginyeria civil (disseny d'estructures sísmiques) com a risc sísmic. Per dur-ho a terme es treballa a partir de les línies iniciades ja fa temps, tal com es reflecteix en resums d'anys anteriors. Aquestes línies són les següents:

- Tractament digital de senyals
- Atenuació d'ones sísmiques
- Estudi de ressonàncies locals
- Cinemàtica de la propagació d'ones internes
- Caracterització de la font sísmica
- Caracterització del soroll de fons dels punts de registre.

### **Realitzacions**

Durant el curs 2003-2004 s'ha continuat aprofundint, bàsicament, en quatre temes d'investigació:

- Sistemes complexos de la naturalesa. Ocurrència de terratrèmols en termes de criticalitat autoorganitzada, microsismes com a sistemes excitats per soroll.
- Soroll sísmic. Estudi dels nivells de soroll de fons que afecten els registres sísmics. Comparacions i efectes locals.
- Servidors d'informació en temps real. Transmissió d'informació de

caire seqüencial en temps real. Sistemes automàtics de petició d'informació.

- Instrumentació sísmica. Calibratge i configuració d'estacions sísmiques i control SOH.

Des del punt de vista tècnic, i relacionat amb l'apartat d'obtenció de dades, el LEGEF realitza, de manera continuada, optimitzacions dels sistemes d'adquisició que gestiona. En aquest sentit, durant l'any 2004 el LEGEF ha continuat l'actualització de tot el sistema d'adquisició i enregistrament de l'estació sísmica del túnel del Cadí, per tal d'adaptar-la a la darrera generació d'instruments. Així mateix, s'ha dut a terme una redistribució de tot l'instrumental per a adaptar-lo a les necessitats i els requeriments d'operativitat. En aquest sentit, la instal·lació d'un sensor de banda ampla a l'Observatori Fabra ha suposat un pas endavant a l'hora de continuar la recerca de soroll sísmic i la transmissió de dades en temps real.

En l'apartat educacional, el conveni marc de col·laboració amb la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (RACAB) en matèria de sismologia ha permès actualitzar fórmules de cooperació existents i crear-ne de noves. La cooperació existent entre el LEGEF, el Departament d'Astronomia i Meteorologia de la Universitat de Barcelona i l'Observatori Fabra de la RACAB ha permès millorar el sistema de visualització d'informació sísmica en viu (ISEV), adaptant-lo a les

noves tecnologies i treballant en paral·lel amb altres sistemes que es preveu que siguin accessibles a principis de 2005 ([http://sismic.am.ub.es/~sisme/ISEV\\_BB/](http://sismic.am.ub.es/~sisme/ISEV_BB/)).

Durant el curs acadèmic 2003-2004 han continuat les cooperacions amb altres institucions internacionals, entre les quals destaca l'Observatory and Research Facilities for European Seismology (ORFEUS), on l'Institut d'Estudis Catalans està representat a través del LEGEF, amb Antoni M. Correig com un dels membres fundadors i Josep Vila com a coordinador del grup de treball número 1. També s'ha establert, durant el curs, una cooperació activa amb el Museo Nacional de Ciencias Naturales del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC) dins de l'apartat d'instrumentació i en l'aplicació de les tècniques desenvolupades al LEGEF a senyals de caire volcànic. En l'àmbit internacional, el LEGEF ha cooperat activament en el desenvolupament de programari de control d'estacions sísmiques en temps real amb els responsables de la Xarxa Europea Virtual d'Estacions de Banda Ampla (VEBSN), on els esforços se centren en l'aplicació a diverses xarxes d'àmbit europeu.

Les previsions per al curs acadèmic 2004-2005 són de poder continuar treballant en els desenvolupaments de comunicació per a mirar de disposar en temps real de les dades que proporcionen les estacions ubicades al túnel del Cadí i

al monestir de Poblet. S'ha estructurat un protocol a ambdues estacions per tal de disposar d'una infraestructura via satèl·lit o ADSL que permetrà la gestió remota d'ambdues estacions. Es preveu també, gràcies a l'estreta cooperació amb l'ORFEUS, instal·lar servidors d'informació sísmica a totes les estacions gestionades pel LEGEF, amb la qual cosa es podran visualitzar les dades en temps real des de qualsevol ubicació. Aquest fet incrementarà, de manera significativa, tant l'apartat educacional com l'eficàcia en l'enregistrament ordinar d'informació sísmica.

A continuació es presenta, de manera detallada, la relació d'activitats realitzades durant el curs 2003-2004.

### ***Projectes (finançats en convocatòries públiques)***

#### *Multi-Disciplinary Monitoring, Modeling and Forecasting of Volcanic Hazards*

Entitat finançadora: Unió Europea  
Projecte: MULTIMO-EVG1-2000-0574

Durada: des de 2001 fins a 2004  
Investigador responsable: Antoni M. Correig

#### *European-Mediterranean Infrastructure Co-ordination for Earthquake Seismology*

Entitat finançadora: Unió Europea  
Projecte: EVK2-CT-2001-80002  
«EMICES»

Durada: des de 2002 fins a 2004

Investigador responsable: Josep Vila

*Ability Enlargement for Geophysicists and Information Technology Specialists*

Entitat finançadora: Unió Europea  
Projecte: IST-2000-26450  
«AEGIS»

Durada: des de 2001 fins a 2004  
Investigador responsable: Joan Martí (CSIC)  
Investigador participant del LE-GEF: Josep Vila

*ORFEUS Workshop on Real Time Data Exchange between Europe*

Entitat finançadora: Ministeri de Ciència i Tecnologia  
Projecte: REN2002-10114-E/RIES  
Durada: des de 2002 fins a 2004  
Investigador responsable: Josep Vila

*Recuperación de sismogramas históricos para el análisis de parámetros de la fuente sísmica*

Entitat finançadora: Ministeri de Ciència i Tecnologia  
Projecte: REN2002-11055-E/RIES  
Durada: des de 2002 fins a 2003  
Investigador responsable: Josep Batlló  
Investigador participant del LE-GEF: Ramon Macià

***Projectes (convenis amb empreses i/o administracions)***

*Control de sismicitat a la zona del Baix Ebre*

Tipus de contracte: Cooperació IEC-CNVII  
Empresa finançadora: Central Nuclear Vandellòs II  
Durada: des del 29/07/1982, actualment és vigent  
Investigador responsable: Josep Vila

*Control de sismicitat a la zona del Baix Ebre*

Tipus de contracte: Cooperació IEC-ANA  
Empresa finançadora: Associació Nuclear d'Ascó  
Durada: des del 29/07/1982, actualment és vigent  
Investigador responsable: Josep Vila

*Estació Digital de Banda Ampla del Túnel del Cadí*

Tipus de contracte: Cooperació IEC-Túnel del Cadí  
Empresa finançadora: Institut d'Estudis Catalans  
Durada: des de l'01/1984, actualment és vigent  
Investigador responsable: Josep Vila

## Publicacions

### Articles internacionals

STICH, D.; BATLLÓ, J.; MORALES, J.; MACIÀ, R.; DINEVA, S. «Source parameters of the 1910 MW=6.1 Adra Earthquake (Southern Spain)». *Geophysical Journal International*, núm. 155 (2003), p. 539-546.

URQUIZÚ, M.; CORREIG, A. M. «On the equivalence between stratified media and oscillators». *Geophysical Journal International*, vol. 157 (2004), p. 245-250.

VILA, J.; MACIÀ, R.; CORREIG, A. M. «Spatial variations of local magnitude in earthquakes recorded in the Northeastern Spain». *Pure and Applied Geophysics*, vol. 163 (2005). [Acceptat per a publicació]

### Altres publicacions

CORREIG, A. M.; VILA, J. «El monestir de Poblet i els estudis de sismologia». *Poblet* [Poblet, Tarragona], any IV, núm. 8 (2004), p. 34-40.

VILA, J. «Broadband station database at ORFEUS. Unique seismometer overview on the web». *Orfeus Electronic Newsletter* [De Bilt, Països Baixos], vol. 5, núm. 2 (2003), p. 7.

### Conferències

— Antoni M. Correig, «Occurrence and prediction of earthquakes», *Seventh Workshop on Nonlinear Dynamics and Earthquake Prediction*, Trieste (Itàlia), octubre de 2003.

— Josep Vila, «Real time analysis procedures for quality control», *4th MEREDIAN Meeting*, Atenes (Grècia), 25-26 de setembre de 2003.

### Comunicacions presentades

— A. M. Correig, «Time series analysis of volcanic tremors in Montserrat: what have we learned?», *2004 MULTIMO (Multi-Disciplinary Monitoring, Modelling and Forecasting of Volcanic Hazard) Meeting*, Eilat (Israel), 2-7 de gener de 2004.

— A. M. Correig, «Towards a strategy for volcanic eruptions forecasting», *2004 MULTIMO (Multi-Disciplinary Monitoring, Modelling and Forecasting of Volcanic Hazard) Meeting*, Eilat (Israel), 2-7 de gener de 2004.

— R. Macià, J. Vila i R. Sleeman, «Real time analysis procedures for quality control», *4th MEREDIAN Meeting*, Atenes (Grècia), 25-26 de setembre de 2003.

— R. Ortiz, P. Amado, A. Garcia, M. Hall, A. Llinares, I. Molina, M. Ruymbeke, M. Tarraga i J. Vila, «Tungurahua Volcano (Ecuador). The August 2003 activity: forecast and tidal modulation. Seismic signals related to volcanic unrest», *ESC-WG on Seismic Phenomena Associated with Volcanic Activity*, Pantelleria (Itàlia), 23-28 de setembre de 2003.

— J. Vila, «Forensic seismology», *Seismic Analysis and Earthquake Haz-*

ard Assessment in the Mediterranean Region, Nicosia (Xipre), 10-13 de setembre de 2003.

— J. Vila, D. Kumar i R. Macià, «RT monitoring seismic signals in active volcanoes: ranges of frequencies and reflected activity», 2004 *MULTIMO (Multi-Disciplinary Monitoring, Modelling and Forecasting of Volcanic Hazard) Meeting*, Eilat (Israel), 2-7 de gener de 2004.

— J. Vila i T. van Eck, «New announcements on ORFEUS WG1 Activities», *Seismic Analysis and Earthquake Hazard Assessment in the Mediterranean Region*, Nicosia (Xipre), 10-13 de setembre de 2003.

#### **Altres contribucions**

Josep Vila participà com a observador convidat del projecte *Mediterranean-European Rapid Earthquake Data Information and Archiving Network* (MEREDIAN) en qualitat de *chairman* de l'ORFEUS WG1, celebrat a Atenes el 25 i 26 de setembre de 2003.

#### **Conferències i activitats divulgatives**

El LEGEF, en col·laboració amb el Grup de Geofísica del Departament d'Astronomia i Meteorologia de la Universitat de Barcelona i l'Observatori Fabra, ha continuat desenvolupant sistemes de difusió social d'informació sísmica, dins dels quals es troba l'ISEV (Informació Sísmica en Viu) i SISlook (Seismogram Information Server Look) (<http://sismic.am.ub>.

[es/~sisme/ISEV\\_BB/](http://sismic.am.ub/~sisme/ISEV_BB/); <http://sismic.am.ub/~sisme/SISLook/>).

#### **Reports interns de l'Institut d'Estudis Catalans**

— J. Vila i A. M. Correig. *Informe del funcionamiento de la estación sísmica de la C. N. Vandellòs II (VAN2)*. Període: 1/1/2003 - 30/6/2003. Informe núm. 36. Report LEGEF núm. 2003-5.

— J. Vila i A. M. Correig. *Informe del funcionamiento de la estación sísmica de la C. N. Vandellòs II (VAN2)*. Període: 1/7/2003 - 31/12/2003. Informe núm. 37. Report LEGEF núm. 2004-1.

— J. Vila i A. M. Correig. *Informe del funcionamiento de la estación sísmica del monestir de Poblet (POBL)*. Període: 1/1/2003 - 31/12/2003. Report LEGEF núm. 2004-2.

— J. Vila. *Activacions de l'algorisme del sistema digital d'adquisició de dades sísmiques de l'Observatori Fabra: Estacions FBR i FONT, canals SHZ*. Període: 1/1/2003 - 31/12/2003. Report LEGEF núm. 2004-3.

— J. Vila. *Esdeveniments sísmics seleccionats, enregistrats entre l'1 de gener i el 31 de desembre de 2003*. CD-ROM vol. LEGEF2003. Report núm. 2004-4.

#### **Càrrecs i comissionats**

— Antoni M. Correig: membre del grup de treball de la Comissió Sismològica Europea: Activitat Sísmica Associada als Fenòmens Volcànics.

— Josep Vila: president del grup de treball 1 de l'ORFEUS i membre del grup de treball de la Comissió Sismològica Europea: Activitat Sísmica Associada als Fenòmens Volcànics.

#### ***Pertinença a societats científiques***

— Antoni M. Correig: American Geophysical Union, Seismological Society of America, European Geophysical Union, Real Sociedad Española de Física, Societat Catalana de Física i American Association for the Advancement of Sciences.

— Josep Vila: American Geophysical Union i Societat Catalana de Física.

— Ramon Macià: American Geophysical Union i Societat Catalana de Física.

#### ***Estades a centres de recerca***

— Antoni M. Correig: Koninklijk Nederlands Meteorologische Instituut, Seismologische Division, De Bilt (Països Baixos), una setmana.

— Josep Vila: Koninklijk Nederlands Meteorologische Instituut, Seismo-

logische Division, De Bilt (Països Baixos), una setmana.

#### ***Contribucions a congressos, assemblees o sessions de treball***

— Josep Vila ha participat en el congrés *Seismic Analysis and Earthquake Hazard Assessment in the Mediterranean Region*, a Nicosia (Xipre), 10-13 de setembre de 2003.

— Josep Vila ha participat en el congrés *EMICES Workshop on Distributed, Object Oriented Computing for Seismology*, a Atenes (Grècia), 22-24 de setembre de 2003.

— Josep Vila ha participat en el congrés *4th MERIDIAN Meeting*, a Atenes (Grècia), 25-26 de setembre de 2003.

— Antoni M. Correig ha participat en el congrés *Seventh Workshop on Nonlinear Dynamics and Earthquake Prediction*, a Trieste (Itàlia), l'octubre de 2003.

— Antoni M. Correig i Josep Vila han participat en el congrés *2004 MULTIMO Meeting*, a Eilat (Israel), 2-7 de gener de 2004.

#### **Centre d'Art Romànic Català (ARCAT)**

Directors: Joan-F. Cabestany i Fort  
M. Teresa Matas i Blanxart

El principal objectiu del projecte ARCAT és aconseguir un corpus informatitzat bi-

bliogràfic, documental i d'imatges dels edificis de tipus religiós existents a la Catalunya altmedieval (segles IX-XIII).

Per al pròxim curs 2004-2005, l'ARCAT continua amb l'objectiu prioritari d'iniciar la difusió de la base de dades del projecte ARCAT per Internet.



***Estat actual del programa i realitzacions***

Durant el curs acadèmic 2003-2004, l'ARCAT ha pogut reprendre la tasca d'investigació habitual d'ençà de la incorporació al projecte de dos becaris (maig de 2003), els quals col·laboraren, en un primer moment, setze hores setmanals, que foren ampliades a vint hores a partir de 2004.

El treball dut a terme entre el juny de 2003 i el juny de 2004 se centrà, bàsicament, en l'estudi bibliogràfic, documental, gràfic i planimètric de les comarques del Pallars Sobirà i Pallars Jussà. L'anàlisi d'aquestes dues comarques ha suposat un notable increment de nous codis, i un enriquiment bibliogràfic i historiogràfic de cada una de les 479 esglésies romàniques que configuren el corpus d'aquestes comarques objecte d'estudi. També s'ha digitalitzat el material gràfic que ha recollit el projecte ARCAT des de 1986.

Una primera tasca realitzada en aquest curs acadèmic ha estat la redacció dels continguts d'una pàgina web que fou presentada a la reunió de l'Europe Romane celebrada el dia 16 de desembre de 2003 a la ciutat de Nîmes sota la presidència de l'inspector general dels monuments històrics de França, Olivier Poisson, de la qual són membres, juntament amb Amics de l'Art Romànic (AAR), Les Alpes de Lumière (ADL), Association Culturelle de Cuxa (ACC), Centre d'Art Roman Georges Duby

(CGD), Centre d'Art Roman Marcel Durliat (CMD), Centre d'Études Historiques (CEF), Centre International d'Études Romanes (CIER) i École Antique de Nîmes (EAN).

L'any 1990 es va iniciar la recerca de l'arquitectura romànica, religiosa i militar de la comarca del Pallars Sobirà, la qual se centrà d'una manera més concreta en la vall Ferrera i la coma de Burg. La investigació ens ha permès la redacció del llibre *Les esglésies preromàniques i romàniques de la vall Ferrera i la coma de Burg*, el qual ha merescut el suport de l'Associació pel Patrimoni de la vall Ferrera. En sol·licitar un ajut de les accions especials del Ministeri d'Educació i Ciència, vam pensar que seria escaient continuar la recerca ja iniciada en el Pallars Sobirà amb una zona molt característica com és la vall d'Àneu per a poder completar la relació entre poblament, divisió civil i eclesiàstica. Per això, vam pensar que el tema de l'ajut podia ser *Arte románico catalán (ARCAT): las iglesias románicas de la vall d'Àneu (Pallars Sobirà). Estudio de las fuentes bibliográficas y catalogación arquitectónica*.

La difusió del Centre d'Art Romànic Català va permetre que el Programa de Política General de Muntanya (INCASOL), del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, encarregués a Joan-F. Cabestany i Fort, director del Centre d'Art Romànic Català, el parla-

ment de presentació del pla director per a fer rèpliques d'obres d'art que es traslladaran a les esglésies romàniques d'on provenen. La seva aportació girà a l'entorn d'«El significat de l'art romànic dins del món cultural». En la seva exposició féu especial menció a les obres seleccionades: la pintura mural de Sant Pere de la Seu d'Urgell; el baldaquí de Sant Serni de Tavèrnoles (vall de Valira, Andorra); el frontal de Baltarga (Bellver, Cerdanya) i el frontal de Ferrera (vall Ferrera, Pallars Sobirà), entre d'altres.

Els directors de l'ARCAT, el 15 d'octubre de 2003, foren invitats pel coordinador territorial a Girona del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Joan Domènech i Moner, per a visitar les excavacions de Sant Pere de Llorà (Alt Empordà) i valorar les troballes del subsòl i les pintures romàniques descobertes a l'absis.

El Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (CRDM) de la Generalitat de Catalunya valorà de manera positiva l'estudi fet de les pintures romàniques de Sant Víctor de Dòrria, i la seva posterior publicació, i ha encarregat per al pròxim curs acadèmic 2004-2005 l'estudi de les pintures de Sant Esteve de Canapost (Vulpellac, Baix Empordà) i Santa Maria de Cervià (Sant Martí de Llémena, Gironès).

Fa uns anys l'ARCAT va gaudir d'un ajut concedit per la Direcció Gene-

ral de Política Lingüística del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, per a redactar un glossari de terminologia arquitectònica romànica que fou dut a terme per M. Teresa Matas i Blanxart, del projecte ARCAT, i Cristina Gelpí, del Centre de Terminologia Catalana (TERMCAT), que ha restat inèdit. Aquest centre ha encarregat la revisió d'aquest glossari per a publicar-lo.

### *Estudi de fonts bibliogràfiques*

La tasca duta a terme en el curs 2003-2004 ha consistit en la introducció de la informació recopilada dels tres-cents vuitanta títols consultats a la Biblioteca General d'Història de l'Art (MNAC), la Biblioteca d'Humanitats de la Universitat Autònoma de Barcelona, la Biblioteca de Comunicació i l'Heremoteca General de la Universitat Autònoma de Barcelona, la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, la Biblioteca Balmes, la Biblioteca del Centre Borja de Sant Cugat del Vallès, la Biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya, la Biblioteca Milà i Fontanals del CSIC de Barcelona, la Biblioteca de Catalunya, la Biblioteca de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, la Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona, l'Institut Amatller d'Art Hispànic, l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell i l'Arxiu Capitular de Vic.

L'estudi de les tres-centes vuitanta fonts bibliogràfiques ha significat ampliar i completar l'anàlisi historicodocumental i arquitectònica d'un total de 1.196 edificis dels 3.404 codificats, que, per comarques, són: Alta Ribagorça (7), Alt Urgell (11), Baixa Ribagorça (1), Pallars Jussà (616), Pallars Sobirà (560) i Solsonès (1). Aquest estudi ha suposat un increment de 228 codis nous, dels quals 110 corresponen al Pallars Sobirà i 118 al Pallars Jussà.

La informació introduïda d'aquests 172 edificis representen 4.172 noves entrades, que, distribuïdes en els grups de documentació, aporten els percentatges següents, entre parèntesis:

- Bibliografia: 2.263 (54,24 %)
- Variables: 772 (18,50 %)
- Material gràfic: 476 (11,41 %)
- Observacions a la cronologia: 93 (2,23 %)
- Fitxa tècnica: 235 (5,63 %)
- Planimetria: 124 (2,97 %)
- Esglésies dependents: 82 (1,96 %)
- Dependència vers una altra: 81 (1,94 %)
- Estat actual: 25 (0,60 %)
- Advocació: 9 (0,21 %)
- Restauracions i reconstruccions: 3 (0,07 %)
- Documentació: 3 (0,07 %)
- Descobertes: 2 (0,05 %)
- Dimensions: 1 (0,02 %)
- Toponímia: 1 (0,02 %)

— Descripcions anteriors a l'època actual: 1 (0,02 %)

— Modificacions: 1 (0,02 %)

Total entrades: 4.172 (100 %)

### *Àrea d'anàlisi arquitectonicoartística: treball de camp*

Enguany, el Centre d'Art Romànic Català ha continuat visitant els conjunts monumentals a fi de constatar-ne els elements arquitectònics i estructurals. Les esglésies estudiades han estat les que es recullen en les sessions de treball següents:

— Sessió de treball a Sant Esteve de Canapost. Vulpellac, Baix Empordà, 25 d'agost de 2003.

— Sessió de treball a Santa Margarida Saplanca o del Cairat. Esparreguera, Baix Llobregat, 27 d'agost de 2003.

— Sessió de treball a Sant Sadurní de Rotgers. Borredà, Berguedà, 19 de setembre de 2003.

— Sessió de treball a Sant Climent de Coll de Nargó. Coll de Nargó, Alt Urgell, 24 i 25 de setembre de 2003.

— Sessió de treball a Sant Esteve de Canapost, Vulpellac, Baix Empordà, i a Sant Pere de Llorà, Sant Martí de Llèmena, Gironès. Dimecres, 15 d'octubre de 2003.

— Sessió de treball a Sant Vicenç de Gualba. Gualba, Vallès Oriental, 17 d'octubre de 2003.

— Sessió de treball a Sant Cristòfol de Campdevànol. Campdevànol, Ripollès, 24 d'octubre de 2003.

— Sessió de treball a les esglésies preromàniques i romàniques de la vall Ferrera i la coma de Burg. Pallars Sobirà, 8, 9, 10, 11 i 12 d'abril de 2004.

### ***Àrea de constatació gràfica: fotografies i plànols***

L'ARCAT, des dels inicis, ha recopilat fotografies i planimetries d'edificis religiosos dels segles IX al XIII, amb la finalitat de disposar d'uns testimonis gràfics que ajudin a fer una recerca fonamentada en la informació proporcionada per les fonts bibliogràfiques i documentals.

Enguany, atès que el nostre interès s'ha centrat en l'estudi de les comarques del Pallars, en concret, la del Pallars Sobirà, el corpus d'imatges digitalitzades segueix aquesta mateixa línia d'investigació. De l'arxiu gràfic de què disposa l'ARCAT, enguany se n'ha escanejat un total de 890 imatges, de les quals 838 corresponen a la comarca del Pallars Sobirà, i la resta es reparteixen entre les diferents comarques catalanes. Les 838 imatges de la comarca del Pallars Sobirà s'han organitzat per municipis.

Una vegada classificades les fotografies per municipi, varem creure oportú distribuir-les per edificis religiosos amb la finalitat de poder-hi accedir amb més facilitat a l'hora de fer l'estudi d'una església o d'un element arquitectònic determinat.

Paral·lelament, l'ARCAT també ha escanejat 73 plànols d'esglésies del

Pallars Sobirà, distribuïts en municipis de la manera següent: Alins (12), Alt Àneu (8), Baix Pallars (6), Esterri de Cardós (4), Ferrera (5), la Guingueta d'Àneu (7), Lladorre (3), Llavorsí (6), Rialp (3), Soriguera (4), Sort (8) i la vall de Cardós (7).

### ***Publicacions***

CABESTANY I FORT, Joan-F. «L'arquitectura romànica. Una obra cabdal per a l'estudi de la cultura catalana». A: *Puig i Cadafalch i la Catalunya contemporània*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2003, p. 53-67.

— «L'església del monestir de Sant Pere de Camprodon». *Amics de Besalú: IX Assemblea d'Estudiosos del seu Comtat* [Besalú], vol. I (2003), p. 5-11.

— «La torre d'Escaló (Guingueta d'Àneu, Pallars Sobirà)». *Circular* [Barcelona], núm. 227 (2003), p. 148-149.

— «Dues esglésies romàniques a la capçalera del riu Noguera Pallaresa: Sant Joan d'Isil i Sant Lliser d'Alós d'Isil». *Circular* [Barcelona], núm. 230 (2004), p. 171-173.

— «L'aigua a l'època medieval». *Circular* [Barcelona], núm. 231 (2004), p. 181-182.

— *Jaume I el Conqueridor (1206-1278): Estudi introductor i textos*. Generalitat de Catalunya. Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions, 2004. 222 p. amb il·lustracions.

CABESTANY I FORT, Joan-F.; MATAS I BLANXART, M. Teresa; MESTRES I DOMÈNECH, Aida; PALAU I BADUPELL, Josep M. *Les esglésies preromàniques i romàniques de la vall Ferrera i la coma de Burg*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. [En premsa]

CABESTANY I FORT, Joan-F.; MATAS I BLANXART, M. Teresa; ROVIRA I PONS, Pere. *Pintures romàniques de l'església de Sant Víctor de Dòrria*. Ripoll: Consell Comarcal del Ripollès, 2003. 134 p. amb il·lustracions.

### **Activitats acadèmiques**

Enguany l'ARCAT ha participat en les activitats acadèmiques següents:

— Durant les Journées Romanes de Cuixà, celebrades del 8 al 15 juliol de 2003 amb el tema «Chrétien et Musulmans autour de 1100», tingué lloc la primera trobada dels diferents centres d'investigació d'art romànic que posteriorment formaran part del grup l'Europe Romane.

— El 23 d'octubre de 2003, Joan-F. Cabestany i Fort, director de l'ARCAT, participà amb la ponència «El significat de l'art romànic dins del món cultural» a l'acte de presentació del pla director per a fer rèpliques d'obres d'art que es traslladaran a les esglésies romàniques d'on provenien els originals. L'acte fou organitzat al Museu d'Art Nacional de Catalunya (MNAC) pel Programa de Política General de Muntanya

(INCASOL) del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya.

— El dia 24 d'octubre de 2003 tingué lloc a la sala Gonçal Cutrina del Consell Comarcal del Ripollès l'acte de presentació del llibre *Les pintures romàniques de l'església de Sant Víctor de Dòrria*, del qual són autors Joan-F. Cabestany i Fort, i M. Teresa Matas i Blanxart, de l'ARCAT, i Pere Rovira i Pons, del Servei de Restauració de Béns Mòbils de Catalunya de la Generalitat de Catalunya. La sessió fou presidida per Josefina del Pozo Álvarez, presidenta del Consell Comarcal del Ripollès, i per Gaspar Prat del Puerto, alcalde de Tosses. La presentació fou a càrrec de Miquel Sitjar, regidor de l'Ajuntament de Ripoll i historiador.

— El 29 d'octubre de 2003 la Generalitat de Catalunya féu la presentació del llibre *Les pintures romàniques de l'església de Sant Víctor de Dòrria* a la sala del Vigatà del Palau Moja de la Generalitat de Catalunya. La presentació fou a càrrec de Joan Domènech i Moner, delegat territorial de Cultura a Girona.

— L'ARCAT va participar a la segona reunió de l'Europe Romane, que tingué lloc a Nimes el dia 16 de desembre de 2003, sota la presidència de l'inspector general dels monuments històrics de França, Olivier Poisson.

— El dia 3 de març de 2004, Joan-F. Cabestany i Fort participà en les

jornades dedicades a «El foc i el medi» amb la ponència «El foc i la llum a la vida quotidiana i artística del romànic català (segles x al xiii)», dins el cicle de jornades científiques organitzades per l'IEC.

— El dia 5 de maig de 2004, a la sala d'actes del Centre Excursionista de Catalunya, tingué lloc la presentació del llibre *Les pintures romàniques de l'església de Sant Víctor de Dòrria*. L'acte fou presidit per Enric Nosas i Sisquella, president del CEC. Glossà la tasca i els resultats d'aquesta investigació Joan-F. Cabestany i Fort en nom dels autors.

— L'arxiu parroquial d'Olesa de Montserrat organitzà el cicle «Olesa i la seva història». Amb aquest motiu fou convidat a participar-hi Joan-F. Cabestany i Fort, com a membre de l'IEC i director de l'ARCAT, amb la ponència «Una nova lectura de la història medieval d'Olesa de Montserrat (segles ix al xv)». L'acte tingué lloc a la Casa de Cultura d'aquesta població.

— El dia 19 de juny de 2004, Joan-F. Cabestany i Fort impartí una conferència amb el tema «El castell de Castellet, cinc-cents anys de frontera». L'acte, organitzat per l'Asociación Española de Amigos de los Castillos, tingué lloc al castell de Castellet (Garraf).

D'altra banda, els membres de l'ARCAT també han assistit a diverses sessions científiques durant el curs 2003-2004.

— El dia 5 de juliol de 2003, els

directors del projecte ARCAT, Joan-F. Cabestany i Fort i M. Teresa Matas i Blanxart, foren presents a l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa per a assistir a l'acte d'inauguració de la mostra documental comentada: *Més enllà de la ploma. Llibres manuscrits de Terrassa dels segles IX al XVII*.

— Joan-F. Cabestany i Fort i M. Teresa Matas i Blanxart assistiren, com a directors de l'ARCAT, els dies 11, 12, 13 i 14 de juliol de 2003, a les Journées Romanes celebrades a l'abadia de Sant Miquel de Cuixà, sobre «Chrétien et musulmans autour de 1100».

— El dia 26 de juliol de 2003, Joan-F. Cabestany i Fort i M. Teresa Matas i Blanxart foren convidats per l'Ajuntament de Toses (Ripollès) a la presentació del llibre *Dòrria, 1.000 anys d'història*, en motiu dels mil cent anys de la consagració pel bisbe Nantigis de l'església de Sant Víctor de Dòrria.

— El dia 3 de febrer de 2004, Joan-F. Cabestany i Fort assistí a la conferència i el debat «Excavacions al castell de Quermençó (Vilajuïga. Alt Empordà)», a càrrec dels professors José María García-Consuegra Flores i Joan Llinàs i Pol, dins el cicle «Tribunes d'arqueologia 2003-2004», organitzat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

— El 5 de març de 2004, Joan-F. Cabestany i M. Teresa Matas i Blanxart foren presents a l'acte de presentació del llibre *Museu Episcopal de Vic:*

*Guia de les col·leccions*, que tingué lloc a la seu del Museu de Vic.

— El dia 3 d'abril de 2004, Joan-F. Cabestany i Fort i M. Teresa Matas i Blanxart assistiren a la inauguració de les galeries d'estudis del Museu Episcopal de Vic. L'acte fou organitzat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, el Bisbat de Vic i l'Ajuntament de Vic.

— El 20 d'abril de 2004, els directors i els becaris de l'ARCAT assistiren, a la Sala Prat de la Riba de l'IEC, a la presentació del llibre *Écrire et lire en Catalogne (IX<sup>e</sup>-XII<sup>e</sup> siècle)*, a càrrec de l'autor, el professor Michel Zimmermann.

— Joan-F. Cabestany i Fort assistí en representació de l'ARCAT a l'acte d'inauguració de l'exposició «Mediterraneum. L'esplendor de la Mediterrània medieval (s. XIII-XV)». L'acte tingué lloc al Museu Marítim de Barcelona, el dia 12 de maig de 2004.

### **Consultes**

Durant aquest curs acadèmic s'han rebut quinze consultes sobre diferents informacions de què disposa l'ARCAT.

Paral·lelament, s'han tingut sol·licituds constants del Centre d'Informació i Documentació Científica (CINDOC), dependent del Consell Superior d'Investigacions Científiques (Madrid), la Xarxa de Biblioteques dels Museus d'Art de Catalunya, dependents del Museu Nacional d'Art de Catalunya, la Biblioteca de

la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona i el Departament d'Història de l'Art de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de València per a poder accedir a la base de dades de l'ARCAT per Internet.

### **Difusió**

#### *Pàgina web*

Com que l'ARCAT forma part de l'associació de l'Europe Romane, amb seu a Nimes (França), l'equip directiu i els becaris crearen la pàgina web del projecte, la qual fou presentada a l'esmentada associació el dia 16 de desembre de 2003.

Aquesta pàgina s'ha estructurat en vuit apartats: «Què és l'ARCAT?»; «Base de dades»; «Difusió»; «Contactes institucionals»; «Sessions científiques»; «Publicacions»; «Enllaços», i «On som?».

#### *Mitjans de comunicació*

— Televisió japonesa, Canal Whk. El dia 8 de juliol de 2003 la televisió japonesa WHK féu un entrevista al director de l'ARCAT, Joan-F. Cabestany i Fort, sobre «La cultura i l'art romànic a la Vall de Boí», per un capítol de la sèrie *Viatges als museus del món*.

— *La Vanguardia*. Teresa Sesé, «Las iglesias románicas pirenaicas tendrán réplicas de su arte perdido», 24 d'octubre de 2003, p. 45.

— *Avui*. Anna Tomàs, «El romànic retorna al Pirineu», divendres 24 d'octubre de 2003, secció «Cultura», p. 41.

— *El Periódico*. Enrique de Roja, «Les esglésies romàniques del Pirineu tindran còpies de les seves obres d'art», divendres 24 d'octubre de 2003, p. 77.

— *El País*. Jaume Vidal, «Copias de cinco piezas del MNAC se instalarán en su lugar de origen», 24 d'octubre de 2003, p. 10.

— TV Local del Ripollès. Amb motiu de la presentació del llibre *Les pintures romàniques de l'església de Sant Víctor de Dòrria* a Ripoll, el dia 24 d'octubre de 2003 es féu una àmplia entrevista als autors i es retransmeté en directe l'acte.

— *El 9 Nou*. El dia 28 d'octubre de 2003, Ruth Espuny, periodista responsable de la secció de «Cultura», entrevistà M. Teresa Matas sobre l'obra *Les*

*pintures romàniques de Sant Víctor de Dòrria*.

— *El Punt*. Jordi Bordes, «La Generalitat posarà còpies a les esglésies d'obres que hi ha als museus», divendres 24 d'octubre de 2003.

— *Revista Blanquerna* (Universitat Ramon Llull). Xavi Sastre, «Intèrprets d'orelles. ARCAT, el romanticisme a l'oli dels jeroglífics de nosaltres mateixos», núm. 52 (2004), p. 29.

— *Avui*. Joan Agut, «Tresors amagats al descobert», dijous 1 d'abril de 2004, secció «Cultura», xvi.

Durant el curs acadèmic 2003-2004 han col·laborat en el programa ARCAT com a becaris Aida Mestres i Domènech i Josep M. Palau i Baduell.

### Laboratori de Fonètica

Director: Daniel Recasens

El grup de recerca consolidat de la Generalitat de Catalunya Grup de Fonètica Experimental aplega investigadors de fonètica de diferents universitats catalanes i està integrat al Laboratori de Fonètica de l'Institut d'Estudis Catalans, que dirigeix Daniel Recasens. L'objectiu de la recerca dels membres del Grup és atènyer un coneixement més aprofundit dels mecanismes articuladoris i perceptuals que fan servir els parlants per a generar i descodificar seqüències de parla. Amb aques-

ta finalitat, el Grup disposa de la instrumentació i del programari adients per a analitzar el moviment de la llengua, els llavis, la mandíbula, el vel del paladar i les cordes vocals; per a estudiar els components de freqüència, la intensitat i la durada de l'ona acústica, i per a administrar tests de percepció per a l'avaluació d'estímuls de parla real o sintètica.

L'activitat de recerca del Laboratori de Fonètica de l'Institut d'Estudis Catalans començà l'any 1990, i s'ha desenvolupat de manera ininterrompuda d'aleshores ençà amb la participació de biòlegs, físics, psicòlegs i lingüistes. Du-



rant la dècada dels noranta, el Laboratori participà en dos projectes ESPRIT de la Comunitat Europea. Des de fa uns cinc anys s'hi porta a terme un estudi d'algunes característiques articulatòries i acústiques dels dialectes catalans. Aquesta recerca ens informa amb objectivitat sobre diferències de pronúncia entre dia-

lectes, contribueix a caracteritzar millor la tipologia universal de sons i permet formular hipòtesis sobre l'evolució fonètica de les llengües.

Vegeu-ne més informació en l'apartat «Programes de recerca» de la Secció Filològica, dins d'aquest mateix capítol.

---

### **Centre Català de la Nutrició (CCNIEC)**

Director: Màrius Foz i Sala

L'objectiu fonamental del Centre Català de la Nutrició de l'IEC (CCNIEC) és contribuir a l'avenç de la recerca bàsica i aplicada en nutrició i millorar la qualitat de la informació i de la formació nutricional de la societat.

#### ***Funcions***

Entre les principals funcions del CCNIEC destaquen les següents:

— Coordinar els esforços individuals i col·lectius dels grups d'investigació per poder resoldre els problemes nutricionals dels ciutadans.

— Fomentar i difondre missatges d'educació nutricional correcta a la població.

— Assessorar les administracions públiques, els mitjans de comunicació, la indústria alimentària i la població en general en temes relacionats amb la nutrició.

— Contribuir a la lluita en con-

tra dels trastorns alimentaris i en contra de l'obesitat.

— Actuar com a element dinamitzador i coordinador de projectes d'investigació bàsica, clínica i epidemiològica relacionats amb la nutrició.

— Desenvolupar iniciatives en el camp de la docència en aspectes relacionats amb la nutrició, en col·laboració amb les universitats.

— Assessorar les administracions públiques en diferents problemes relatius a la competència i l'exercici professional en l'àmbit de la nutrició clínica.

#### ***Organització***

Els grups que formen el CCNIEC són els següents:

— Grup de Nutrició i Bromatologia del Departament de Nutrició i Bromatologia de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona.

— Grup de la Unitat de Trastorns de l'Alimentació de l'Hospital Universitari Germans Trias i Pujol de Badalona.

— Grup Nitrogen-Obesitat del

Departament de Nutrició i Bromatologia de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona.

— Grup de Recerca en Nutrició de la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut de Reus de la Universitat Rovira i Virgili.

— Grup de Recerca en Nutrició Comunitària de la Universitat de Barcelona.

— Grup de Bioquímica i Biotecnologia Enològica del Departament de Bioquímica i Biotecnologia de la Universitat Rovira i Virgili.

— Grup de Nutrició i Envelliment del Centre d'Investigacions en Bioquímica i Biologia Molecular (hospitals de la Vall d'Hebron) de la Universitat Autònoma de Barcelona.

— Grup de Recerca en Nutrició i Aparell Digestiu de l'Hospital Universitari Germans Trias i Pujol de Badalona.

— Grup de Nutrició Molecular de la Universitat de les Illes Balears.

— Grup d'Estudi de l'Estat Nutricional - Biodisponibilitat d'Elements Minerals de la Unitat de Nutrició i Bromatologia de la Universitat de València (Grup BIONUTEST).

— Grup de Fisiologia i Nutrició Experimental del Departament de Fisiologia - Divisió IV de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona.

— Grup d'Estudis Alimentaris del Departament d'Antropologia Cultural de la Universitat de Barcelona.

— Grup de Trastorns Alimentaris de l'Hospital Clínic de la Universitat de Barcelona.

### ***Estat actual del programa i realitzacions***

Durant el curs 2003-2004 s'han fet les activitats següents:

Renovació de la Xarxa Temàtica en Nutrició amb la concessió d'una ajuda en la convocatòria de l'any 2004 dels ajuts per a la creació, el desenvolupament i la consolidació de xarxes temàtiques dinamitzadores de recerca i desenvolupament i de transferència de tecnologia. La Xarxa Temàtica en Nutrició està formada pels grups del CCNIEC que radiquen a Catalunya i està integrada funcionalment en el si del CCNIEC.

El dia 12 de novembre de 2003 es va signar un conveni entre el CCNIEC i l'empresa Mercadona. El conveni, que té una durada prevista d'almenys tres anys, estableix un ajut econòmic de Mercadona per al CCNIEC amb la finalitat de finançar-ne les activitats i els projectes de recerca relacionats amb l'alimentació i la salut, i molt especialment per a completar el finançament dels projectes de recerca relacionats amb l'Enquesta de Salut de Catalunya 2000.

S'estan mantenint reunions amb representants de la indústria alimentària amb la intenció d'arribar a acords, aconseguir funcions d'assessorament i obtenir suport econòmic per a ajudar a finançar les activitats del CCNIEC.

D'acord amb el desplegament dels punts 6 i 7 del conveni signat entre la Direcció General de Salut Pública (DGSP) i el CCNIEC, la DGSP ha concedit una segona aportació econòmica per a realitzar una recerca científica relacionada amb l'Enquesta de Salut i l'Enquesta Alimentària de Catalunya 2000. En aquestes enquestes realitzades per la DGSP s'ha obtingut una informació exhaustiva i representativa de la població de tot Catalunya sobre el consum d'aliments i una sèrie molt completa de dades sobre el seu estat de salut. Al mateix temps, s'han obtingut mil dues-centes mostres de sèrum representatives (amb dades de determinacions analítiques molt completes), que proporcionen una gran oportunitat per a portar a terme estudis sobre relacions alimentació/salut, els resultats dels quals tindran un gran valor, ja que la informació d'una mostra tan gran no sol estar a l'abast dels grups de recerca.

A partir de les mil dues-centes mostres de sèrum esmentades obtingudes en l'Examen de Salut de Catalunya, quatre dels grups del CCNIEC han iniciat els estudis següents:

*a)* Situació de la població catalana quant a la regulació hormonal i metabòlica del metabolisme energètic: relació amb l'obesitat, la diabetis i altres malalties associades a la síndrome metabòlica.

Aquest estudi inclou:

— Els nivells d'insulina, IGF-1, leptina, oleilestrona i àcids grassos lliures com a marcadors —en conjunció amb les altres dades bioquímiques i antropomètriques— de l'estat metabòlic quant a repartiment energètic, tendència al sobrepès i diabetis, etc., de la població.

— La determinació, de manera prospectiva, de la incidència d'eventuals alteracions clíniques del control del metabolisme energètic global en relació amb les manifestacions de la síndrome metabòlica.

— L'establiment de correlacions entre el consum d'energia, tipus de nutrients (glúcids, lípids, proteïnes, microcomponents), tipus d'aliments, edat, sexe, nivell d'activitat amb les característiques d'ajustament metabòlic funcional, per a extreure indicadors de patogènia o establir estudis prospectius de l'eventual manifestació d'aquestes situacions en quadres patològics.

*b)* Oxidació, lípids i antioxidants: paràmetres d'interès nutricional.

S'estudia el nivell d'exposició, ingesta i disponibilitat de diversos compostos vinculats als processos oxidatius:

— Compostos fenòlics antioxidants.

— Perfil d'àcids grassos i alfatocofèrol i betacarotè.

— Eventualment, òxids de colesterol, àcids grassos transconjugats i dienoconjugats.

c) Dieta, adipositat i inflamació.

S'estudia:

— Nivells de PCR, ferritina, IL-6 i receptors solubles de TNF en funció de la presència o absència de sobrepès o obesitat.

— Relació entre nivells d'aquests marcadors inflamatoris i índex de massa corporal i distribució del greix en l'organisme.

— Relació entre la ingesta de greixos o la relació greixos - hidrats de carboni i els marcadors d'inflamació.

d) Comparació de les dades antropomètriques de l'IMC (índex de massa corporal) autoreferides i obtingudes en un treball de camp.

Un dels grans objectius de tots aquests estudis respon al problema que representa l'augment de la prevalença d'obesitat a Catalunya i, per tant, a la necessitat d'incrementar els esforços sanitaris en la prevenció i el tractament de l'excés de greix corporal. Ateses les dificultats que aquesta lluita comporta, cal incrementar notablement les prioritats de recerca bàsica i aplicada en aquest camp.

### **Activitats**

El 22 d'octubre de 2004 s'organitzà, juntament amb l'Associació Catalana de

Ciències de l'Alimentació i la Xarxa Temàtica en Nutrició, la jornada «Ingre-  
dients, additius i contaminants dels ali-  
ments: debat sobre casos recents i conse-  
qüències». Hi intervingueren les persones  
següents:

— M. Carme Vidal, «Hidrocar-  
burs aromàtics policíclics en l'oli de san-  
sa i altres aliments».

— Josep A. Canicio, «Dioxines  
*versus* àcids omega-3 en el salmó».

— Javier Polo, «Els pinsos, abans  
i després de les "vaques boges"».

— Robert Xalabarder, «Vells i  
nous additius: una altra vegada els bro-  
mats».

Diferents membres del CCNIEC  
han col·laborat en tasques de divulgació  
en temes de nutrició i salut pública en di-  
versos mitjans de comunicació.

### **Publicacions**

GARCIA-LORDA, P.; FOZ, M.; SALAS-SALVA-  
DO, J. «Estado nutricional de la po-  
blación anciana de Cataluña». *Med.  
Clin.* [Barcelona], núm. 118 (2002),  
p. 705-715.

— *Estat nutricional de la població de  
gent gran a Catalunya*. Barcelona:  
Institut d'Estudis Catalans. Secció de  
Ciències Biològiques: Centre Català  
de la Nutrició, 2002. 40 p.

## **Càtedra UNESCO de Llengües i Educació**

Director: Joan A. Argenter i Giralt

### ***Creació de la Càtedra***

El 25 de febrer de 2002 la UNESCO i l'IEC signaren el conveni de creació de la Càtedra UNESCO de Llengües i Educació. Se'n féu càrrec provisionalment el senyor Joan Martí i Castell. En data 31 d'octubre, l'IEC féu la proposta de candidatura de titular a la UNESCO, i aquesta en manifestà l'acceptació formal el 25 de novembre. De llavors ençà, el senyor Joan A. Argenter exerceix com a titular de la Càtedra UNESCO. Durant tot el període de referència, l'IEC ha ofert suport administratiu, organitzatiu i logístic a les activitats realitzades, i diversos membres de l'IEC i altres professionals externs hi han col·laborat.

### ***Objectius***

En l'àmbit lingüístic, la Càtedra s'orienta a l'estudi i la promoció de la diversitat lingüística, mitjançant activitats de recerca, creació artística, arxiu i documentació, assessorament i difusió, sobre aquesta diversitat lingüística i les pràctiques adients per al seu manteniment i desenvolupament. En són objectius específics els processos de codificació i estandardització lingüístiques, el desenvolupament de recursos lingüístics, la normalització terminològica, la creació de bases de dades lexicogràfiques i textuales, la forma-

ció d'especialistes en activitats de planificació i recerca sociolingüístiques, la difusió de la investigació, la redacció d'informes i dictàmens, i l'elaboració i avaluació de materials. La Càtedra ha de contribuir a la transferència de coneixement envers altres institucions i comunitats immersides en el procés de recuperació d'una llengua.

En l'àmbit educatiu, l'objectiu de la Càtedra és la promoció i difusió dels valors de la diversitat lingüística i l'educació plurilingüe, mitjançant l'assessorament professional, l'organització d'activitats (cursos, seminaris, conferències, trobades) i l'elaboració i avaluació de materials per a l'escola o per a la formació de formadors i gestors culturals.

La gestió adequada de la diversitat lingüística al món actual incidirà, sens dubte, en el desplaçament d'una cultura de la pau.

### ***Activitats d'assessorament i consultoria***

Comitè Consultiu Internacional, Center for Multiple Languages and Literacies, Universitat de Colúmbia, Nova York.

Comissió internacional assessora del projecte de doctorat en lingüística indoamericana, CIESAS - Mèxic, DF.

### ***Activitats de formació***

Cicle «La diversitat lingüística: els fets, els discursos, la gestió» (octubre 2003 - febrer 2004). Objectiu: sensibilitzar el públic a l'entorn dels problemes de la pre-

servació de la diversitat lingüística. Conferenciants: Carme Junyent (UB), Joan A. Argenter (UAB, IEC, Càtedra UNESCO de Llengües i Educació), Xavier Albó (CIPCA, Bolívia), Joan Pujolar (UOC), Isidor Marí (UOC), Albert Branchadell (UAB) i Adela Ros (IEM).

Cicle «The management of European linguistic diversity / L'administració de la diversitat lingüística d'Europa» (octubre - desembre 2003). Objectius: sensibilitzar el públic a l'entorn del problema de l'administració del multilingüisme d'Europa en el context postnacional i a les portes de l'ampliació de la UE. Conferenciants: Sue Wright (Escola de Llengües i Estudis Europeus, Universitat Aston, Regne Unit), Peter H. Nelde (Centre per a la Recerca sobre el Multilingüisme, Brussel·les) i Niamh Nic Shuibhne (Universitat d'Edimburg, Regne Unit).

Curs de postgrau Educació multilingüe (2003-2004), organitzat per l'ICE de la UB amb la col·laboració de la Càtedra UNESCO.

Col·laboració amb la xarxa d'escoles associades de la UNESCO: seminaris pedagògics.

Beques atorgades (2003-2004): set beques lliurades a estudiants europeus i sud-americans de l'esmentat curs de postgrau.

Beques assignades (2004): deu beques assignades a participants en la vuitena conferència de la FEL: «On the

margins of nations: endangered languages and linguistic rights». Se n'han beneficiat persones provinents de Bulgària, el Canadà, Etiòpia, la Federació Russa, Guatemala, l'Índia, Malawi, Mèxic, Polònia i Ucraïna.

### *Elaboració d'informes*

S'ha elaborat un informe prospectiu sobre activitats de formació de gestors per a processos de recuperació lingüística en comunitats indígenes (en col·laboració amb l'ICE de la UB).

### *Organització de congressos, seminaris i col·loquis*

— Taller «Case studies in language revitalization and standardization», dins el X Congrés Linguapax, organitzat per l'Institut Linguapax en el context del Fòrum Universal de les Cultures. La Càtedra s'ha encarregat de la coordinació i moderació del taller i també n'ha relatat i redactat les conclusions. Barcelona, 23-25 de maig de 2004. Participants: Anvita Abbi, Universitat Jawaharlal Nehru, Nova Delhi; Esteban Emilio Mosonyi, Universitat Catòlica Andrés Bello, Caracas; Jorge Pocaterra, Ministeri d'Educació, Cultura i Esports, Veneçuela (aquests dos darrers, invitats per Linguapax); Eda Derhemi, Universitat d'Illinois a Urbana-Champaign; José Antonio Flores Farfán, CIESAS, Mèxic, DF; Peter Wittenburg, Institut Max Planck de Psicolingüística; Ulrike Mosel, Universitat de Kiel; Martha

C. Muntzel, Institut Nacional d'Antropologia i Història, Mèxic; F. Xavier Fargas i Valero, TERMCAT, Barcelona; Gerd Ambrosch i Dieter W. Halwachs, Universitat de Graz; Yaron Matras i Barbara Schrammel, Universitat de Manchester; Michael Prosser, Universitat de València; Mohand Tilmatine, Universitat de Cadis.

— Organització de la vuitena conferència de la FEL: «On the margins of nations: endangered languages and linguistic rights», Barcelona, prevista per al setembre-octubre de 2004 (en col·laboració amb la Foundation for Endangered Languages, Bath, Regne Unit). Presidència del Congrés. Comitè del programa. Comitè organitzador. La crida a la participació va ser definida per l'enunciat general del tema. Tanmateix, hom ha suggerit en especial aquests tres temes:

1) La política lingüística de l'activisme de base a les institucions polítiques. De quina manera han estat reconeguts i, si és el cas, aplicats? Quines actuacions poden dur a terme les comunitats amb l'objectiu de fer-los respectar?

2) La interrelació entre els nivells mundial i local. En quina mesura les polítiques estatals són coherents amb les declaracions universals i els tractats internacionals? Com es redefeixen les identitats en els discursos postnacionalistes?

3) Les llengües amenaçades i els drets lingüístics a través de les fronteres. La desigualtat de drets en comuni-

tats lingüístics dividides per fronteres. Quins drets i quins deures afecten les comunitats de la diàspora, les comunitats nòmades i els immigrants?

Procés d'edició del llibre d'actes a cura de Joan A. Argenter i R. McKenna Brown (juny-agost) per a distribuir-lo als congressistes.

### *Activitats de relació local i internacional*

La Càtedra ha participat i col·laborat en diversos congressos, seminaris i col·loquis.

— XXVIII Deutscher Romanistentag, Kiel, 28 de setembre - 3 d'octubre de 2003: conferència plenària (Joan A. Argenter) i comunicació en sessió monogràfica (Carles Riera).

— Col·loqui «Experiencias en la enseñanza de la lingüística indoamericana», Mèxic, DF, 28-29 de gener de 2004: ponència invitada.

— Taller «Training and capacity building for endangered languages communities», SOAS, Londres, 6-7 de febrer de 2004: participació.

— IV Jornadas de Estudios de Lingüística, Universitat d'Alacant, 15-17 març de 2004: conferència invitada.

— Congrés Linguapax X: «Diàleg sobre diversitat lingüística, sostenibilitat i pau», Barcelona, 20-23 de maig de 2004. Taller 2: «Estudis de casos de revitalització i estandardització lingüística»: coordinació, relació i redacció de les conclusions.

**Publicacions**

- ARGENTER, Joan A. «Conservación y men-  
gua de la diversidad lingüística: pro-  
cesos locales, efecto global». A: VI-  
YALLANDRE, Milka [ed.]. *Actas del  
V Congreso de Lingüística General*.  
Vol. I. Madrid: Arco-Libros, 2004,  
p. 15-40.
- «De la destrucció de la diversitat lin-  
güística i d'algunes raons per a evi-  
tar-la». A: BASTARDAS, Albert [ed.].  
*Diversitats: Llengües, espècies i eco-  
logies*. Barcelona: Empúries, 2004,  
p. 157-167.
- «Estudis de casos de revitalització i  
estandardització lingüística. Conclu-  
sions». A: *Congrés Linguapax X:  
«Diàleg sobre diversitat lingüística,  
sostenibilitat i pau»* [en línia]. Barce-  
lona, 2004. <[http://www.lingua-  
pax.org/congres04/indexcat.html](http://www.lingua-<br/>pax.org/congres04/indexcat.html)>
- «La lengua catalana». A: RIDRUEJO,  
Emilio [coord.]. *Las otras lenguas de  
España*. Valladolid: Universidad de  
Valladolid, 2004, p. 11-18.

UNRUH, Ernesto; KALISCH, Hannes; RO-  
MERO, Manolo. *Enenlhet Apaivoma:  
Nentengiai'a nengiangveiakmoho ne-  
liatekama enenlhet apaivoma / Guía  
para el aprendizaje del idioma mater-  
no toba*. Ya'alve-Saanga: Nengvaa-  
nemquescama Nempayvaam Enlhet,  
2003. 348 p. (Biblioteca Paraguaya  
de Antropología; 43)

**Personal col·laborador**

Col·laborador tècnic: Joan Moles  
Un col·laborador administratiu (temps  
parcial).  
Trenta-tres col·laboradors —professors,  
conferencians, investigadors— en acti-  
vitats concretes: dotze de nacionals i  
vint-i-un d'estrangers.

**Entitats col·laboradores**

Institut d'Estudis Catalans  
DURSI, Generalitat de Catalunya  
ICE, Universitat de Barcelona  
DRV (Deutscher Romanistenverband)  
Fundació Jaume Bofill



## *Centres vinculats*

### **Centre de Terminologia Catalana (TERMCAT)**

Directora: Rosa Colomer i Artigas

L'Institut d'Estudis Catalans participa en el Centre de Terminologia Catalana (TERMCAT) amb la presència al Consell de Direcció i al Consell Supervisor.

#### *Consell de Direcció*

Vicepresident: Josep Laporte i Salas

Vocal: Joan Martí i Castell

#### *Consell Supervisor*

President: Joan Veny i Clar

Vocals: Maria Bozzo i Duran  
Jaume Vernet i Llobet

Creat el 1985 per l'Institut d'Estudis Catalans i el Departament de Cultura de la Generalitat, el Centre de Terminologia Catalana (TERMCAT) és actualment un consorci entre aquestes dues entitats i el Consorci per a la Normalització Lingüística, que actualment es regeix pel Decret 217/1997, de 30 de juliol.

El TERMCAT té per finalitat la promoció, l'elaboració i la difusió de recursos terminològics, la normalització dels neologismes catalans i la prestació de serveis d'assessorament per a facilitar l'ús de la llengua en els àmbits científics, tècnics i socioeconòmics.

Per a informació detallada sobre l'activitat del TERMCAT, consulteu l'adreça <http://www.termcat.net>.

---

### **Centre de Recerca Matemàtica (CRM)**

Director: Manuel Castellet i Solanas

L'Institut d'Estudis Catalans participa en el Centre de Recerca Matemàtica (CRM) amb la presència al Consell de Direcció.

#### *Consell de Direcció*

Vicepresident: Josep Laporte i Salas

Vocals: Salvador Alegret  
i Sanromà  
Joan Girbau i Badó  
Josep Enric Llebot  
Rabagliati

L'Institut d'Estudis Catalans creà l'any 1984 el Centre de Recerca Matemàtica (CRM) amb l'objectiu principal de posar a la disposició dels matemàtics catalans un centre d'investigació que estimulés la millora de la recerca matemàtica a Catalunya, tant en l'aspecte qualitatiu com en el quantitatiu. El 2002, el CRM ha esdevingut un consorci amb personalitat jurídica pròpia, integrat per l'Institut d'Estudis Catalans i la Generalitat de Catalunya, la qual hi participa per mitjà del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació.

Per assolir aquest objectiu, el CRM invita destacats científics d'arreu a fer estades de recerca, facilita el contacte amb aquests i amb institucions científiques als nostres joves investigadors, duu a terme programes de recerca, or-

ganitza congressos, seminaris i altres reunions científiques i difon els resultats de la recerca.

Per a informació detallada sobre l'activitat del CRM consulteu l'adreça <http://www.crm.es>.

### **Centre d'Estudis del Risc Tecnològic (CERTEC)**

Vegeu-ne més informació en l'apartat «Programes de recerca» de la Secció de Ciències i Tecnologia, dins d'aquest mateix capítol.

### **Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF)**

L'Institut d'Estudis Catalans participa en el Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF) amb la presència al Consell de Direcció i al Patronat.

#### *Consell de Direcció*

Director: Ferran Rodà  
Vocal: Xavier Bellés i Ros

#### *Patronat*

Josep Laporte i Salas  
Joandomènec Ros i Aragonès

El Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF) és un centre de recerca bàsica i aplicada en ecologia terrestre, especialment forestal.

La figura institucional del CREAF

és la de consorci, creat pel Decret 300/1987, de 4 d'agost, i és constituït per la Generalitat de Catalunya, la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat de Barcelona i l'Institut d'Estudis Catalans.

Els seus objectius són:

- realitzar recerca bàsica i aplicada sobre els sistemes ecològics terrestres,
- desenvolupar eines conceptuals i metodològiques per a millorar la gestió del medi,
- difondre aquests coneixements mitjançant activitats de formació, assessorament i difusió.

El Patronat és el màxim òrgan de govern del CREAF. Un consell de direcció, nomenat pel Patronat, el regeix. El CREAF és un institut universitari adscrit

a la Universitat Autònoma de Barcelona i centre associat a l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries (IRTA).

Òrgans de govern:

— Patronat: format pel president (conseller de Medi Ambient) i els vocals (rector de la Universitat Autònoma de Barcelona, rector de la Universitat de Barcelona, president de l'Institut d'Estudis Catalans, representants del Departament de Medi Ambient, del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, de l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries, del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, del Departament d'Universitats, Recerca

i Societat de la Informació, de la Universitat Autònoma de Barcelona i de l'Institut d'Estudis Catalans), el membre honorari Jaume Terradas i el secretari (director del CREAM).

— Consell de Direcció: format pel president (director del CREAM) i els vocals (Departament de Medi Ambient; Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació; Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries; Universitat Autònoma de Barcelona; Universitat de Barcelona; Institut d'Estudis Catalans).

Per a informació detallada sobre l'activitat del CREAM consulteu l'adreça <http://www.cream.uab.es>.

## Oficines

Oficina de Gramàtica

Oficina d'Onomàstica

Oficines Lexicogràfiques

---

### Oficina de Gramàtica

Director: Manuel Pérez Saldanya

#### Projectes

Durant aquest curs, l'Oficina de Gramàtica (OG) ha prosseguit, juntament amb la Comissió de Gramàtica, les tasques relatives a l'elaboració de la *Gramàtica de la llengua catalana*. Aquestes tasques es concreten en els aspectes següents:

1. L'elaboració de la part de sintaxi. L'OG ha assistit el redactor d'aquesta part, Joan Solà, amb la preparació de material per a l'elaboració de diversos capítols de sintaxi. La comesa de l'oficina ha consistit bàsicament en les tasques següents:

a) La gestió de la documentació que han generat els debats que ha dut a terme la Comissió de Gramàtica, sobre els temes següents: I) els pronoms personals (sessions dels dies 12 de desembre de 2003, 16 de gener i 16 d'abril de 2004), II) els nivells d'adequació o correcció lingüística aplicats a la *Gramàtica* (sessió de l'11 de juny de 2004), III) l'ús de les preposicions *per* i *per a* (sessió del 2 de juliol de 2004), i IV) l'ús dels verbs *ser*, *estar* i *haver-hi* (sessió del 13 de juliol de 2004).

b) L'elaboració, a instàncies de Joan Solà o de la Comissió de Gramàtica, de recerques i estudis sobre els aspectes següents: I) la construcció (*en van* + quantificador (16 de setembre de 2003), II) els verbs pronominals de percepció (13 d'octubre i 11 de desembre de 2003), III) les expressions *vet aquí* i *heus aquí* (28 d'octubre de 2003), IV) el mot *inclús* (29 de gener de 2004), V) la forma pronominal *nós* (5 de maig de 2004), VI) les denominacions *prefixoide* i *sufixoide* (11 de maig de 2004), VII) l'ús adverbial del mot *infinit* (17 de maig de 2004), i VIII) l'ús adverbial del mot *franc* (17 de maig de 2004).

c) La preparació de materials de consulta diversos: «Vocabulari de (futurs) barbarismes», recopilat per Joan Solà (25 de setembre de 2003); «Repertori de règims nominals, adjectivals i adverbials», recopilat per Joan Costa (12 de desembre de 2003). La preparació i el seguiment d'una enquesta als serveis d'assessorament lingüístic sobre l'aplicació de criteris lingüístics per a un ús no sexista de la llengua (d'octubre a desembre de 2003).

d) La gestió i l'arxiu dels esborranys redactats per Joan Solà i les ob-

servacions dels membres de la Comissió de Gramàtica a aquests esborranys, corresponents als temes de sintaxi següents: I) «Tema 4. La preposició i l'adverbi (1a redacció)» (21 d'abril i 27 de maig de 2004), II) «Tema 5. Les oracions predicatives (3a redacció)» (24 de desembre de 2003), III) «Tema 6. La predicació no verbal (2a redacció)» (5 de gener de 2004), IV) «Tema 7. Els pronoms (3a redacció)» (30 d'abril de 2004), i V) «Tema 11. Les subordinades relatives (1a redacció)» (25 d'agost de 2004). Especialment, l'OG s'ha ocupat de classificar i tractar les observacions presentades pels membres de la Comissió de Gramàtica a la segona redacció del tema dedicat als pronoms.

2. El seguiment de les parts de la *Gramàtica* difoses en format electrònic. Per acord de la Comissió de Gramàtica del dia 16 d'abril del 2004, el material de la *Gramàtica* que inicialment era de consulta restringida als subscriptors del Fòrum d'Estandardització ha passat a ser de consulta general al web de l'Ins-

titut. En aquest temps, l'OG s'ha ocupat de recollir les esmenes proposades a aquests esborranys (esmenes als quadres I.14, II.2, II.30, II.32 i II.42) i ha atès les consultes que han suscitat (denominació dels sons consonàntics, criteris de prelació de les formes dels possessius i determinació de la filiació de les variants dialectals).

Al marge d'aquestes qüestions, l'Oficina de Gramàtica també s'ha ocupat puntualment d'atendre consultes diverses sobre qüestions gramaticals formulades per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics i el Servei de Consultes del TERMCAT.

### **Activitats**

Manuel Pérez Saldanya, Gemma Rigau i Joan Solà, «*Gramàtica de la llengua catalana*», descripció general de l'obra i informació de l'estat de les tasques al Ple de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans el dia 11 de juny de 2004.

Xavier Rofes Moliner actua com a tècnic a l'Oficina de Gramàtica.

---

### **Oficina d'Onomàstica**

Director: Josep Moran i Ocerinjauregui

#### **Atenció de consultes**

L'activitat principal de l'Oficina d'Onomàstica (OdO) des del moment de la seva creació ha estat l'atenció i la resposta a les consultes onomàstiques, tant de

toponímia com d'antroponímia, adreçades a l'Institut d'Estudis Catalans, una activitat que continua augmentat de manera progressiva any rere any. Durant aquest curs, s'han rebut al voltant de quatre-centes setanta consultes (que van des d'un nom propi concret fins a llistes de desenes de topònims), que provenen

dels centres de normalització lingüística del Consorci per a la Normalització Lingüística, de diversos departaments de la Generalitat de Catalunya (Política Territorial i Obres Públiques, Justícia, Medi Ambient, Cultura, etc.), dels serveis de català dels ajuntaments i les universitats (com la de les Illes Balears i la de València), de diverses entitats públiques i privades (com associacions, editorials, i també molt sovint dels mitjans de comunicació [premsa i ràdio]) i de particulars.

Durant l'any 2003 finalment s'ha creat una base de dades de les consultes rebudes a l'OdO, en què s'ha començat a introduir la informació dels primers anys.

### ***Nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya***

Una vegada acabat el procés de realització del *Nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya* amb la publicació d'aquesta obra en suport de paper, el 29 d'octubre de 2003 se'n va fer la presentació oficial i institucional a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquest nomenclàtor, que és un encàrrec del Parlament de Catalunya, Resolució 563/V del 7 de maig de 1998, al Govern de la Generalitat de Catalunya, i que conté gairebé quaranta mil topònims, ha estat la feina central de l'OdO des de l'any 1998 (al llarg de les diverses fases de revisió i correcció, aquesta oficina hi ha proposat gairebé onze mil esmenes).

Durant aquest curs, també ha

aparegut la versió en DVD del *Nomenclàtor oficial* i s'ha continuat treballant en la preparació de versions més avançades, de caràcter interactiu.

### ***Normalització de l'antroponímia catalana***

L'expedició de certificats —i, en uns casos específics, de notes informatives— per a la normalització de la grafia dels noms i, sobretot, dels cognoms, que es va incrementar a partir de la promulgació de la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística —concretament de l'article 19 «*L'antroponímia*», del capítol II *L'onomàstica*— i del Decret 208/1998, de 30 de juliol, en el qual es regula el procés de correcció lingüística dels noms i cognoms, ha continuat, i durant aquest curs se n'han expedit més de cent quaranta (cent vint-i-quatre certificats i divuit notes informatives).

En aquest cas, tota la informació sobre certificats i notes informatives es troba sistematitzada i actualitzada en la base de dades sobre regularització de noms i cognoms.

### ***Altres activitats***

#### ***Comissió de Toponímia de Catalunya***

Una vegada acabat el *Nomenclàtor oficial*, la Comissió de Toponímia de Catalunya, de què són membres Josep Moran i Joan Anton Rabella, durant aquest període ha iniciat la planificació de diversos projectes: 1) L'ampliació del *Nomenclà-*

tor oficial (amb la compleció de l'escala 1:50.000); 2) La preparació d'uns criteris toponímics de caràcter municipal, i 3) La preparació de l'exposició «Mots amb arrels», que tindrà la finalitat de divulgar la toponímia catalana i que s'inaugurarà el febrer de l'any 2005.

#### *Assessorament als reculls toponímics i ajuts a la recerca*

Durant aquest any, s'han continuat organitzant reunions amb la intenció d'estimular i d'assessorar la realització de reculls toponímics, i, també, amb la voluntat de provar de facilitar-ne la publicació, tasca que es va concretant en les obres que es van publicant dins de la col·lecció «Treballs de l'Oficina d'Onomàstica». Durant el curs 2003-2004, l'OdO ha publicat dins d'aquesta col·lecció dues obres, l'*Onomàstica de Colldejou* de Miquel S. Jassans (desembre de 2003; número VII de la col·lecció) i l'*Onomàstica del terme municipal dels Garidells* de Dolors Cabré i Josep Veciana (desembre de 2003; número VIII de la col·lecció), i n'ha continuat la preparació de dues més, el *Recull de noms de lloc i de persona de Vilanova de Prades* de Ramon Pere i Anglès i la *Història dels noms de lloc i de persona de Reiners* de Montserrat Cailà i Jean-Paul Escudero.

#### *Altres projectes*

Durant aquest curs, i mercès a la comissió de serveis de Montserrat Alegre, s'han

pogut iniciar dos projectes diferents: d'una banda, i amb la col·laboració de Joan Peytaví i Deixona, s'ha preparat un nomenclàtor de la Catalunya del Nord —que inclou, a més des les formes catalanes dels topònims nord-catalans, la transcripció fonètica dels més significatius—, que es preveu que estigui acabat durant el primer semestre de l'any 2005, i, de l'altra, s'ha començat a treballar en una base de dades sobre els topònims catalans en les fonts clàssiques (en què ja comptem amb més de 2.800 fitxes).

#### *Cobloquis i conferències*

El 15 de gener de 2004, Josep Moran i Joan Anton Rabella van presentar el *Nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya* a la Universitat Autònoma de Barcelona, a Bellaterra. Així mateix, Joan Anton Rabella va participar a la XVII Jornada d'Antroponímia i Toponímia, celebrada el 20 de març de 2004 a Santa Margalida (Mallorca) i organitzada per la Universitat de les Illes Balears, en què també va presentar el *Nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya*. Posteriorment, el 12 de maig de 2004, Joan Anton Rabella va realitzar la conferència *Onomàstica: una visió general* a la Universitat Pompeu Fabra.

Joan Anton Rabella i Ribas actua com a tècnic a l'Oficina d'Onomàstica i Montserrat Alegre i Urgell com a col·laboradora en comissió de serveis.

## Oficines Lexicogràfiques

Director: Joaquim Rafel i Fontanals

Les tasques de les Oficines Lexicogràfiques (OL) s'estructuren a l'entorn de quatre eixos: en primer lloc, hi ha la recollida, l'anàlisi i la preparació de materials relacionats amb el lèxic, en segon lloc, l'elaboració d'estudis i informes sobre els materials aplegats, després, l'adequació i regularització lexicogràfica dels materials i, finalment, l'atenció a consultes sobre normativa lèxica del català i el forniment de materials lexicogràfics a institucions diverses. Durant el curs 2003-2004, aquestes tasques han estat dirigides bàsicament a la preparació de la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut (DIEC).

A més, les OL, juntament amb el Servei d'Informàtica de l'IEC, s'ocupen del manteniment, l'actualització i la millora de la base de dades lexicogràfiques BDOL, la qual serveix de suport a les tasques anteriors.

### *Recollida i anàlisi de materials*

Durant el curs 2003-2004, la recollida de materials ha estat centrada en l'ampliació de la nomenclatura del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut per a la segona edició. Tot i que la preparació d'aquesta edició ja està molt avançada, cal destacar en aquest punt la llista d'andorranismes que el ministre d'Educació, Cultura, Joventut i Esports del Go-

vern d'Andorra va trametre al president de l'IEC, amb la petició que s'incloguessin en el DIEC.

En el període de temps que comprèn la memòria present, s'ha continuat l'anàlisi de materials aplegats durant el present curs i en cursos anteriors. Així, s'han analitzat mots de lèxic comú, els quals han estat classificats per tipologies (proposta d'altres i baixes d'entrades i de subentrades, proposta de modificació de definicions, etc.) i documentats en la tradició lexicogràfica i textual. Pel que fa al lèxic d'especialitat, durant el curs 2003-2004, s'ha comunicat el resultat de la selecció que es va dur a terme en els cursos anteriors als especialistes responsables de la revisió.

### *Elaboració d'estudis i informes*

Una de les tasques més importants que han dut a terme les OL en el període que reportem és l'elaboració d'estudis sobre temes relacionats amb la normativa lèxica, els quals han servit de base per als informes que la Comissió de Lexicografia i la Secció Filològica han emprat en les seves decisions. Els estudis i els informes esmentats responen principalment a les necessitats de la segona edició del DIEC, però també se n'han fet arran de consultes i de peticions de persones i institucions diverses.

Les OL han fet estudis lexicogràfics i textuals sobre propostes d'alta o de baixa de lemes i sobre la grafia dels mots



que s'han d'incloure al DIEC. Els estudis s'han concretat en uns informes que han servit perquè la Comissió de Lexicografia i la Secció Filològica seleccionessin tant la nomenclatura com la seva representació en la segona edició del diccionari.

### ***Adequació i regularització***

En el procés d'elaboració de la segona edició del DIEC, durant aquest curs, s'ha seguit fent la revisió de les informacions diverses que contenen els articles (categoria gramatical, llengua d'origen, definicions, etc.) per a adequar-les als criteris lexicogràfics i regularitzar-ne la representació en el diccionari.

Les tasques d'adequació i regularització dels articles i de les accepcions de lèxic comú són una de les actuacions més rellevants de les OL. Així, s'han regularitzat i adequat als criteris lexicogràfics conjunts de mots amb característiques comunes, com la categoria gramatical i la definició de les onomatopeies, la informació sobre la llengua d'origen de les locucions llatines o la definició dels afixos.

En el cas de la terminologia, les OL han treballat sobre les propostes dels especialistes que han fet la revisió de les definicions dels termes propis de l'àrea que tenen encomanada. Així, s'han adequat i regularitzat els articles corresponents a les disset àrees temàtiques que han permès de completar la revisió de les definicions de terminologia.

### ***Consultes***

Durant el curs 2003-2004, les OL han donat resposta a consultes trameses per diferents instàncies de l'IEC. Les consultes han vingut principalment de la Secretaria General, de la Presidència de la Secció Filològica, de l'Oficina de Gramàtica i de l'Oficina d'Onomàstica de la Secció Filològica i del Servei de Consultes de l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics. Amb aquesta oficina s'ha establert un sistema regular de resposta a les consultes externes gestionades a través del servei de consultes.

També s'ha donat resposta a consultes fetes per institucions externes. Destaquen en aquest apartat el TERMCAT, Centre de Terminologia, el Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona, la Direcció General de Política Lingüística i Enciclopèdia Catalana.

### ***Base de dades lexicogràfiques BDOL***

Atès que BDOL és una eina fonamental per als treballs lexicogràfics que es desenvolupen a les OL, el manteniment i l'actualització de la base de dades és una tasca prioritària. Per aquest motiu, s'han introduït a BDOL, de manera provisional, les propostes dels especialistes i, de manera definitiva, les resolucions de les oficines, de la Comissió de Lexicografia i de la Secció Filològica. Això vol dir que, des de primer de setembre de 2003 fins a final d'agost de 2004, s'han donat d'alta fitxes, s'han introduït informacions no-

ves a les fitxes existents o se n'ha modificat el contingut, tant pel que fa a les informacions pròpies del diccionari com als codis específics que donen raó de les diverses intervencions que s'hi han fet.

A partir de les indicacions de les OL, el Servei d'Informàtica de l'IEC ha dut a terme un seguit de programes que permeten extreure dades estadístiques, per exemple, la distribució d'accepcions que han estat modificades per àrees temàtiques, o que serveixen per a obtenir llistats especials per a fer determinades revisions, com és el cas del llistat de noms científics d'espècies animals i vegetals, o que serveixen per a perfeccionar i facilitar la feina; en aquest sentit són importants els que completen el programa sobre les remissions que permeten lligar informàticament els sinònims.

### ***Dades quantitatives***

Les tasques reportades en els apartats anteriors es poden quantificar amb les dades següents:

S'han analitzat 1.170 mots (220 de lèxic comú i 950 de lèxic d'especialitat).

S'han elaborat 990 informes sobre mots (30 de lèxic comú i 960 de lèxic d'especialitat).

S'han obert 370 fitxes noves a BDOL.

S'ha fet algun tipus d'intervenció en 8.000 fitxes de BDOL.

### ***Altres activitats***

a) Assistència i participació a les reunions que el Consell Supervisor del TERMCAT fa periòdicament per a resoldre casos conflictius de terminologia.

b) Assistència a la IV Jornada de Lexicografia, celebrada a la Universitat Pompeu Fabra el dia 4 de juny de 2004.

Núria Aramon Stein, Maria Bozzo i Duran, Olga Fullana i Noell, Pere Montalat i Buscató i Carolina Santamaria i Jordà actuen com a tècnics a les Oficines Lexicogràfiques.

## Secretaria Científica

Secretari científic: Francesc González  
i Sastre

Durant el curs 2003-2004, la Secretaria Científica ha intervingut en la preparació i realització de les activitats següents:

### **Jornades**

— *Història intel·lectual i filosofia* (6 d'octubre de 2003)

Organitzada per la Societat Catalana de Filosofia, la Xarxa Temàtica Història de la Filosofia Catalana i el Grup de Recerca i d'Estudis Sociojurídics de la UAB (GRES), i amb la col·laboració de la Fundació Caixa Sabadell, la Secretaria Científica ha gestionat la celebració d'aquesta jornada científica, amb l'objectiu de fer, amb tota la gamma de matisos del terme, història intel·lectual i del pensament.

— *Història de la historiografia catalana* (23, 24 i 25 d'octubre de 2003)

Aquestes jornades científiques han estat promogudes per la Secció Històrico-Arqueològica. El gruix de les jornades ha consistit en tretze ponències, que han culminat amb una visita comentada a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Un cop acabades les conferències s'ha iniciat el procés de recollida, edició i correcció dels textos, per a fer-ne la publicació dins la col·lecció «Jornades Cientí-

fiques» de l'Institut d'Estudis Catalans (número 18 de la col·lecció).

— *El foc i el medi*

Durant els mesos de febrer i març de 2004 s'ha dut a terme aquest cicle de conferències, coordinat per la Secretaria Científica i amb la participació de les societats filials de l'Institut. En l'edició d'enguany hi han participat catorze societats filials, amb disset conferències. Els textos d'aquestes conferències han estat recollits i ja se n'ha començat el procés de publicació.

Aquest cicle forma part d'una sèrie plurianual al voltant de les interrelacions dels quatre elements essencials de la matèria (segons la concepció filosòfica a l'antiga Grècia) amb el medi: *L'aigua i el medi* (2001), *La terra i el medi* (2002), *El foc i el medi* (2004) i *L'aire i el medi*, previst per al 2005.

### **Conferències**

La divulgació dels coneixements científics i la promoció de l'activitat de les seccions i les societats filials de l'Institut també es du a terme amb conferències, que poden tenir el format d'una sola exposició, o bé poden integrar-se en un cicle al voltant d'una temàtica específica. Les conferències en què ha participat la Secretaria Científica durant el curs 2003-2004 són:

— *Celebrating DNA: 50 years of Almost Unimaginable Progress*

Conferència plenària pronunciada per Bruce Alberts, president de l'Acadèmia de Ciències dels Estats Units d'Amèrica, amb motiu de la commemoració del cinquantè aniversari del descobriment de l'estructura del DNA (3 de setembre de 2003). Aquesta conferència s'ha organitzat conjuntament amb la Secció de Ciències Biològiques i la Societat Catalana de Biologia.

— *The central role of DNA in understanding disease: A 21st century example*

Conferència plenària pronunciada per Alexander Rich, professor del Departament de Biologia del MIT (Massachusetts Institute of Technology), també amb motiu de la commemoració del cinquantè aniversari del descobriment de l'estructura del DNA (10 de novembre de 2003). Aquesta conferència s'ha organitzat conjuntament amb les seccions de ciències de l'Institut i la Societat Catalana de Biologia.

— *Perspectives del segle XXI: recerca i país*

Entre els mesos d'octubre de 2003 i maig de 2004, la Presidència de l'IEC ha organitzat un cicle de sis conferències i un debat final per tractar el tema de la recerca des de la perspectiva de la importància que té aquesta activitat per al desenvolupament de la societat i la consolidació dels països. El cicle, coordinat per la Secretaria Científica, ha comptat amb personalitats del món de la recerca

com Joan Majó, Salvador Barberà, Rolf Tarrach, Enric Banda, Ramon Pascual i Manuel Castells. A partir del debat final, celebrat el 17 de maig, i en el qual han participat les cinc seccions de l'Institut a través del representant que van designar per a aquest tema, s'ha elaborat una declaració sobre la recerca, que ha obtingut un ampli consens. Un cop clausurat el cicle, s'ha iniciat el procés de recollida, edició i correcció dels textos de les conferències, per tal de fer-ne una publicació. En paral·lel, s'ha dut a terme un treball important de difusió d'aquest tema i de la declaració institucional sobre la recerca en els diversos mitjans de comunicació.

— *Els premis Nobel de l'any 2003*

Les conferències sobre els premis Nobel del 2003 han tingut lloc de l'1 al 5 de desembre de 2003 i han comptat amb el cartell següent:

- Conferència sobre el Premi Nobel de Literatura concedit a John Maxwell Coetzee: «L'art científic de J. M. Coetzee (1940), premi Nobel de Literatura 2003», a càrrec de Brian Worsfold, de la Universitat de Lleida. Coordinada per la Societat Catalana de Llengua i Literatura.

- Conferència sobre el Premi Nobel d'Economia concedit a Robert F. Engle i Clive W. J. Granger: «La importància de les contribucions d'Engle i Granger, premis Nobel d'Economia d'enguany», a càrrec de Màxim Borrell,

d'ESADE. Coordinada per la Societat Catalana d'Economia.

- Conferència sobre el Premi Nobel de Química concedit a Peter Agre i Roderick MacKinnon: «Els canals de comunicació de la vida», a càrrec d'Antonio Ferrer-Montiel, de la Universitat Miguel Hernández d'Elx. Coordinada per la Societat Catalana de Química.

- Conferència sobre el Premi Nobel de Física concedit a Aleksei A. Abrikosov, Vitali L. Ginzburg i Anthony J. Leggett: «Superconductivitat i superfluïdesa. Un premi per la comprensió d'efectes quàntics ben visibles», a càrrec de Josep Fontcuberta, de l'Institut de Ciència de Materials de Barcelona del CSIC. Coordinada per la Societat Catalana de Física.

- Conferència sobre el Premi Nobel de Medicina concedit a Paul C. Lauterbur i Peter Mansfield: «El Nobel de Medicina 2003 o el reconeixement de l'aportació de la ressonància magnètica al diagnòstic mèdic», a càrrec de Jaume Gili, de l'Institut de Diagnòstic per la Imatge de l'Hospital Vall d'Hebron. Coordinada per la Societat Catalana de Biologia.

— *Conferències a Alacant*

L'Institut d'Estudis Catalans, a través de la Secretaria Científica, ha col·laborat amb la Universitat d'Alacant en l'organització de les VIII Jornades de la Curie, que, amb el títol «Intercanvi d'experiències de física i de química», han tingut lloc al Campus de Sant Vicent del

Raspeig, de la Universitat d'Alacant, els dies 6, 7 i 8 de maig de 2004.

**Projectes**

— *La ciència en la història dels Països Catalans*

Durant el curs 2003-2004 s'ha donat l'impuls definitiu a la publicació del primer volum d'aquest projecte, dirigit per Ramon Parés i Joan Vernet i amb el suport de les seccions de ciències de l'Institut. S'ha estat en contacte amb els editors de València per a fer seguiment del procés d'impressió i s'hi han enviat els textos originals i definitius del segon volum, perquè pugui sortir imprès a continuació del primer.

A través dels contactes institucionals, s'ha iniciat la preparació de la presentació pública del primer volum, i s'han deixat enllestits els textos que han de precedir i presentar el projecte.

— *Col·lecció «Clàssics de la Ciència»*

S'han mantingut contactes amb els coeditors (Editorial Pòrtic, del grup Enciclopèdia Catalana, i Editorial Eumo), així com amb el consell editorial, per a fer el seguiment d'aquesta col·lecció i planificar els propers volums que s'han de publicar. Durant aquest curs s'han lliurat els originals corregits dels *Escrits científics i d'assaig* de James Clerk Maxwell a l'Editorial Pòrtic, que és qui assumeix la impressió de la col·lecció; s'han rebut els textos originals de la traducció del llibre

de Johannes Kepler *Paralipòmens a Vitellió: Els orígens de l'òptica moderna*, i finalment, s'ha encarregat i contractat la traducció i cura del volum de William Harvey, *De motu cordis - Sobre el moviment del cor*.

### **Altres activitats**

#### *— Ajuts externs per a recerca*

La Secretaria Científica ha informat les seccions, les societats filials i/o els directors dels projectes de recerca de la convocatòria de diversos ajuts externs, ha elaborat, o bé revisat, les sol·licituds i, finalment, les ha tramès a l'organisme competent.

També dins d'aquest capítol d'ajuts externs, la Secretaria Científica ha fet diverses gestions per a aconseguir subvencions per a projectes i centres de l'IEC: s'han mantingut els contactes amb l'Administració del Govern central i amb entitats financeres.

#### *—Ajuts de l'Institut per a recerca*

El mes de desembre de 2003 s'ha efectuat la convocatòria d'ajuts de l'IEC per a activitats científiques, adreçada a les societats filials. Un cop rebudes les peticions i resolta la distribució econòmica, en la primera quinzena del mes de març s'ha notificat a les societats filials la concessió d'aquests ajuts.

#### *—Setmana de la Ciència*

La Setmana de la Ciència a Catalunya té per objectiu apropar la ciència a la societat d'una manera atractiva

i comprensible, a través de diverses activitats.

En l'edició del 2003, que s'ha celebrat del 7 al 16 de novembre, l'IEC hi ha participat amb diferents activitats.

A més de l'Institut, representat per la Secretaria Científica, formen part de la comissió organitzadora d'aquesta Setmana la Fundació Catalana per a la Recerca (FCR); el Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (DURSI); el Departament d'Ensenyament i el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya; el Cercle d'Amics de la Ciència; onze universitats de Catalunya; el Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC); l'Institut de Cultura de Barcelona (ICB) i l'Associació Catalana de Comunicació Científica (ACCC).

### **78a Reunió Anual de la Unió Acadèmica Internacional**

Amb motiu de la celebració del Fòrum de les Cultures 2004, la Unió Acadèmica Internacional (UAI) ha celebrat la seva reunió anual a Barcelona, del 27 al 31 de maig de 2004.

La reunió de la Unió Acadèmica Internacional ha consistit en tres activitats diferenciades: la celebració de dos seminaris internacionals, l'Assemblea General pròpiament dita de la Unió Acadèmica Internacional, i finalment, una reunió de treball sobre un dels projectes d'aquesta Acadèmia.

Pel que fa als seminaris interna-

cionals, els dies 26 i 27 de maig ha tingut lloc el seminari «Dignitat humana, drets i deures de l'home: aspectes històrics, culturals i socials». Els responsables d'aquest projecte són els professors Guy Stroumsa, de la Unió Acadèmica Internacional, i Salvador Giner, vicepresident de l'Institut d'Estudis Catalans. En aquest seminari han participat personalitats de prestigi internacional com Giovanni Filoramo, de la Universitat de Torí (Itàlia); Charles Malamoud, de la Universitat de la Sorbona (França); Margalit Finkelberg, de la Universitat de Tel-Aviv (Israel); Carlos Fraenkel, de la Universitat McGill (Canadà); Andrew Plaks, de la Universitat de Princeton (Estats Units); Ru Xin, de l'Acadèmia Xinesa de Ciències Socials (CASS); Shaul Shaked, de la Universitat Hebrea de Jerusalem (Israel); Christine Fauré, del Consell Nacional de la Recerca Científica (CNRS) (França); Victòria Camps, de la Universitat Autònoma de Barcelona; Alain Plantey, de l'Acadèmia de Ciències Morals i Polítiques (França); Ioanna Kucuradi, de la Càtedra UNESCO de Filosofia i del Centre per a la Recerca i Aplicacions de la Filosofia, Universitat Hacettepe (Turquia); Isidre Molas, senador, catedràtic de la Universitat Autònoma de Barcelona i membre de l'IEC, i Ernesto Garzón-Valdés, catedràtic emèrit de la Universitat de Magúncia (Alemanya).

El dia 27 de maig ha tingut lloc un segon seminari, «La Xina i el món

mediterrani: fonts arqueològiques i documents escrits fins al segle x dC», els responsables del qual són els professors Jean-Charles Balty, de l'Acadèmia de Ciències, Lletres i Belles Arts de Bèlgica, i Staffan Rosén, de l'Acadèmia d'Història i Antiguitats de Suècia. Els participants d'aquest seminari han estat també personalitats rellevants en aquesta matèria en l'àmbit internacional: Xin Deyong, de l'Acadèmia Xinesa de Ciències Socials (CASS); Natalya Polosmak, de l'Institut d'Arqueologia i Etnografia de Novosibirsk (Rússia); Annemarie Stauffer, de la Universitat de Ciències Aplicades de Colònia (Alemanya); Jiang Bo, de l'Acadèmia Xinesa de Ciències Socials (CASS); Paul Bernard, de l'Acadèmia d'Inscripcions i Bones Lletres de l'Institut de França i Philippe Forêt, de la Fundació Nacional Suïssa per la Ciència. El debat posterior ha estat moderat per Askold Ivantchik, de l'Acadèmia de Ciències de Rússia.

Aquests dos seminaris constitueixen l'inici de dos nous projectes de recerca internacionals promoguts per la UAI.

El mateix dia 27 de maig, al vespre, s'ha fet la recepció d'obertura del que constitueix pròpiament la reunió de la Unió Acadèmica Internacional: la seva 78a Assemblea General. L'Institut ha ofert un sopar al claustre de la Casa de Convalescència a tots els delegats de la UAI, presidit pel president de l'IEC, senyor Josep Laporte.

Finalment, del 31 de maig al 2 de juny, s'han reunit els comitès del *Diccionari del llatí medieval* i s'ha portat a terme el col·loqui «La creació verbal en llatí medieval», projectes internacionals de la UAI.

#### ***Preparació d'activitats per al curs 2004-2005***

Durant el juny de 2003 s'ha iniciat la preparació del cicle de conferències «Perspectives del segle XXI: població, societat i país», que han de tenir lloc entre l'octubre

de 2003 i el maig de 2005, i que són impulsades per la Presidència de l'Institut. I també s'han començat a preparar les jornades «L'aire i el medi», amb la participació de les societats filials de l'Institut.

#### ***Observatoris***

La Secretaria Científica organitza dos observatoris d'índole diferent: l'Observatori de la Recerca i la Xarxa CRUSCAT. (Vegeu l'apartat «Assessorament», dins del capítol VII «Assessorament, promoció i difusió de la recerca».)